

11. CONFIDENTIAL

Page 2

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૮૮૫ તુર્કીક

પુસ્તકનું નામ સુસ્તની જેન ડીરેક્ટરી

વિષય ૨૮ : ૨૩૧૧૧૧૧૧૧૧

શ્રી હીરાચંદ ખૂખચંદ જૈન પુસ્તક સીરીઝ,

પુખ્ત ૧ લું.

સુરતની જૈન ડીરેક્ટરી.

લેખક—

પોપટલાલ પૂંજભાઈ પરિખ.

પ્રકાશક—

જીવણચંદ શાકરચંદ અવેરી.

વીર ૨૪૫૪.] વિક્રમ ૧૯૮૪ [ઇસ્વી ૧૯૨૮

મૂલ્ય ૦-૧૨-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
ગુજરાતી કોપીરાઈટ સંગ્રહ
૧૩૮૮૫

મલવાનું ઠેકાણું

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ૬-૬

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ ધર્મશાળા ગોપીપુરા-સુરત.

પ્રકાશક

જીવણચંદ સાકરચંદ ઝવેરી

૧૨૧-૧૨૩ ઝવેરી બજાર

મુંબઈ

સુરત—ચૌદાના પુલ ઉપર આવેલા 'શંકર' પ્રીન્ટીંગ

પ્રેસમાં નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમે છાપી.

ગુરૂસ્તુતિ.

શિખરિણી છંદ.

(રચનાર. શાહ લીખાભાઈ છગનલાલ, મુંબઈ)
ગુરૂરાજે આજે, નયન યુગલે, અંજન કર્યું;
જિનોકતા વાણીએ, પ્રવચન સુધા, કર્ણથી ભર્યું;
રૂઢું એ આશ્ચર્ય, પ્રતિપળ સ્મરું છું હૃદયમાં,
સ્મરું હું ના શાને, સ્મરણ શરણું, દિવ્ય જગમાં.

હરિગીત છંદ.

આનંદ સાગર ઊછળે આનંદ સાગર દર્શને,
કૃપીકાર હૃદયાનંદ ઉછળે મેઘ કેરા દર્શને;
અટવી ભયંકર ભવ ભ્રમણના ભેદને ગુરૂ ભેદતા,
ગુરૂ ચરણ શરણે લબ્ય જીવો ત્વરિત શિવપદ ભેટતા.
જન્મી જગતમાં માનવી કંઈ કંઈ કરે છે અવનવાં,
કંઈ દ્રવ્ય યુવતિ પુત્ર માટે નૃત્ય કરતાં અવનવાં,
ગુરૂવાણી કેરી મોરલીના દીવ્ય મધુરા નાદમાં,
ક્ષણ એકપણ ડાલે યદિ, સામ્રાજ્ય લિક્ષુક ભાગ્યમાં.
આત્મા અનાદિકાલથી ભટકે કુસંજ તરંગથી,
આનંદ, શોધ્યો કયાં મળે સત્સંગને સેવ્યો નથી;
ગુરૂ ચરણ શરણેની હૃદય આનંદની ઇચ્છા યદિ,
આનંદ-સાગર સદ્ગુરૂ આનંદ સાંપડશે તદિં.

અર્પણ.

હરિગીત છંદ.

આગમોદ્ધારક સૂરિશ્રી સાગરાનંદ ચરણમાં,
મહાવીર-શાસન-ગગન-રવિ, સાહિત્ય સાક્ષર ચરણમાં,
વાદી ગજ મહ ભંજને વીર કેશરી સૂરિ ચરણમાં,
વંદના સહ, નમ્ર ભાવે, અંથ અર્પણ ચરણમાં. ૧

ભારંડવત્ અપ્રમત્ત જીવન સ્તંભ-શાસન ચરણમાં,
વ્યાખ્યાનમાં વાયસ્પતિ શાસન-પ્રભાવક ચરણમાં,
અગણિત ગુણ ગુરૂદેવના, સંક્ષિપ્તમાં સૂરિ ચરણમાં,
વંદના સહ, નમ્ર ભાવે, અંથ અર્પણ ચરણમાં. ૨

શ્રી આગમોદય સમિતિની સ્થાપના થઇ આપથી,
દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોષ્ઠાર કુંડ એ પણ આપથી;
નગીનભાઈ મંછુભાઈ કુંડ જૈન સાહિત્યના,
ઉદ્ધારનું-આ સર્વ છે ઉપકાર શ્રી સૂરિ આપના, ૩
શ્રી જૈન આનંદ પુસ્તકાલય અંથ સંગ્રહ ભેટ દઈ,
વિસ્તારવા વાંચન-નિરૂપમ સંસ્મૃતિ એ આપની;
શ્રી રત્નસાગર જૈનશાળા કાયમી કુંડ આપથી,
શ્રી જૈન તત્ત્વ-ખોદશાળા એ ગધું એ આપથી. ૪

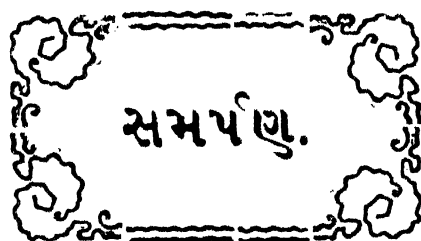
આ ક્ષેત્ર સુરતને અહો સૂરિ આપનો ઉપકાર છે,
ગુરૂદેવ ગુણગણગણતીમાં આ દેખિણી લાચાર છે;
ગુરૂદેવ વંદન આપને, આ પુણ્ય પાંખડી આપને,
ડીરેક્ટરી સુરત તાણી એ અંથ અર્પણ આપને. ૫

His Holiness
JAINACHARYA ANANDSAGARSURI,

आगमोद्धारक व्याख्याप्रज्ञ सिद्धान्तशिरोमणि
जैनाचार्य श्रीमद् आनन्दसागरसूरीश्वर.

जन्म सं. १९३१ कपडवंज दीक्षा सं. १९४७ लींबडी.
पंन्यासपद सं. १९६० अमदाबाद, आचार्यपद सं. १९७४ सुरत.

અનેક આગમ અને શાસ્ત્ર ગ્રન્થોને જીર્ણ-વસ્થા-

માંથી ઉદ્ધાર કરનાર, વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞ, સિદ્ધાન્ત

શિરોમણી, આચાર્ય વર્ય, શ્રીમદ્ આનંદ

સાગર સૂરીશ્વરજીના હસ્તકમલમાં,

સમર્પણ.

ચૈત્ર શુક્લ પૂર્ણિમા
સં. ૧૯૮૪

પ્રકાશક

શેઠ હીરાચંદ જીખચંદ ઝવેરી.

Lakshmi Art Bombay, 8.

ૐ શ્રી શાંતિ:

બે બોલ

સુરતની જૈન ડીરેક્ટરીને 'શેઠ હીરાચંદ્ર ખુબચંદ્ર જૈન પુસ્તક સીરીઝ'ના પ્રથમ પુષ્પ તરિકે જહાર આપતાં પરમ આહુલ્લાહ પ્રાપ્ત થાય છે.

સુરતની જૈન જનતાએ અદ્યાપિ પર્યંત સમાજના અભ્યુદયાર્થે શા શા કાર્યો કર્યાં છે તેનો સુંદર ખ્યાલ આ પુસ્તક આપે છે.

પુસ્તકમાં દર્શાવેલી વિગતો આ ચાલુ સૈકાની હકીકતો છે, તે સાથે સુરતની પ્રાચિનતા સિદ્ધ કરનાર પ્રાચિન ચૈત્ય પરિપાટીઓ અને જૈન મેઘદૂતના ઉતારા પણ આપવામાં આવ્યા છે.

સમાજ માટે આવી ડીરેક્ટરીની ખાસ આવશ્યકતા હોય એ સ્વાભાવિકજ છે. જો આવી ડીરેક્ટરીઓ ફરેક મ્હોટા મ્હોટા શહેરોની જહાર પાડવામાં આવે તો જૈન સમાજનો જવલંત ઇતિહાસ ઘણે ખરે ભાગે હંમેશા ટકી રહેવા સંભવ છે. ભાવી જનતાને એ ઇતિહાસ ઘણો ઉપયોગી નિવડે એમ ઇચ્છી વિરમું છું. અસ્તુ.

ચૈત્ર શુક્લ પૂર્ણિમા } જીવણચંદ્ર સાકરચંદ્ર ઝવેરી.
સં. ૧૯૮૪.

અનુક્રમણિકા.

વિષય.	પાનું
પ્રસ્તાવના	૧-૮
કેળવણી વિભાગ	
પ્રકરણ ૧ છું	
શ્રી રત્નસાગરજી જૈન વિદ્યાશાળા અને શ્રી જૈન બોર્ડિંગ હાઉસ	૧૦-૨૦
પ્રકરણ ૨ જી અ	
ઝવેરી નગીનભાઈ ઘેલાભાઈ જૈન હાઈસ્કુલ	૨૩-૨૫
પ્રકરણ ૨ જી બ	
શ્રી જૈન વિદ્યાર્થી આશ્રમ	૨૮-૩૫
પ્રકરણ ૩ જી	
કેલવણી સહાયક સંસ્થાઓ	
શેઠ ધરમચંદ ઉદેચંદ જૈન એજ્યુકેશન ફન્ડ	૩૬-૩૬
શેઠ ગુલાબચંદ રાયચંદ રકોલરશીપ ફન્ડ	૪૦
શેઠ કલ્યાણચંદ નવલચંદ જૈન પ્રાઈઝ ફન્ડ	૪૦
પ્રકરણ ૪ થું	
ધાર્મિક કેલવણી અને પાઠશાળાઓ	૪૧-૪૯
વડાચૌદા જૈન વિદ્યાશાળા	૪૯-૫૦

શ્રી મોહનલાલજી જૈન પાઠશાળા	૪૬-૫૦
શેઠ ભુરાભાઈ નવલચંદ પાઠશાળા	૫૧
છાપરીયા શેરી જૈન પાઠશાળા	૧૨
શ્રી સિદ્ધિ વિજય જૈન પાઠશાળા સગરામપુરા	૫૨
શ્રી નવાપુરા જૈન પાઠશાળા	૫૩

પ્રકરણ ૫ સું.

શ્રી કેળવણી

શ્રી જૈન વનિતા વિશ્રામ	૫૪-૬૨
ઝવેરી બાલુભાઈ અમરચંદ જૈન કન્યાશાળા	(વડાચૌટા) ૬૨-૬૩
શ્રી જૈન તત્ત્વબોધ પાઠશાળા ગોપીપુરા	૬૩
શ્રી જયકોર જ્ઞાન ઉદ્યોગશાળા ગોપીપુરા	૬૪

સાહિત્ય વિભાગ

પ્રકરણ ૬ કું

જૈન સાહિત્ય અને સુરત	૬૭-૭૩
----------------------	-------

પ્રકરણ ૭ સું

શ્રી વિજયકમલ સૂરિશ્વરજી પ્રાચિન પુસ્તકોષ્ઠાર ફન્ડ ૭૪-૭૫

સાહિત્ય પ્રકાશન સંસ્થાઓ

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોષ્ઠાર ફન્ડ તથા
આગમોદય સમિતિ ૭૫-૮૭

શેઠ નગીનચંદ મંચુભાઈ જૈન સાહિત્યોપ્ષાર ફન્ડ	૮૮
જન સાહિત્ય ફન્ડ	૮૯

સાહિત્ય સંગ્રહ તથા વાંચનાલયો

શ્રી જૈન આનંદ પુસ્તકાલય	
શ્રી મોહનલાલજી જ્ઞાનભંડાર	૯૧
શ્રી જીનદત્તસૂરિ જ્ઞાનભંડાર	૯૧
શ્રી હુકમ મૂનિજીનો જ્ઞાનભંડાર	૯૨
શ્રી દેવસુર ગચ્છનો સંગ્રહ	૯૨
શ્રી આનસુર ગચ્છનો સંગ્રહ	૯૨
શ્રી મંદીર સ્વામિનો ભંડાર. વડાચૌટા.	૯૨
શ્રી જ્ઞાનભંડાર વડાચૌટા	૯૩
શ્રી મગનભાઈ પ્રતાપચંદ જૈન લાયબ્રેરી અને	

વાંચનાલય ૯૩-૯૪

જિન ચૈત્ય વિભાગ

પ્રકરણ ૮ મું

જિન ચૈત્યો	૯૭-૧૦૫
------------	--------

પ્રકરણ ૯ મું

સુરત જિન ચૈત્યો	૧૦૬-૧૦૮
-----------------	---------

પ્રકરણ ૧૦ મું

ચૈત્યોની જીર્ણોવસ્થા અને શ્રી સુરત

ધરમચંદ ઉદયચંદ જૈન જીર્ણોદ્ધાર ફન્ડ	૧૦૯-૧૧૨
------------------------------------	---------

શેઠ લેલાભાઈ લાલભાઈ ઝવેરી કેશર બરાસ

ક્રન્ડ ૧૧૨-૧૧૩

જૈન ઉપાશ્રયો અને ધર્મશાળાઓ

પ્રકરણ ૧૧ મું અ

જૈન ઉપાશ્રયો

૧૧૬-૧૧૮

સુરતના જૈન ઉપાશ્રયો

૧૧૬-૧૨૧

પ્રકરણ ૧૧ મું બ

શ્રી જૈન ધર્મશાળાઓ

૧૨૨-૨૬

સુરતની ધર્મશાળાઓની નોંધ

૧૨૬-૨૭

આરોગ્ય વિભાગ

પ્રકરણ ૧૨ મું

જૈન સમાજ અને આરોગ્ય

૧૩૧-૧૩૬

શેઠ નગીનચંદ મંચુલાઈ વ્યાયામશાળા-સુરત ૧૩૬-૧૩૭

પ્રકરણ ૧૩ મું

શેઠ નગીનલાઈ મંચુલાઈ જૈન શ્વે. આરોગ્ય

ભુવન-સુરત. ૧૩૯

શેઠ મંચુલાઈ જીવણચંદ જૈન શ્વે. આરોગ્ય

ભુવન-મલાડ ૧૩૯

શેઠ સૌભાગ્યચંદ માણેકચંદ જૈન શ્વે. આરોગ્ય

ભુવન-અગાસી ૧૪૦

સાધામક વાતસલ્ય વિભાગ

પ્રકરણ ૧૪ મું

સાધર્મિક વાતસલ્ય ૧૪૪-૧૪૭

શ્રી જૈન પંચાયત ફન્ડ તરફથી શ્રી જૈન
લોજનશાળા ૧૪૭-૧૪૯

શ્રી જૈન સહાયક ફન્ડ ૧૪૯-૧૫૦

કાયમી સાધર્મિક વાતસલ્યો ૧૫૧-૧૫૨

બહેર સેવામાં જૈનોનો ફાળો

પ્રકરણ ૧૫ મું

શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદ કન્યાશાળા અને ધર્મશાળા ૧૫૫-૧૫૬

ઝવેરી નગીનચંદ ઝવેરચંદ ઇન્સ્ટીટ્યુટ ૧૫૬

શેઠ નેમચંદ ચેલાપચંદ નર્સીંગ હોમ ૧૫૭

શેઠ મગનલાલ ધનજીભાઈ હોસ્પિટાલ ૧૫૭

ઝવેરી નવલચંદ હેમચંદ દેશી ઔષધાલય ૧૫૮

શ્રી સુરત પાંજરાપોળ ૧૫૮

જીવહયા ફન્ડ ૧૫૯

વ્યતિગત સેવાઓ ૧૫૯-૧૬૦

સૂર્યપુરની પ્રાચિનતા

પ્રકરણ ૧૬ મું.

સૂર્યપુરનું પ્રાચિન અસ્તિત્વ

૧૬૩-૧૬૫

પ્રકરણ ૧૭ મું.

સૂર્યપુરની પ્રાચિનતા અને જૈનોનું સ્થાન

૧૬૬-૧૭૧

પ્રકરણ ૧૮ મું.

વસ્તી પત્રક

૧૭૨-૧૭૩

પ્રકરણ ૧૯ મું.

જૈન મેઘદૂત શું કહે છે ?

૧૭૪-૧૭૬

પ્રકરણ ૨૦ મું,

સુરતની ચૈત્ય પરિપાટી

૧૭૭-૧૮૬

(લાધાશાહ કૃત)

સુરતની ચૈત્ય પરિપાટી

૧૯૦-૧૯૬

(ઉપાધ્યય વિનયવિજયભ કૃત)

પ્રકરણ ૨૧ મું.

પ્રતિમા દેખો.

૧૯૭-૨૦૨

પ્રકરણ ૨૨ મું.

નગરશેઠાઈ

૨૦૩-૨૦૮

પ્રકરણ ૨૩ મું.

ઉપસંહાર

૨૦૬-૨૧૨

શુદ્ધિ પત્રક.

પૃષ્ઠ.	લીટી.	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨	૪	હુટ	હુંટ
૭	૧૮	ગારવ	ગૌરવ
૭	૧૮	નામનું	દાખવતું
૮	૨૦	જન	જૈન
૧૫	૪	બધાવી	બંધાવી
૨૬	૧૮	ખોડિંગો	ખોડિંગો
૩૬	૨	સહાયક	સહાયક
૩૬	૧૫	જન	જૈન
૪૦	૧૩	માર્કસ	માર્ક્સ
૪૮	૧૭	પૂર્વ	પૂર્વ
૪૬	૧૦	ધાર્મિક	ધાર્મિક
૫૬	૧૨	સુલસા	સુલસા
૫૭	૧૩	જેન	જૈન
૬૧	૧	એ નો	એ તો
૬૨	૧૮	કર્મઅન્થ	કર્મઅન્થ
૬૩	૧૧	જન	જૈન
૬૪	૧૪	ઉદ્યોગોનો	ઉદ્યોગોનો
૭૫	૧૨	જલવન્ત	જવલન્ત
૯૦	૧૧	જન	જૈન
૯૩	૩	જનો	જૈનો
૯૭	૧૦	જનત્વની	જૈનત્વની

૯૭	૧૫	કતબ	કર્તબ
૯૭	૧૬	પ્રસાથે	પસાથે
૯૭	૧૭	ધમ	ધર્મ
૯૯	૨૧	જનાલયા	જનાલયો
૧૦૧	૭	અક	એક
૧૦૧	૮	જૈના	જૈનો
૧૦૨	૧૫	ચત્યો	ચૈત્યો
૧૦૩	૧૩	જનેતરો	જૈનેતરો
૧૦૪	૯	ચત્યોની	ચૈત્યોની
૧૦૬	૨	ચત્યો	ચૈત્યો
૧૦૯	૧૩	સંભલાબ્યા	સંભાળ્યા
૧૧૧	૧	જન	જૈન
૧૧૨	૧૬	જનોની	જૈનોની
૧૩૭	૫	જન	જૈન
૧૩૭	૯	સમજ	સમાજ
૧૪૬	૧૦	જનો	જૈનો
૧૫૦	૧૪	કાયવાહકો	કાર્યવાહકો
૧૫૬	૭	જનોને	જૈનોને
૧૫૭	૯	જનો	જૈનો
૧૭૦	૧૩	મર્તિ	મૂર્તિ
૨૦૭	૧૬	હુલડ	હુલ્લડ
૨૦૮	૭	જન	જૈન

પ્રસ્તાવના.

‘સુરતનું’ જમણુ અને કાશીનું’ મરણુ’ એ લોકોક્તિ એ પ્રસિદ્ધ થયેલા સુરતની સુરત સાચેજ બે નમુન છે. પણ સુરત કેવળ તેના જમણુથીજ પ્રસિદ્ધ થયું છે એમ નથી. સત્ય વાત તો એ છે કે સુરત તેના ઔદાર્યથી, તેની દાન પ્રીયતાથી, અને તેના આતિથ્ય સત્કારથીજ પ્રસિદ્ધ થયું છે. એથીજ સુરત એ રડતી સુરત નથી પણ કર્તવ્યનિષ્ઠ સુરત છે.

સારાય ભારતનું નંદનવન કાશ્મીર અને ગુજરાત છે. ગુજરાતનું નંદનવન સુરત છે. એક વખત સુરતની યાત્રા કરનાર વ્યક્તિ શત્રુ મુખે બાળે છે કે ‘ખરેજ સુરત સ્વર્ગ પુરી છે.’ સુરતને આંગણે વસંત છે. વસંતનો સ્વભાવ છે કે પોતે ખીત્રી અન્યને ખીલવે.

સુરત ખીલ્યું છે, ખીલે છે અને સાથે ગુજરાતને પણ ખીલવે છે. સુરતના ઔદાર્યથીજ તેનું જમણુ વખણાય છે. તેની દાન પ્રીયતાથીજ સુરત જગમશદુર છે. સુરતના આતિથ્ય સત્કારથીજ અંગ્રેજો ભારતમાં પોતાના યાણા નાખી શક્યાં. એ સૌ ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ છે.

પણ એટલામાંજ સુરતની સુંદરતા નથી આવી જતી. સુરતનું સૌંદર્ય નિહાળવું હોય તો સુરતના આતરપટ ઉકેલવાં જોઈએ. સુરતની સુંદરતા તો સુરતે જે કારી ‘ધા’ ઝીલ્યા છે અને તે છતાંય જગતને પડકાર આપતું ઉભું છે તેમાં

છે. એથીજ સુરતે અખીત્ર ભારતને જમણને સ્થાને સડિખણ-
તાનો આદેશ આપ્યો છે એમ કહી શકાય. સુરતે અનેક
જલપ્રલયો જોયા છે, સુરતે અનેક દાવાનળો અનુભવ્યા છે,
સુરતે અનેક લુટો આપી છે અને એવા અનેક કારી 'ધા'
ઝીલ્યા છે એથી તો ભારતનું નાનું બાળક પણ જાણીતું છે.

સુરત એટલેજ સાહિત્ય, સુરત એટલેજ વેપારનો
ધીકતો ધંધો, સુરત એટલેજ કારીગરીનો ઉત્તમ નમુનો,
સુરત એટલેજ સંસાર સુધારાની જ્વલન્ત મૂર્તિ. સુરત
એટલેજ રાજકીય ઉચ્ચપાથલોનું કેન્દ્ર સ્થાન. આથીજ સુરતની
સુરત સારાય ભારતમાં બે નમુન છે.

સુરતનો આ જગ જુનો ઇતિહાસ ભારતે નિહાળ્યો
છે અને તેમાંજ તેની મહત્તા છે. સુરતના પ્રત્યેક બાળ
વૃદ્ધને પૂછીએ કે સુરતની સુંદરતા ક્યાં છે ? સુરતની દાન
પ્રીયતા ક્યાં વસે છે ? સુરતનું સૌંદર્ય ક્યાં નજરે ચડશે ?
તો તરતજ જવાબ મલશે કે 'નાણાવટ અને ગોપીપુરામાં'

અને એ નાણાવટ અને ગોપીપુરાના માલીકો કેાણ
કે જેમણે આ સંસ્કૃતી જાળવી રાખી ? તો એક બાળક
પણ કહી શકશે કે એક વખતના શુદ્ધ ક્ષત્રિયો અને હાલના
જૈનો. ગોપીપુરા કે નાણાવટમાં દાખલ થતાંજ ગગન ચુમ્બીત
જીન મંદિરો, ઉપાશ્રયો, ધર્મશાળાઓ, જ્ઞાન લંડારો, પાંજરા-
ઓળો, બોડિંગો, સ્કુલોના, રમ્ય દર્શન થાય છે. આવેલવો

આજના નહિ પણ મેઘદુતો રચાયા ત્યારના છે. આથીજ ગુજરાતનું નંદનવન સુરત અને સુરતનું નંદનવન નાણાવટ અને ગોપીપુરા ગણરામાં જરાય અતિશયોક્તિ નથી.

અને એ નાણાવટ અને ગોપીપુરાના માલીકો જૈનો એટલે શું ? ભગવાન મહાવીરની અનુયાયી પ્રજા. એ પ્રજા-એજ જગતને પ્રાણી માત્ર સાથે, મિત્રતાના પાઠ સમજાવી ‘અહિંસા પરમો ધર્મ: !’ નો વિજય વાવટો ફરકાવ્યો છે. ‘Universal brotherhood’ હજી તો ગઈ કાલેજ જગતે જાણ્યું પણ આ જગત વલ્લભ ભગવાન મહાવીરે અનેક સદીઓ પૂર્વે વિશ્વપ્રેમ ગાયો છે, ઉપદેશ્યો છે. આથીજ પ્રત્યેક બાળ વૃદ્ધ જૈન અનુયાયી સવાર સાંજ પ્રાર્થના કરતાં ગાય છે કે,

‘ખામેમિ સંવ જીવે. સંવે જીવા ખમંતુમે
મિતેમે સંવ ભૂએસુ, વેરં મજ્જં ન કેણુધ’

આથીજ જૈન પ્રજા માનવ દયા તો શું પણ પ્રાણી માત્ર પ્રત્યેની દયા, અરે, ‘પુષ્પ પાંખડી જ્યાં દુભાય ત્યાં જીનવરની નહિ આજ્ઞા’ સમજી છે. અને તદાનુસાર તે પ્રજાનું વર્તન છે, અને રહેશે. આથીજ જૈન ધર્મ એ કોમી ધર્મ નહિ પણ રાષ્ટ્ર ધર્મ છે, અરે વિશ્વ ધર્મ છે. જ્યાં જ્યાં અહિંસા, સત્ય, પ્રદાયર્ય, અચૌર્ય, અને અપરિગ્રહના સિદ્ધાન્તો પ્રવર્તે છે ત્યાં ત્યાં જૈન ધર્મ છે. એ સિદ્ધાન્તાનુસાર

વર્તનાશઓ પછી ભલે તે દુનિયાના ગમે તે ભાગમાં વસતા હોય તેઓ ભગવાન મહાવીરનાજ અનુયાયીઓ ગણાશે.

પણ સુરતની આ જૈન પ્રજામાં એવું શું છે કે તેણે નંદનવનને પોતાને આંગણે ખડું કર્યું ? તે પ્રજામાં એવી કંઈ વિશિષ્ટતા છે કે તે આટ આટલી મહત્તાને પામી ? તે પ્રજામાં નર્મદે ગાયેલા પ્રેમ અને શૌર્ય છે. ભૂતકથા એ એ પ્રજાનો જીવન સિદ્ધાન્ત છે અને તેના પાલનમાંજ તેનું શૌર્ય છે. એ સદ્ગુણોના સમન્વયથી એક નવો સદ્ગુણ ઉત્પન્ન થયો અને તે દાન પ્રીયતા.

પાલીતાણા ભવ કે આબુજી ભવ, ગીરનાર ભવ કે સમેત શીખરજી ભવ, પાવાગઢ ભવ કે કેશરીયાજી ભવ, જ્યાં ત્યાં સુરતનું જૈનત્વ તેની દાન પ્રીયતાએ ઝળકતું દેખાશે.

પણ આ દાન પ્રીયતા આવી ક્યાંથી ? એ પ્રજાના જન્મતઃ સંસ્કારથીજ. પણ તેના સાધનો શાં ? તેની વેપાર પ્રીયતા અને દેશાટન. આજે મુંબઈના પ્રખ્યાત પેઢીદારો સુરતીઓ છે. એરેખીયા, ઇંગલેન્ડ, કે ક્રાન્સમાં આ પ્રજાએ પોતાના થાંણા નાખી દીધા છે. જરી અને મોતીના વેપાર તો સુરતી જૈનો પોતાનાજ ગણાવે છે. આ સાહસ ખેડવામાંજ સુરતના જૈનોનું શૌર્ય છે. એથી સુરતની જૈન પ્રજા એ સાહસપ્રીય પ્રજા છે. જેમ સુરતે ભારતને સહિષ્ણુતા શીખવી તેમ સુરતના જૈનોએ ભારતને સાહસ પ્રીયતા પણ શીખવી છે.

પણ આ સાહસોનું કળ શું ? અઢળક લક્ષ્મીનું આગ-
મન. ત્યારે એ લક્ષ્મીનો આદર્શ સુરતી જૈનોએ કયો રાખ્યો ?
સુરતી જૈનોએ માન્યું છે કે આ લક્ષ્મી કુવાનું જળ છે.
જેમ વપરાશે તેમ નવું પેદા થશે. જૈનોના શાસ્ત્રકારોએ
પણ ઉપદેશ્યું છે કે લક્ષ્મીના ત્રણજ માર્ગ છે. દાન, ભોગ
અને નાશ. આથી સુરતી જૈનોએ દાન આપવામાં બાકી
નથી રાખી તેમ ભોગ ભોગવવામાં પણ બાકી નથી રાખી.

સુરતના જૈનોએ સ્વાર્થાન્ધ બની આ દાનનો ઉપયોગ
કેવળ પોતાનાજ આંગણે નથી કર્યો એ તો જગ બહર છે.
સુરતના જૈન આંગણેથી કોઈપણ ભિક્ષુક બિહલાં મ્હોળે
પાછો નથી ગયો. આથી સુરતી જૈનોએ પોતાના મ્હોં જેમ
ખુબસુરત રાખ્યા છે તેમ અન્યના રાખવામાં પણ યોગ્ય
કાળો આપ્યો છે.

તે છતાંય સુરતના આંગણે આ પ્રજાએ પોતાના દાનના
વારી કયાં કયાં અનુકુળ ક્ષેત્રોમાં વહાવ્યા છે એજ આ પુસ્તક
પ્રકાશીત કરવાનો ઉદ્દેશ છે. સુરતમાં ચાલતી કેળવણીની
સંસ્થાઓ, કેળવણી પોષક સંસ્થાઓ, જ્ઞાન લાંઠારો, ઉપાશ્રયો,
ધર્મશાળાઓ, પાઠશાળાઓ, દવાખાનાઓ, આદિ સર્વ સામા-
જિક સંસ્થાઓની ઉત્પત્તિ, આવશ્યકતા-ઉદ્દેશ અને તેને અંગે
થતો અમલ, બહર પ્રજાને જણાવવા અને તેવી નવી સંસ્થાઓ
ઉભી કરવા બિનવવાને આ પુસ્તક પ્રકાશીત થાય છે.

જૈન પ્રજા માત્ર સુરતમાં જ નથી વસતી એ તો સારાય ભારત વર્ષમાં પથરાયેલી છે, અને એ જ જૈન ધર્મની વિશાલતાનું સુચન છે. આમ સારાય ભારતમાં વસતી જૈન પ્રજાની છેલ્લી સદીમાં કઇ પરિસ્થિતિ હતી ? એ પ્રજાને અજ્ઞાનતાએ આવરી હતી, તેના પરિણામે બાળ લગ્ન, વૃદ્ધ લગ્ન, કન્યા-વિક્રય આદિ જીવલેણ પ્રથાઓ શરૂ થઈ, રૂઢી વશતાને કારણે અનેક ગરીબડી ગાયશી બાળાઓની હાથ, અને વિધવાઓના આર્તનાદ પણ આ પ્રજાએ સાંભળ્યા છે, પોતાના સ્વધર્મી બંધુઓને નિસ્તેજ, નિર્વિદ્ય, અને પેટ પીડા માટે ટળવળતા નિહાળ્યાં છે, સ્વધર્મી બંધુઓને અન્યધર્મી થતાં પણ નજરે જોયા છે, આ પરિસ્થિતિ જ્યારે ઉત્પન્ન થઈ ત્યારે જ આ પ્રજા જાગૃત થઈ

આ સમયે સારાય ભારતમાં પણ કર્તવ્ય યુગનો ઉદય થયો. પ્રત્યેક જ્ઞાતિ અને સમાજ પોતાની ઉન્નતિ માટે તલસી રહી. અવનતિનો અસ્ત અને સ્વોન્નતિના ઉદયના ભાવી ચિત્રો સૌને નજરે ચડ્યાં ત્યારે જૈન સમાજ પણ તેથી વંચીત ન રહી. તેણે પણ સમાજવાદને પોતાનામાં અપનાવ્યો અને જાગૃતિના ઝરણામાં આ પ્રજા પણ સ્નાન કરવા લાગી.

આ કર્તવ્ય યુગના ઉદય-સમયે સુરતની દાનેશ્વરી પ્રજાએ સમાજના સેવાયજ્ઞમાં યથાશક્તિ ફાળો આપવા દૃઢ નિશ્ચય કર્યો. સામાજિક અવદશા મિટાવવા-પ્રભુવીરના આદેશો

પુનઃ અમલમાં લાવવાં-જૈનત્વનો સાક્ષાત્કાર કરાવવા અને પોતાની પુણી સંસ્કૃતિ બાળવી રાખવા સુરતની જૈન પ્રજા પણ સમયના પ્રવાહમાં જોડાઈ. આમ અવતરતો અસ્ત લાવવાં સુરતી જૈનોએ જે જે સામાજિક સંસ્થાઓ ઉભી કરી છે તેના ટુંક ઇતિહાસ આપવાનોજ આ પુસ્તકનો ઇરાદો છે. અન્ય સ્થળોની જૈન સમાજ સુરતની સામાજિક સંસ્થાઓના આ ઇતિહાસમાંથી અવશ્ય કાઢીને કાઢી ગૃહણ કરે એજ લેખકની મહેરબા છે. અસ્તુ.

લેખકને સુરતમાં આવી વસવાનું સદ્ભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું ત્યારથીજ તેની ખાસ ઇચ્છા હતી કે સુરતે તેને આંગણે જે જે ઉભું થયું છે તે જાહેર જૈન પ્રજાને ન જણાવવું એ એક જાતનો અન્યાય છે. લેખકના એક વખતન મિત્ર અને હાલના મુશ્મી ચિત્તવિજયજીએ પણ આ સંબંધી વિચાર કરેલો. સદ્ભાગ્યે જન્મેના મિત્ર ધર્મપ્રેમી યુવાન બન્ધુ શ્રીયુત કેશરીચંદ હીરાચંદ ઝવેરી મળ્યા. આ ઇતિહાસ સંબંધે વિચારણા થઈ અને આ પુસ્તક પ્રકાશીત કરવાનું સ્વીકાર્યું. પરિસ્થિતિ સાનુકૂળ થતાં “સુરતના જૈનોનું ગારવ” નામનું સામાજિક સંસ્થાઓના ઇતિહાસનું આ પુસ્તક જનતા સમક્ષ મુકતાં લેખકને અત્યંત હર્ષ થાય છે.

આ સાથે લેખકે જણાવી દેવું ઘટે છે કે સુરતની સામાજિક સંસ્થાઓ આ ઇતિહાસ ખૂબ આપવામાં લેખક

અને પ્રકાશકને સુરતની જૈન સમાજને યથાશક્તિ સેવા અર્પવાનોજ ઉદ્દેશ છે. કોઈપણ સંસ્થાને ઉતારી પાડવાનો કે તેનાપર અછાજતી ટીકા કરવાનો મુદ્દલ ઇરાદો નથી. જે જે સાધનો પ્રાપ્ત થયાં તે પરથીજ આ ઇતિહાસ જ્ઞાર આપ્યો છે. આથીજ પ્રત્યેક સંસ્થાના વહિવટદારોને અમારી વિજ્ઞાપ્તિ છે આ પુસ્તક લેખનમાં કોઈ પણ અસંબંધ હકીકત હોય તે અમને ક્ષાંતવ્યભાવે નિહાળી જણાવશે તો લેખક સહર્ષ સ્વીકારશે. અને તેની ખીજી આવૃત્તિ સમયે યોગ્ય સુધારણા થશે.

આ પુસ્તક પ્રકાશીત કરવામાં મુનિશ્રી ચિત્તવિજયજીની પ્રેરણા અને સલાહ માટે લેખક તેમને ઋણી છે તે સાથે શ્રીચુત કેશરીચંદ હીરાચંદ ઝવેરીની આર્થિક સહાય્ય અને અંગીત સેવા માટે પણ લેખક તેટલોજ ઋણી છે.

પ્રીય વાંચક બન્ધુ,

લેખકની લેખનકાર્યને પુસ્તકરૂપે જ્ઞાર લાવવાને આ શરૂઆત છે ત્યારે શક્ય છે કે તેમાં અનેક દોષો હશે છતાં તે પ્રત્યે ક્ષાંતવ્ય ભાવ દાખવી આ પુસ્તક પ્રકાશીત કરવાના ઉદ્દેશને પહોંચી વળવાને તું પણ યથાશક્તિ કાળો આપે એ વિજ્ઞાપ્તિ અને મહેરબા સાથે લેખક વિરમે છે.

પોપટલાલ પૂંજભાઈ પરિખ.

ગૃહપતિ-જન વિદ્યાર્થી આશ્રમ-સુરત.

કેળવણી વિભાગ.

પ્રકરણ ૧ લું.

(કેળવણી (વભાગ.))

શ્રી રત્નસાગરજી જૈન વિદ્યાશાળા તથા જૈન બે.ડિંગ.

શ્રી વિદ્યાશાળા. શ્રી રત્નસાગરજી જૈન બે.ડિંગહાઉસ.

૧૬૫૭માં સ્થાપના.

૧૬૫૭માં સ્થાપના.

મેનેજર:-રા. છોટુભાઈ ગુલાબ-

મેનેજર:-રા. મોતીચંદ

ચંદ વકીલ.

ગુલાબચંદ ઝવેરી.

હેડ માસ્ટર-રા. ધનપ્રસાદ એલ હર. ગૃહપાત-રા. દલીચંદ

તાગચંદ.

સમકાલીન ભારતમાં ત્યારથી પ્રત્યેક માનુષી હૃદયમાં એજ ભાવના ઉદભવી છે કે 'દેશ સમાજ કે જ્ઞાતિને અંગે હું પણ કંઈક કરું.' એ સદ્ભાવનાથીજ ભારતમાં જુના યુગનું પ્રવર્તન થવા લાગ્યું છે. સૌ કોઈ નવયુગની પ્રવર્તનાર્યે તલસી રહ્યા છે.

સુરત જૈન સમાજ સારા સમાજના ભીતરમાં ઉતરી ત્યારે તેને જણાયું કે સમાજના વિદ્યાર્થીઓ સરસ્વતીદેવીના સાચા ઉપાસકો નહિ પણ ઉદર પૂર્તિ અર્થે કેળવણી લઈ રહ્યા છે. સમાજના યુવાનો ધર્મસેવા યજ્ઞમાં તન્મય નહિ પણ કેવળ મોજશોખમાંજ તન્મય છે. સમાજનો ગૃહસ્થ

વર્ગ બહુધા પેટ પીડામાંજ પડ્યો છે. એ ઉપરાંત સમાજ બાળ અને વૃદ્ધલગ્ન-કન્યાવિક્રય આદિ જીવલેણ રૂઢિઓથી અવનતીના ઉંડા કુપમાં સ્થળે છે તેનું મુખ્ય કારણ અજ્ઞાનતાજ છે. આ સ્થિતિ નિહાળતાં સુરતની જૈન પ્રજાએ આ અજ્ઞાનતાના નિવારણ અર્થે શું કરવું એજ પ્રશ્ન પ્રથમ તો તેની પાસે ખડો થયો.

આ સમયે સુરતની જૈન સમાજને એમ ચોકસ લાગ્યું કે આપણી કોમ કેળવણીમાં અન્ય કોમો કરતાં ઉતરતી છે. કેળવણી સિવાય કોઈપણ સમાજ કે દેશ આગળ વધ્યો નથી, વધવાનો પણ નથી. અન્ય કોમોને પોતાની આંખ આગળ વધતી જોઈ જૈન સમાજને તેની ઈર્ષ્યા ન થઈ પણ સ્પર્ધા કરવાની વૃત્તિ ઉત્પન્ન થઈ, અને સૌ કોઈ એમ વિચારવા લાગ્યા કે આપણી કોમ ખીજી કોમો કરતાં ઉતરતી શા માટે હોય ? આથી સુરતી જૈનોનું દ્રઢ મંતવ્ય થયું કે ગતૂ જૈનવ પુનઃ સ્થાપવું હોય તો બાવી પ્રજાને સુસંસ્કારી બનાવવા તેમને યોગ્ય કેળવણી આપી તેમનું ઘડતર કરવું.

જ્યારે જ્યારે સમાજમાં નવું જોમ આવે છે, આગળ ધપવાની બાવના થાય છે ત્યારે ત્યારે તેને માર્ગદર્શકો મળી આવે છે. તેમ સુરતના જૈનોએ બાવી પ્રજા ઘડવાનો વિચાર કર્યો, ત્યારે પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયસિદ્ધિ સૂરીશ્વરજી તથા પં. મહારાજ શ્રી ચતુરવિજયજી તથા પૂજ્ય મોહન-

લાલજી મહારાજનું આગમન સુરતમાં થયું, અને ઉપરોક્ત મુનિરાજેની હાજરી વચ્ચે પૂજ્ય આચાર્યશ્રીની પ્રેરણા-સદ્ ભાવના અને ઉપદેશથી તેઓશ્રીનાજ શુભ હસ્તે એક બહેર મેલાવડા સમક્ષ સંવત ૧૯૫૭ માં શ્રી રત્નસાગરજી જૈન વિદ્યાશાળા અને ઝોડિંગની સ્થાપના કરવામાં આવી.

આ કેળવણીની સંસ્થા સ્થપાઈ ત્યાર પહેલાં ઘણા વર્ષોથી કેળવણીની સંસ્થાઓ હિંદબરમાં સ્થપાઈ ચુકી હતી. એથીજ સૌ કોઈને અનુભવ હતો કે નિશાળોમાં અપાતી કેળવણીમાં અનેકવિધ ખામીઓ છે. કેળવણી તેનુંજ નામ કહેવાય જે શારીરિક-માનસિક-નેતિક અને આધ્યાત્મિક વિકાસો કરે. ખરી કેળવણી તેજ કહેવાય જે વિદ્યાર્થીઓને સત્યપ્રિય, આત્મપ્રિય, અને ધર્મપ્રિય બનાવે. કેળવણીનો આદર્શ એજ હોઈ શકે કે જે સમાજમાં સ્વાભિમાન-ધર્માભિમાન અને સ્વદેશાભિમાન જાગૃત કરે. આથીજ આ શાળાએ ‘ગતાનુગતિકો’ એમ ન કરતાં અન્ય શાળાઓથી સ્વતાંત્ર ઉદ્દેશ ધર્યો અને આજ સુધી એજ ઉદ્દેશ કાયમ રહ્યો છે.

આ વિદ્યાશાળાનો ઉદ્દેશ.

‘હાલમાં અપાતી કેળવણીમાં ધાર્મિક જ્ઞાન-શિક્ષણને સ્થાન ન હોવાથી વિદ્યાર્થીઓની અસંસ્કારિતા અને ધર્મ વિષયક અજ્ઞાનતાને દૂર કરવા, જૈન ધર્મના પૂનિત સિદ્ધાન્તો બાળકોને સમજાવી તેમનું ભાવી જીવન ઉજવણ કરવા, આજી

કેળવણી સાથે ધાર્મિક શિક્ષણ આપવાનો છે.' ઉપરના ઉદ્દેશને પહેાચી વળવા આ વિદ્યાશાળામાં વ્યહવારિક તેમજ ધાર્મિક ઉભય કેળવણી આપવામાં આવે છે અને આ રીતે સુરતના જૈનોએ બાળ કેળવણીને લગતો પ્રશ્ન પોતાના પુરતો ઉકેલી લીધો છે.

આ શાળામાં ધાર્મિક અભ્યાસક્રમ ગુજરાતી ધોરણથી અંગ્રેજી-ત્રીજા ધોરણ સુધીમાં નવકાર મંત્રથી પંચપ્રતિક્રમણ-જીવ વિચાર-નવતત્ત્વ સુધીનો ગોઠવવામાં આવ્યો છે, અને અન્ય વિષયોની માફક તેની પણ પરિક્ષા લેવામાં આવતી હોઈ સારી તૈયારી થાય છે.

વ્યહવારિક કેળવણીની બાબતમાં આ શાળા ગુજરાતી બાળ ધોરણથી ગુજરાતી સાત એટલે અંગ્રેજી ત્રીજા ધોરણ સુધીનો અભ્યાસ યુનીવરસીટીના અભ્યાસક્રમે આપે છે, જેથી આગળ લાણવા માંગતાં વિદ્યાર્થીઓને કોઈ પણ પ્રકારની અડચણ પડતી નથી.

આ શાળાને લગતી એક વસ્તુ તો ખાસ અભિમાન લેવા યોગ્ય છે અને તે એજ કે આ સંસ્થા જૈનોનાજ પૈસાથી ઉભી થઈ છે, હજુ પણ જૈનોજ આ શાળા નભાવે છે છતાં જૈનોની સ્વાભાવીક ઉદારતા મુજબ આ શાળામાં જૈન અને જૈનેતરો અન્નેના બાળકો કોઈ પણ જાતના પ્રક્ષપાત સિવાય અભ્યાસ કરી શકે છે.

વિદ્યાશાળાનું મકાન.

કેટલીય વખત એવું બને છે કે ઉચ્ચ ઉદ્દેશે ઘડાયેલી સંસ્થાઓ સાધનેના અભાવે નષ્ટ થાય છે. આથી આ સંસ્થાના કાયમી અસ્થિત્વ માટે સુરતના બાણીતા શેઠ નેમચંદ મેલાપચંદે એક મકાન બંધાવી આપ્યું છે. પૂર્ણ હવા ઉઝસ માટે આ મકાન સુંદર છે, શેઠ સાહેબે આ મકાન બંધાવી આપી સંસ્થાનું લાવી ઉજવણ બનાવ્યું છે. છતાં અર્વાચીન શાળાઓની યોગ્ય જરૂરીયાતો લક્ષમાં લેતાં પૂર્ણ સગવડતાવાળું તો આ મકાન લેખી શકાય નહિ, મકાન નાનું હોઈ બધા વર્ગો લગભગ બેસાડવામાં આવે છે જેથી વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસમાં ખલેલ પહોંચે એ સ્વાભાવીક છે. બહુજ શાન્તીથી સરલતા સાથે સરસ્વતી દેવીની ઉપાસના કરવા વિદ્યાર્થીઓને બીજા એક મકાનની આવશ્યકતા છે. દાન મશહુર સુરતની જૈન જનતાં આ બાબત લક્ષમાં લે તો એકજ સખી ગૃહસ્થ આ સગવડ પુરી પાડી શકે છે. આથીજ આ શાળાને લગતી મકાનની જરૂરીયાત અવશ્ય લક્ષમાં લેવી ઘટે છે.

શાળાનું નિભાવ ૨૦૬.

સંવત ૧૯૭૩ પૂર્વે આ સંસ્થા કેટલાક સખી ગૃહસ્થોની છુટી મદદથી નિભાવવામાં આવતી પણ એ સ્થિતિએ

સંસ્થાનું કાયમી અસ્થિત્વ ન ગણાય, આથી ૧૯૭૩ ના પર્યુષણના પવિત્ર દિવસોમાં આચાર્ય મહારાજ શ્રી સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજીના સતત ઉપદેશથી એક કાયમી ફન્ડ થઈ શક્યું છે. તેનું ટ્રસ્ટ ડીડ પણ કરવામાં આવ્યું છે. છતાં આ નિભાવ ફન્ડ આ સંસ્થાની સર્વ જરૂરીયાતોને કાયમને માટે સ્વતંત્ર પહોંચી શકે તેટલા પ્રમાણમાં નથી. વળી આ સંસ્થાનો રિપોર્ટ નિહાળતાં આ સંસ્થા બહુ કરકસરથી ચલાવવામાં આવે છે છતાં દર વર્ષે ઉપજ કરતાં ખર્ચ વધે છે અને એ ખર્ચને પહોંચી વળવાને પુરતું ફન્ડ ન હોવાને કારણે પણ કેટલાક સાધનો ન ચોજી શકાતા હોય તે સ્વાભાવિક છે. સુરતની લક્ષ્મી પૂજક જૈન જનતાં આ સરસ્વતી પૂજામાં પણ પોતાનો યથાશક્તિ ફાળો આપે એ ઇચ્છવા યોગ્ય છે.

આ શાળાનો વહીવટ કરવા એક સ્થાનિક કમિટી નિમવામાં આવી છે. શાળાના મેનેજર તરીકે શ્રીયુત છોટુભાઈ શુભાબચંદ વઝીલ ચલાવે છે.

આ શાળાને એક સારા મકાનની તેમજ સારા કાયમી ફન્ડની જરૂરીયાત છે. તે ઉપરાંત આ જરૂરીયાતોથી વધુ જરૂરીયાત શાળાને લગતા રમત ગમત અને કસરતશાળાને યોગ્ય મેદાનની છે. સમાજના વિદ્યાર્થીઓની અત્યારની શારીરિક સ્થિતિ સમાજને તદ્દન અછાજતીજ છે. જ્યાં ત્યાં એસી ગયેલાં ડાયાં, ઉડી ગયેલી આંખો, નિસ્તેજ, નિવિર્ય,

હાડપિંજરે નજરે તરે છે. વિદ્યાર્થીઓ બ્રહ્મચારીઓ હોવા છતાં બ્રહ્મચર્યનું તેજ ક્યાંયે દેખાતું નથી. આવી જૈન સમાજની બહુધા અવદશા છે. જૈનોએ પોતાના ઘર સાચવવા જેટલી તાલીમ તો અવશ્ય મેલવવી પડશે. નિર્બળ મનુષ્યો માટે જગત્માં ક્યાંયે સ્થાન નથી, જમાનો નિર્બળતાનો નથી પણ સબળતાનો છે. આથીજ શારીરિક તાલીમ બાધ્યાવસ્થાથીજ આપવામાં આવે તોજ સમાજની આ અવદશા સુધરી શકે, કારણકે કુમળુ ઝાડ જેમ વાળીએ તેમ વળે, મોટુ થયે કાંઈજ ન બની શકે. આથીજ કચ્છરતશાળા અને રમત ગમતને લગતી સર્વ વ્યવસ્થા કરવાને વહીવટદારોનું લક્ષ ખેંચાવું ઘટે છે. આ ઉપરાંત વિદ્યાશાળાને લગતાં એક સમૃદ્ધ પુસ્તકાલયની આવશ્યકતા છે. સ્થાનના અભાવે અત્યારનું પુસ્તકાલય નજીવુંજ ગણાય. વિદ્યાર્થીઓ કેવળ Book worms પુસ્તકોના કીડાજ નથી. તેમને ખહારની દુનિયાનું જ્ઞાન પણ અપાવું ઘટે છે. પણ આ સૌ વ્યવસ્થા કરવામાં તેને પહોંચી વળવા જેટલું સારૂ કાયમી ફન્ડ હોવું જોઈએ, અને સુરતના ઉદાર જૈનો એ બાબતમાં લક્ષ આપે તો તો સારામાં સારો ટ્રેન્ડ સ્ટાફ ગોઠવી આ શાળાને તેના આદર્શ પહોંચાડવાને જરાય વિલંબ ન લાગે. અસ્તુ.

શ્રી રત્નસાગરજી જૈન બોર્ડિંગ હાઉસ.

આ શાળાને લગતી એક બોર્ડિંગ પણ છે જે શ્રી

રત્નસાગરજી જૈન બોર્ડિંગહાઉસને નામે ઓળખાય છે. ગામડાની જૈન જનતા સાધનના અભાવે કેવલ અજ્ઞાનતામાંજ જીવતી અને મરતી. તે પ્રજાના બાળ જીવોનો ઉધ્ધાર કરવા, તેમને રહેવા અને જમવાની સગવડ આપવા ઉપરોક્ત સંસ્થા સ્થાપવામાં આવી છે. લગભગ ૭૦ વિદ્યાર્થીઓ દર વર્ષે આ સંસ્થાનો લાભ લે છે અને પોતાના ભાવી જીવનો ઘડે છે.

આ બોર્ડિંગને માટે પણ એક સારા મકાનની જરૂરીયાત હતી પણ તે સ્વ. શેઠ ગુલાબચંદ દેવચંદ જેઓ કેળવણીના પ્રખર હિમાયતી હતા તેમણે પુરી પાડી છે. આ મકાન તેઓશ્રીના પિતાશ્રીના નામપર ધર્મશાળા તરિકે ઓળખાતું હતું. આજની સુરતની ધર્મશાળાઓ ભેતાં અને તેની મુલાકાતો લેતાં સમજાય છે કે આ ધર્મશાળાઓમાં ભાગ્યેજ એકાદ બે યાત્રિકો હોય છે. એટલે જે ઉદ્દેશ ધર્મશાળાઓ સ્થાપિત થાય છે તે ઉદ્દેશ સંપૂર્ણ જળવાતો હોય એમ ભાગ્યેજ કહી શકાય. એ સ્થિતિ ભેતાં સ્વ. શેઠ ગુલાબચંદભાઈએ પોતાની આ ધર્મશાળાની માલીકી અર્પણ કરી એ સાચેજ જૈનો માટે આનંદપ્રદ પગરણ છે. આજે એ મકાનનો સીતેર સીતેર જીવન-યાત્રિકો લાભ લઈ રહ્યા છે, જ્યારે બીજી ધર્મશાળાઓમાં ભાગ્યેજ એકાદ બે વ્યક્તિ નજરે ચડે છે. આજે આ મકાન જ્યારે નિર્દોષ

માળકાના આનંદી કલરવથી ગાજી રહે છે ત્યારે તેનો દૃષ્ટ
જરૂર કહે છે કે 'સાચી ધર્મશાળા તો આજ છે.' આ રિતે
અન્ય ધર્મશાળાઓના માલીકો અને વહીવટદારોને સ્વ. શેઠ
સાહેબે યોગ્ય દિશા સુચવી છે તેમ તેઓ પણ સુરતની
અન્ય સંસ્થાઓ જેને જેને આવા સાધનોની જરૂરીયાત
હોય તેને તેને આપે તો ખરેખર સુરતની બધીજ સંસ્થાઓ
વિના ખર્ચે કાયમી થઈ જાય અને એ વહીવટદારો પણ
ભાવી જૈન ઇતીહાસમાં પોતાના નામ અમર કરે.

આ બોર્ડિંગને લગતું એક બાબતમાં લક્ષ્ય ખેંચાવું
ઘટે છે કે બોર્ડિંગો માત્ર હોસ્ટેલો નથી. જમીને વિદ્યાર્થીઓ
નિશાળે જાય તે પુરતું બોર્ડિંગો સ્થાપવામાં નથી આવતી.
આથી આ સંસ્થામાં ધર્મની આવશ્યક કોયાઓમાં વિદ્યાર્થીઓને
પારંગત કરવામાં આવે છે તેમ વિદ્યાર્થીઓના
શારીરિક-માનસિક-નૈતિક વિકાસો સાધવા અન્ય સાધનો
ઉભા કરવાની આવશ્યકતા છે. એ માર્ગે આ સંસ્થા પણ
પોતાનો આદર્શ ંહેલી મેળવી શકશે.

આ સંસ્થાના મકાનની વિશાળતાં જોતાં હૃદય આનંદ
પામે છે, પણ આ મકાનમાં વિદ્યાર્થીઓ માટે બે વિશાળ
હોલ હોવાથી એકી સાથે વિદ્યાર્થીઓ અભ્યાસ કરી શકે
નહિ. એથી એ મકાનની પાછળની પંડાલીઓપર હોસ્ટેલો

માફક રૂમો બાંધવામાં આવે તો વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસ કરવા ઘણીજ સરળતા થઈ જાય. સુરતના ઉદાર જૈનો આ બાબતપણ લક્ષમાં લેશે એમ ખાત્રીભરી આશા છે.

આ સંસ્થાના મેનેજર તરિકે શેઠ મોતીચંદ ગુલાબચંદ ઝવેરી વહીવટ ચલાવે છે.

ઉપરની બન્ને સંસ્થાઓ સુરતનું ઘરેણું છે. ઘરેણું તો શોભાજ અપાવે. પણ કેટલીક વખત પૂર્ણ માવજત ન રાખવામાં આવે તો તેના પહેરનારને શરમાવે છે. એ સ્થિતિથી આ સંસ્થા વંચીત રહે એમ સૌ કોઈ ઈચ્છે. આ બન્ને સંસ્થાઓ પોતાના માર્ગે પોતાના આદર્શને પહોંચી વળવા યથાશક્તિ પ્રયત્નો કરી રહી છે. એ તેના વહીવટદારોને આભારી છે. એ વહીવટદારો પણ સમાજમાં આ સંસ્થાઓ સાથે પોતાના નામ અમર કરી રહ્યા છે. શાસનદેવ આ સંસ્થાને તેના આદર્શ પહોંચાડો એજ મહેરબા.

અવેરી નગીનચંદ ઘેલાભાઈ જૈનહાઈસ્કુલ-સુરત.

પ્રકરણ ૨ જી. અ

અવેરી નગીનચંદ્ર દેલાભાઈ જૈન હાઈસ્કૂલ-સુરત.

સુરતમાં શ્રી રત્ન સાગરજી જૈન વિદ્યાશાળા સ્થપાઈ ત્યારથીજ સુરતે કેલવણીના ક્ષેત્રમાં ઝુકાવ્યું. કોઈ એક જીરીરાજ પર ધોધમાર વરસાદ પડતો હોય છતાં તે કરામતો નથી, સખત ઠંડીના વોયરા વાય છતાં તે સંકોચાતો નથી, અમોઘ અગ્નીના વરસાદ વરસે છતાં તે પીગળતો નથી. મહાન વજ્રધાતો પડે કે વિજળીના કડાકા થાય છતાં તેની ઠાંકરી પણ ખસતી નથી, કારણ કે તેના પાયા ન ખોદાય કે ન ભંગાય તેવા હોય છે. તેના પાયા ક્ષણ-ભ્રવી નહિ પણ ચીરંભ્રવી હોય છે. તેમ જૈન સમાજ મંદીરના પાયા ચીરંભ્રવી કરવા તેની ભાવી પ્રજા ધડવાને સુરતના જૈનોએ સંકલ્પ કર્યો. એ સંકલ્પને સંકલ્પરૂપેજ ન રાખ્યો પણ ક્રીયા માર્ગે ઉતાર્યો. સુરતે પ્રથમ તો શ્રીરત્ન સાગરજી વિદ્યાશાળા અને બોર્ડિંગ સ્થાપી, અને ત્યાર પછી શ્રી જૈન વિદ્યાર્થી આશ્રમ-સુરત એમ ક્રમે ક્રમે કેલવણીની સંસ્થાઓ અસ્તિત્વમાં આવી. પણ સરસ્વતિની ઉપાસનામાં સુરત આટલેથીજ ન અટક્યું હજી તો સુરતના જનોને ઘણાય

મનોરથો છે. આ સાહસ-પ્રીય અને શુરી પ્રજા પોતાના મનોરથોને ંહેવાર માર્ગે ચોજી બતાવે છે કારણ જૈન કોમ એ વણીક કોમ છે. તેનામાં ભુત અને ભવિષ્ય પારખવાની શક્તિ છે. શક્તિ અને સાધનોનો વિચાર આ પ્રજા કરી શકે છે. તેમાંજ જૈન કોમનું ડહાપણ છે. લોકો કહે છે કે જૈનો માત્ર બોલીજ બાણે છે, વાગ્ યુધ્ધોજ ખેડી બાણે છે, પણ સુરતી જૈનોએ એ લોકોકિત પોતાનું કાર્ય બતાવી ખોટી ઠરાવી છે સુરતના જૈનો વચનઘેલા નથી પણ કાર્યઘેલા છે અને ઉપરની સંસ્થાઓ તેના સ્પષ્ટ સુચન પુરતું બસ છે. પ્રાથમીક ધોરણથી માંડી અંગ્રેજી ત્રીજા ધોરણ સુધીનો અભ્યાસ શ્રી રત્ન સાગરજી વિદ્યાશાળા જૈન બાળકોને આપતી અને આગળ વધવા માંગના વિદ્યાર્થીઓને રહેવા અને ખાવાની સગવડો શ્રી જૈન વિદ્યાર્થી આશ્રમ આપતું પણ હાઈસ્કુલનું ઉચ્ચ શિક્ષણ જૈનો માટે મફત ન હતું. આથીજ એક જૈન હાઈસ્કુલની જરૂર તો સુરતને હતી અને એ પરિસ્થિતિ પણ સુરતના જૈનોના ખ્યાલ ખહાર ન હતી. સદ્ગાળ્યે તે સગવડ પણ સુરતે પુરી પાડી છે.

સમયજ્ઞ મૂનિ મહારાજ શ્રી માણેકમૂનિજીના સદુપ-દેશથી સ્વ. શેઠ નગીનચંદ ઘેઝાલાઈના સ્મરણાર્થે જૈન હાઈસ્કુલની સ્થાપના અર્થે રૂા. બે લાખની નાદર રકમ મલી. તેના મુખ્ય ટ્રસ્ટી તરિકે સ્વ. શેઠ શુલાખચંદ દેવચંદ હતાં.

સંવત ૧૯૮૩માં શુભ દિવસે શ્રી નગીનચંદ ઘેલાલાઈ જૈન હાઈસ્કુલની સ્થાપના થઈ. આ સ્થાપના સ્વ. શેઠ ગુલાબચંદ દેવચંદના સુપ્રયાસનું જ ફળ છે. આ રિતે જૈન કોમના ભાવી ઇતીહાસમાં સ્વ. શેઠ ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરીએ સ્વ. શેઠ નગીનચંદ ઘેલાલાઈનું નામ અમર કર્યું છે. તેનો યશ તેમને જ ઘટે છે.

આ હાઈસ્કુલનો ઉદ્દેશ એ છે જે 'હાઈસ્કુલની ઉચ્ચ કેલવણી લેવા માંગતાં જૈન વીધાર્થીઓને કોઈપણ પ્રકારની ફી ન લેતાં તદ્દન મફત શિક્ષણ આપવું. આમ વિદ્યાર્થીઓને હાઈસ્કુલની ઉચ્ચ કેલવણી આપવા ઉપરાંત વિદ્યાર્થીઓને જૈનત્વના સંસ્કારો આપવા, ધર્મનું ઉડું રહસ્ય શિખવવા, ધાર્મિક કંઠવણી પણ આ સંસ્થા આપે છે.

આ સંસ્થાની વ્યવસ્થા અત્રેની સાર્વજનિક સોસાયટીને સોંપવામાં આવી છે તે સખંધી ભલે જેમત હોય છતાં સંસ્થાની આવશ્યકતા વિષે તો જેમત છેજ નહિ. સદહુ સંસ્થા ટુંક સમયથીજ શરૂ થયેલી હોઈ હાલ તો આટલા ટુંક નિવેદનથી સંતોષ માનવો પડ્યો છે. આ સંસ્થા પણ દિન પ્રતિદિન કેળવણીના ક્ષેત્રમાં પોતાનો સંપૂર્ણ ફાળો આપે એજ પ્રત્યેક જૈનની મહેચ્છા હોય.

આ સંસ્થાના મુખ્ય વહીવટદાર તરીકે ઝવેરી જીવણચંદ્ર સાહેબજી બતાવે છે. સૌ કોઈ ઇચ્છે કે તેઓશ્રી આ સંસ્થાને તેના આદર્શ પહોંચાડે એટલે કે જૈન હાઈસ્કૂલમાં જેમ જેન વિદ્યાર્થીઓ શ્રી અભ્યાસ કરી શકે છે તેમ જેને તર વિદ્યાર્થીઓ માટે પુરતું ફંડ કરી તેઓને પણ લેવાતી ફી માંથી મુક્ત કરી ફ્રી જૈન હાઈસ્કૂલ બનાવે.

શ્રી જૈન વિદ્યાર્થી આશ્રમ-સુરત.

પ્રકરણ ૨ જી. (બ)

શ્રી જૈન વિદ્યાર્થી આશ્રમ-સુરત.

સ્થાપના, સંવત ૧૯૭૫માં મૂનિમહારાજશ્રી માણેકમૂનિજી
તથા રત્નવિજયજીના સદ્ગુપદેશથી.

પ્રમુખ ૨૦ શેઠ દલીચંદ વીરચંદ.

માનદ મંત્રી ૨૦ હરિલાલ શિવલાલ શાહ. B. A.

ટ્રેઝરર ૨૦ શેઠ હીરાચંદ હરખચંદ.

ગૃહપતિ ૨૦ પોપટલાલ પૂંબભાઈ પરિખ.

સુરતમાં જ્યારે શ્રી રત્ન સાગરજી જૈન વિદ્યાશાળાનું
સ્થાપન થયું તે સમયે નવયુગના આછા અજવાળા ભારતે
નિહાળ્યા હતાં. સૌ કોઈ યુગ પટ્ટા માટે તલસી રહ્યું હતું.

પણ એ સમયે સમાજ ગૃહના મંદીરો મંદીરો ન
હતાં. સાચા જૈનત્વના તો માત્ર ભણકારાજ રહ્યાં હતાં. એ
મંદીરોમાં વસતા બન્ધુઓની શારીરિક સ્થિતિ શોકજનક
હતી. કેળવણીમા અભાવે માનસિક સ્થિતિ કલંકીત હતી.
નૈતિક બંધારણના પાયા હલમલી રહ્યાં હતાં. આત્મોન્નતિના
માત્ર સ્વપ્નેજ હતાં. તેના પરિણામે જૈનોના તિર્થો ભયમાં
આવી પડ્યાં હતાં. જૈનોનું સાહિત્ય છીન્નલીન્ન સ્થિતિમાં
વેરાયેલું હતું, અને ભંડારોમાં કીડાઓનેજ લોગ થઈ
ચડ્યું હતું. આર્થિક પરિસ્થિતિમાં તો કેટલાય જૈનોને પેટ

૧૧-૭-૨૦૧૬
૨૯

પોષણ માટે ફાંફાં મારવાં પડતાં. આ સ્થિતિમાંથી બચવા એકજ ઉપાય હતો અને તે 'કેળવણી' આથીજ સુરતે પ્રથમ તો 'શ્રી રત્નસાગરજી વિદ્યાશાળા' સ્થાપી.

પછી તો જમાનાનો પ્રવાહ આગળ વધતાં પ્રબલ સંપૂર્ણ જાગૃત થઈ ચુકી હતી. તેથીજ ધનિકો પોતાનું ધન, વિદ્વાનો વિદ્વતા, વિચારકો વિચાર આદિશા માં ખર્ચવા લાગ્યા. એના પરિણામે સમાજનું આત્મ મંથન થયું.

એ આત્મ-મંથનથી એ પણ જણાયું કે આ પરિસ્થિતિનું પ્રવર્તન કરી નવયુગ લાવવાની શક્તિ નવયુવકોમાંજ છે કારણ નવયુવકોજ સમાજના સાચા સેવક છે, નેતા છે. આથીજ નવયુવકોની જેટલી અને જેમ પ્રગતિ બહેલી તેટલીજ સમાજની પ્રગતિ બહેલી ! એ સૌએ સ્વિકાર્યું.

એ સમયે સારાય વિશ્વમાં નજર કરતાં સૌને સમજાયેલું કે દરેક દેશ-સમાજ અને જ્ઞાતિના ઉદ્ધારકો યુવાનોજ છે. મહારાષ્ટ્રના લાવી યુવાનોએજ ઘડ્યા છે. આથીજ જૈનસમાજ પણ પોતાના નવયુવાનો ઘડવા ખુદાર પડી.

પછી તો જાગૃતિનો જખખર વંટોળીએ ચડ્યો. સૌ તે સાથે ઉડ્યા અને સ્થળે સ્થળે પાઠશાળાઓ-બોર્ડિંગો અને ગુરૂકુળો સ્થાપાયા. એક સારી સુશિક્ષિત માતા સો સારા શિક્ષકોની ગરજ સારે છે પણ તેવી માતાઓ અજ્ઞાનતાના

કારણે સમાજમાં લાગ્યેજ દૃષ્ટીગોચર થતી. આથી ભાવી યુવાનો ઘડવા ઉપરની સંસ્થાઓ સર્વત્ર સ્થપાઈ. સૌ સંસ્થાઓ એકજ ઉદ્દેશે સ્થપાઈ કે બાળકોને સદ્ગુણી અને સદ્વર્તન-શાળી બનાવી સાચા જૈન રત્નો ઉત્પન્ન કરવા અને એ માર્ગે સમાજનું ગત ગૌરવ પૂનઃ પ્રાપ્ત કરવું.

યુવાનોના શારીરિક-માનસિક-નૈતિક-અને આધ્યાત્મિક વિકાસો કરી તેમને આત્મપ્રીય-ધર્મપ્રીય-અને સેવાપ્રીય બનાવવા અર્વાચીન આશ્રમોએ જોખમદારી ંહોરી. ત્યારેજ આ સંસ્થાઓને સમજાયું કે વિદ્યાર્થીઓને મેટ્રીક કે બી. એ. બનાવવામાં કર્તવ્યની પૂર્ણાહુતી નથી. સંસ્થાઓની મુક્તાકાતે આવનાર ગૃહસ્થોને કૃત્રિમ વિનય ભરેલું વર્તન બતાવનાર નિર્બળ યુવાનો લેગા કરવામાં પરિપૂર્ણતા નથી. પણ સંસ્થાઓએ તો યુવાનોને વ્યહવારિક તેમજ ધાર્મિક બન્ને કેળવણીમાં પારંગત કરી, તેમના સર્વ વિકાસો સાધી, તેમનામાં સેવા અને સજ્જનતાના સંસ્કારો રેડી, જેને આદર્શજેનો કહી શકાય તેવા કરવાના છે. ત્યારેજ આ બધી સંસ્થાઓની સાર્થકતા ગણાય.

આ કારણથી અને સુરતમાં શ્રી રત્ન સાગરજી વિદ્યા-શાળામાં અને ધોડિંગમાં અંગ્રેજી ત્રીજા ધોરણના અભ્યાસ પછી આગળ અભ્યાસ કરવાને જૈન વિદ્યાર્થીઓ માટે એકે સાધન ન હતું. આથી આગળ વધવા ઈચ્છતાં વિદ્યાર્થીઓ

માટે એક સારી સંસ્થાની જરૂરીયાત સુરતના જૈનોને લાસી. જમાનો કેળવણીનો છે. આ કેળવણીના યુગમાં સુરત જીવ્હાના વિદ્યાર્થીઓ માટે સંપૂર્ણ કેળવણી પ્રાપ્ત કરવાના સાધનો ન હોય તે સુરતની દાનવીર પ્રજા કેમ સહન કરે ?

આથી જૈનત્વની પ્રબળ શ્રદ્ધાના અભિમાને ભૂતકાળમાં જૈનોનું જે ગૌરવ હતું તે પુનઃ પ્રાપ્ત કરવાની મહેચ્છાએ સંવત ૧૯૭૫ના કાર્તિક શુદ્ધ સાતમને રવિવારે મૂનિશ્રી રત્નવિજયજી તથા સમયજ્ઞ મૂનિશ્રી માણેકમૂનિજીના શુભ હસ્તે.

‘શ્રી જૈન વિદ્યાર્થી આશ્રમ’-સુરત.

ની સ્થાપના થઈ. આ સંસ્થાની સ્થાપના માટે અને તેની જરૂરીયાત વિષે પછી તો બે મત નજર દેવા, કારણ કે એતો સુવિદિત છે કે જૈન કોમ કેળવણીમાં પછાત હોઈ બીજી કોમો કરતાં ઉતરતી કોટીમાં ગણાતી. આથીજ ભાવી પ્રજાને ઘડવાનો એકજ ઘોરી માર્ગ સમજાયો અને તે ‘કેળવણી’. કારણ આ પ્રજા સમજી ગઈ કે કેવળ ધન પ્રવૃત્તિમાંજ કોમની ઉન્નતિ નથી. પણ તે સાથે પ્રજામાં વિદ્યા-જ્ઞાન-ચારિત્ર અને સદ્ગુણ પ્રાપ્તિની પણ અબ્યુદયાર્થે આવશ્યકતા છે. અને એ તો નિર્વિવાદ છે કે જ્ઞાન-વિદ્યા-અને કલામાં જેમ જેમ આગળ વધાશે તેમ તેમ લક્ષ્મી તો સ્વયંમેવ પાછળ ઘસડાતી આવશે. આથી સુરતના ગામઠા-

ઝોમાં વસનાર જૈનોના બાળકોને હાઈસ્કૂલ અને કોલેજની ઉચ્ચ કેળવણી હોવા જે સંસ્થાની સુરતને જરૂર હતી તે આ સંસ્થાએ પુરી પાડી પોતાની આવશ્યકતા સિદ્ધ કરી છે.

જૈનોના વિદ્યાર્થીઓને અંગ્રેજી ચોથા ધોરણથી કોલેજના B. A ક્લાસ સુધીના કેળવણીના સાધનો મફત પુરા પાડવા સાથે તેમનો સર્વદેશીય વિકાસ સાધવો, તેમનામાં ધાર્મિક સંસ્કારોનું સિંચન કરવું, અને આદર્શ જૈનો કહીએ તેવા ઉત્પન્ન કરવામાં યથાશક્તિ કાળો આપવો એજ આ આશ્રમનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે.

આ સંસ્થામાં ‘શ્રી રત્નસાગરજી જૈન બોર્ડિંગ’ માફક કોઈપણ પ્રકારનું લવાજમ હોવામાં આવતું નથી. ઉપરાંત દરેક વિદ્યાર્થીને દૈનિક જરૂરીયાતના સાધનો પુરા પાડવામાં આવે છે.

ઉપરાંત ગરીબ વિદ્યાર્થીઓને સ્કૃલ-ફી તથા પરચુરણ ખર્ચને પહોંચી વળવા સંસ્થાના ફન્ડના પ્રમાણમાં ગુપ્ત મદદ પણ અપાય છે.

સામાન્યતઃ જૈનો શરીરબળમાં પછાત છે. આથીજ શારીરિક ખીલવણીનો પ્રશ્ન સમાજ સન્મુખ ખડો થયો છે. આથી આ સંસ્થામાં દરેક વિદ્યાર્થીને સવારમાં ફરજિયાત કસરત કરાવવામાં આવે છે. રમતગમતના સાધનો પણ પુરા

પાડવામાં આવે છે. છતાં એટલું તો અવશ્ય જણાવવું જોઈએ કે એક વ્યાયામશાળાની આ આશ્રમને પરમ આવશ્યકતા છે, જે દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના શારીરિક વિકાસમાં સંગીન પ્રગતિ થઈ શકે. સુરતના જૈનો અને સંસ્થાના વહીવટકારોએ આ બાબત પર લક્ષ આપવાની પરમ આવશ્યકતા છે.

માનસિક વિકાસ અર્થે એક નાનકડું પુસ્તકાલય પણ આ સંસ્થામાં છે. તેમાં ધાર્મિક-નૈતિક અને સામાજિક પુસ્તકોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે છતાં તેને વિશાળ કરવાની જરૂરીયાત તો છેજ. ઉપરાંત એક વાંચનાલય પણ છે જેમાં દૈનિક-અઠવાડિક-અને માસીક પત્રો મંગાવવામાં આવે છે, જે દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને ઐતિહાસીક જ્ઞાન સાથે બહારની દુનિયાનો પણ અનુભવ મળી શકે છે.

વિદ્યાર્થીઓમાં વક્તૃત્વ શક્તિનો વિકાસ થાય, તેઓ ખુલ્લા દીક્ષથી બોલી શકે, અને પોતાની ભાષાપર કાળુ મેલવી પોતાના વિચારો સંગીન પણે જાહેરમાં વ્યક્ત કરી શકે એ આશયથી એક વક્તૃત્વ સભા Debating Society પણ ચલાવવામાં આવે છે.

વિદ્યાર્થીઓ પોતાની લેખન શક્તિનો વિકાસ કરી પોતાના વિચારો સંસ્કારી ભાષામાં જાહેર કરી શકે અને સાહિત્ય જેવા વિષયમાં તેઓ રસ લેતા થાય એ માટે

‘પ્રભાત’ નામનું હસ્ત લીખિત માસિક તૈયાર કરવામાં આવે છે. વિદ્યાર્થીઓની એ સંગીન પ્રવૃત્તિ છે.

જગતનો વિદ્યાર્થી વર્ગ પ્રગતિમાં છે, ત્યારે આપણો પણ એ વર્ગ એ પ્રગતિથી વંચીત ન રહે માટે સમાજની યથાશક્તિ સેવા કરવા અત્રેના વિદ્યાર્થીઓએ એક સ્વયં સેવક મંડળ ઉભું કર્યું છે જે સુરત અને સુરત જીલ્લાના ગામોમાં સમાજ સેવામાં યથાશક્તિ ફાળો આપે છે.

આત્મિક વિકાસ માટે ધાર્મિક અને નૈતિક કેલવણી આવશ્યક છે. ધાર્મિક કેલવણી એ જીવનનો પાયો હોઈ તે પર આ સંસ્થામાં પણ લક્ષ આપવામાં આવે છે. દરરોજ પ્રભુ પૂજા, સવાર સાંજ પ્રાર્થના, પંચતિથી પ્રતિ ક્રમણ પણ આ સંસ્થામાં થાય છે. દરરોજ એક કલાક ધાર્મિક અને નૈતિક શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. દર રવિવારે વિદ્યાર્થીઓ ગુરૂવંદન અને ઉપદેશ શ્રવણ કરવા બાય છે.

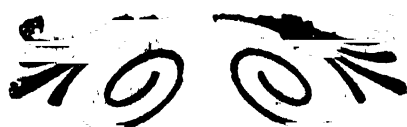
આમ અનેક વિદ્યુ પ્રવૃત્તિઓ કરતું આ આશ્રમ સમાજની એક ઉપયોગી સંસ્થા છે. સમાજની ઉન્નતિમાં તે યથાશક્તિ ફાળો આપે છે. તેથીજ તેની જરૂરીયાત માટે મતભેદ નથી. ટુંકી મુડીમાં સંગીન કાર્ય આ સંસ્થા કરે છે તે તેના કાર્યવાહકોના સુપ્રયત્નોને આભારી છે.

આપણી અન્ય સંસ્થાઓમાં સમયાનુકુળ અને સંજોગાનુસાર ત્રુટિઓ હોય છે તેમ આ સંસ્થા પણ તેથી

વંચીત નથી. આ સંસ્થાને સ્વતંત્ર મકાનની જરૂરીયાત છે એમ તેના રિપોર્ટ પરથી જણાય છે અને આ સંસ્થાના ઉજવળ ભાવી અર્થે આ સાધનોની પરમ આવશ્યકતા લેખાયજ.

આ સંસ્થા સ્વ. શેઠ જમનાદાસ લાલભાઈના મકાનમાં તેના ઉદારચિત્ત દ્રુસ્ટીઓની ઉદારતાથી રહે છે. સંસ્થાનું સ્થાઈ ફન્ડ પણ હજુ રૂા. ૧૦૦૦૦) આશરેનું છે જે સંસ્થાની જરૂરીયાતો અને ઉપયોગીતા જોતા તદ્દન નજીવુંજ ગણાય. આથી સુરતની દાનવિર પ્રજા આ સંસ્થાની જરૂરીયાતો પુરી પાડવા અને તેનું કાયમી સારૂ ફન્ડ કરવા લક્ષ પર દ્રષ્ટે તો આ સંસ્થા સમાજોત્કર્ષમાં સુંદર ફાળો આપે તેમાં તો શકજ નહિ.

આ સંસ્થાના વહીવટદારોમાં પ્રમુખ તરિકે શેઠ દલીચંદ વીરચંદ અને ઑનરરિ સેક્રેટરી તરિકે હરિલાલ શિવલાલ શાહ B. A. ચલાવે છે. આ સંસ્થાની પ્રગતિ તેમનેજ આભારી છે. સૌ કોઈ તેનો ઉત્તરોત્તર અભ્યુદય ધ્રષ્ટે એજ મહેચ્છા.

પ્રકરણ ૩ શું.

કેળવણી સહાયક સંસ્થાઓ.

શેઠ ધરમચંદ ઉદેચંદ જૈન એજ્યુકેશન ફન્ડ.

(૧)

જૈનોની એક વખતની પાટણની પ્રભુતાનો વિચાર થતાં અત્યારની અવદશા માટે નેત્રો રહે છે. કયાં એક વખતની જૈનોની કરોડોની સંખ્યા અને કયાં આજની બુદ્ધા બુદ્ધા ક્ષીરકાઓ, ગરછો, પેટા ગરછો અને સંઘાડામાં છીન્ન ભીન્ન થયેલી ચાર લાખની સંખ્યા ? કયાં એક વખતના કોટયાધિપતિઓ અને લક્ષાધિપતિઓની જૈનોની બહોજલાલી અને કયાં આજની બેકાર દશા ? રાજકીય ક્ષેત્રમાં જૈનોની હાક વાગતી. જ્યાં ત્યાં જૈનોજ મુત્સદ્દીઓ, પ્રધાનો, કારભારીઓ તરિકે અગ્રભાગ ભજવતાં. કયાં એ સ્થિતિ અને કયાં આજની ૧૫ થી ૨૦ રૂપીયા માટે ટળવળતાં લાખો જૈન યુવાનોની પરિસ્થિતિ ?

પણ ભૂતકાળ ગમે તેટલો ગૌરવ યુક્ત હોય, બાપદાદાઓ ગમે તેવા મહાન્ હોય, તેની ગમે તેટલી ખુશો પાડીએ પણ તેથી શું વળનાર છે ? ગત્ ગૌરવ સાચવવું, અને તેમાં વૃદ્ધી કરવી એજ સમાજનું ધ્યેય હોવું જોઈએ.

આથીજ લૂત અને લવિષ્ય તેા જગતના ગણાતા ડહાપણ માટે રાખી વર્તમાન ઘડવાનોજ યુગ ધર્મ આવી લાગ્યો છે, અને એમ થશે ત્યારેજ નવયુગના કિરણો ઝળહળશે.

સુરતમાં કેળવણી માટે શાળાઓ, પાઠશાળાઓ, સ્કુલો અને બોર્ડિંગો સ્થપાઈ છતાં સંપૂર્ણ કેળવણી (Higher Education) કેવળ નાણાની સગવડને અભાવેજ વિદ્યાર્થીઓ ન લઈ શકતાં. ઇંગ્લેન્ડ-અમેરિકા આદિદેશોમાં જઈ સુશિક્ષીત થવાને જૈનો માટે એક પણ સાધન નહતું. તે સ્થિતિ સુધારવાને એક સારા ફન્ડની આવશ્યકતા હતી જે મારફત સગવડ મેળવી યુવાનો પોતાનો સંપૂર્ણ વિકાસ સાધી શકે તે સગવડ પણ સુરત જૈન સમાજે પુરી પાડી છે તે અતિહર્ષની વાત છે. અને તે સગવડ તે,

‘શેઠ ધરમચંદ ઉદેચંદ જૈન એજ્યુકેશન ફન્ડ.’

આવા ફન્ડની જરૂરીયાત સિદ્ધ થતાં સુરતના બાણીતા વતની શેઠ લલ્લુભાઈ ધરમચંદ, શેઠ જીવણચંદ ધરમચંદ, શેઠ ગુલાબચંદ ધરમચંદ તથા શેઠ મગનલાલ ધરમચંદે પોતાની કંપની તરફથી સને ૧૯૦૭થી આગળ વધવા માગતાં વિદ્યાર્થીને લોનથી સ્કોલરશીપ આપવી શરૂ કરી. આથી શુભ પરિણામ આવેલું બેઈ આ ફન્ડને વધારી સમસ્ત જૈન સમાજને તેથી સારો લાભ મળે તેવી ઇચ્છાએ, ડા.

૬૦૦૦૦)ની નાદર રકમ તેમાં રૂ. ૩૯૯૪૧) રોકડા તથા રૂ. ૨૦૦૫૯) જુદા જુદા વિદ્યાર્થીઓને આપેલી લોન મળી રૂ. ૬૦૦૦૦)નું એક ટ્રસ્ટહીડ આ શુભ કાર્ય માટે થયું. સમસ્ત જૈન કોમના વિદ્યાર્થીઓને આગળ વધવા જરૂરી પ્રસંગે લોનથી નાણા ધીરી, તેઓ કમાય ત્યારે પાછા આપે એ ઉદ્દેશથી ઉપરના સદગૃહસ્થોએ પોતાના પૂજ્ય પિતાશ્રીના સ્મરણાર્થે 'શેઠ ધરમચંદ ઉદ્દેચંદ જૈન એજ્યુકેશન ફન્ડ'ની સને ૧૯૧૭ની સાલમાં સ્થાપના કરી જે ખરેખર જૈન કોમનું ભારેમાં ભારે સેવા બજાવી રહ્યું છે.

આજ સુધીમાં આ ફન્ડનો ઘણાએ લાભ લીધો છે, અને તેઓ વિલાયત અને અમેરીકા જઈ સંપૂર્ણ અભ્યાસ કરી શક્યા છે જે આ એજ્યુકેશન ફન્ડ અસ્થિત્વમાં ન હોત તો બની શકેત કે કેમ તે ચંકાસ્પદ છે. આ લોનથી આગળ વધેલાઓએ સારી પ્રતિષ્ઠા પામી સમાજસેવામાં પણ યથાશક્તિ ફાળો આપ્યો છે તે નોંધ લેતાં અત્યન્ત હર્ષ થાય છે.

આ ફન્ડથી આગળ વધેલા અને સમાજસેવાથી પ્રખ્યાત થયેલાં પૈકી ડૉ. વલ્લભદાસ નેણુસી, રા. મકનજી જુહાભાઈ બેરીસ્ટર, રા. અમરચંદ નેમચંદ શરાફ. B. A. L. L. B. ડૉ. ટી. ઓ. શાહ. એફ. આર. સી. એસ. લંડન. રા. હીરાલાલ છોટાલાલ ગાંધી. A. M. C. T. A. M. C. G. I.

રા. નગીનદાસ જગજીવનદાસ P. H. D. વિગેરેની સમાજ સેવાથી સૌ કોઈ જાણીતું છે. આ રીતે આ ફંડનો લાભ લઈ પોતાની અને સમાજની ઉન્નતિમાં ફાળો આપી તેના લાભ પામેલાએ આ ફંડની આવશ્યકતા સિદ્ધ કરી છે.

આ ફંડને અંગે એક સ્ત્રી કેળવણી ફંડ પણ છે જેમાંથી આગળ વધવા માંગતી સ્ત્રીઓને અભ્યાસ કરવા નાણા ધીરવામાં આવે છે. આ રીતે સ્ત્રી કેળવણીની પરમ આવશ્યકતા પણ આ ફંડે સ્વીકારી છે જે માટે જૈનસમાજ તેની ઋણી છે.

છેલ્લાજ વર્ષમાં આ ફંડમાંથી રૂા. ૧૭૭૫૦)ની લેાન અપાઈ છે. આ સૌ પ્રગતિ તેના મુખ્ય વ્યવસ્થાપક શ્રીયુત જીવણચંદ ધરમચંદને આભારી છે. આ ફંડની વ્યવસ્થા કરવા ટ્રસ્ટીઓની વ્યવસ્થાપક કમીટી છે જેના મુખ્ય વહીવટદાર તરીકે શ્રીયુત જીવણચંદ ધરમચંદ ચલાવે છે. હજુ પણ આ ફંડને વિશાળ બનાવી જૈન યુવાનોને દેશ પરદેશ મોકલી સમાજને ઉન્નતિના ઉચ્ચ શિખરે પહોંચાડવાને તેના ટ્રસ્ટીઓ મહા પ્રયત્નો સેવે એજ હૃદયેચ્છા.

(૨)

શેઠ ગુલાબચંદ રાયચંદ રકોલરશીપ ફંડ

જૈન વિદ્યાર્થીઓને કૌલેજ અને આગળ અભ્યાસ કરવાના કાર્યમાં શેઠ ધરમચંદ ઉદ્દેચંદ જૈન એજ્યુકેશન

ફન્ડે મહાન સેવા બજાવી છે એ ઉપરાંત કેળવણીના પ્રચાર માટે જેટલું થાય તેટલું સૌ સમાજને ઉપયોગી છેજ. આથી બીજા સ્કોલરશીપ ફન્ડે પણ છે તેમાં.

‘શેઠ ગુલાબચંદ રાયચંદ સ્કોલરશીપ ફન્ડ’

પણ એક ઉપયોગી ફન્ડ છે. જેમાંથી રૂા. ૧૦૦) સોસોની એક સ્કોલરશીપ એમ છ સ્કોલરશીપ રૂા. ૬૦૦)ની દર વર્ષે અપાય છે. તે ફન્ડ મેટ્રીક પછી આગળ અભ્યાસ કરવા માંગતા કોઈ પણ જૈન વિદ્યાર્થી માટે છે. આ ફન્ડે પણ જૈન સમાજની સારી સેવા બજાવી છે તે તેના મુખ્ય મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી શેઠ નેમચંદ અભેચંદ ઝવેરીને આભારી છે.

(૩)

શેઠ કલ્યાણચંદ નવલચંદ જૈન પ્રાઈઝ ફન્ડ.

આ ઉપરાંત ‘શેઠ કલ્યાણચંદ નવલચંદ જૈન પ્રાઈઝ ફન્ડ’ પણ છે. આ ફન્ડમાંથી મેટ્રીકમાં સૌથી વધારે માર્ક્સ મેળવનાર જૈન વિદ્યાર્થીને દર વર્ષે રૂા. ૧૨૦) તું ઇનામ આપવામાં આવે છે. આ ફન્ડથી જૈન વિદ્યાર્થી જનતામાં પણ સારો ઉત્સાહ ફેલાય છે. તેના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી શેઠ હીરાચંદ ફૂલચંદ ઝવેરી છે.

આ સૌ કેળવણી પ્રચારક સંસ્થાઓ અને તેના ટ્રસ્ટીઓને સમાજના અનેક વિઘ્ આશિર્વાદ હો.

પ્રકરણ ૪ થું.

ધાર્મિક કેલવણી અને પાઠશાળાઓ.

એ તો નિર્વિવાદ સિદ્ધ થઈ ચુક્યું છે કે સાર્વજનિક ભારત બાળકોના ઉછાળામાં ઉછળી રહ્યું છે. જૈન કોમ પણ તેથી વંચીત નથી રહી. જમાનાના પ્રવાહમાં જૈન કોમ પણ સાથે જોડાઈ. કેલવણીના ક્ષેત્રમાં પણ જૈન કોમ એક કોમ તરિકે સિદ્ધ થઈ ચુકી, અને આ રીતે ભારતીય જનતામાં જૈન કોમે પોતાનું ગૌરવ બાળવી રાખ્યું છે. તેથીય આગળ વધીને કહીએ તો કેલવણીની ઉણપો પણ જૈન સમાજે સાથી પ્રથમજ જનતા સમક્ષ રજૂ કરી.

કેલવણીજ મનુષ્યને ધર્મપ્રિય અને આત્મપ્રિય બનાવે છે પણ તે કઈ કેલવણી ? માત્ર વ્યવહારિક કેલવણી તે માટે બસ નથી. અર્વાચીન કેલવણીમાં મોટામાં મોટો દોષ હોય તો તે ધાર્મિક કેલવણીનો અભાવજ છે, અને એજ ભારતીય અધઃપતનનું પ્રથમ પગથીયું છે. જ્યારથી કેલવણીનો યુગ શરૂ થયો છતાં ધાર્મિક કેલવણી ભૂતી કેવળ વ્યવહારિક કેલવણીનીજ મોહબળમાં ફસાયા ત્યારથીજ આર્થિક ગુમાવ્યું, અને ધાર્મિક કેલવણીના અભાવને જૈન સમાજે મોટામાં મોટો દોષ માન્યો. અને તે દોષ દૂર કરવાને પણ જૈન સમાજે પ્રથમજ બીડું હાથ ધર્યું.

ધાર્મિક કેલવણી એજ જીવનનો પાયો છે જેનાપર ભાવી મહેલાતો ચણી શકાય. નૈતિક કેળવણી એ ધાર્મિક કેલવણીનું અંગ છે. નિતિ અને ધર્મ સિવાયનું જીવન એ જીવનજ નથી. તેથી તો ભ્રષ્ટતાને આવકાર અપાય છે. મનુષ્ય માત્રનું ધ્યેય આત્માને પરમાત્મા બનાવવાનું છે, અને તે જેમ જેમ આત્મવિકાસ થાય તેમ તેમ ધ્યેય પ્રાપ્તિ તરફ ઝેલડી કુચ થઈ શકે.

શારીરિક અને માનસિક ઉન્નતિ તો ઉત્સાહથી મેળવાય છે, નજરે જોઈ શકાય છે, અને તેના પરિણામો પણ પ્રત્યક્ષ જોઈ શકાય છે, અનુભવી શકાય છે. પણ આત્મિક ઉન્નતિ જે વધુ શ્રમ અને ઉત્સાહથી મેળવાય છે તે અગોચર હોય, નજરે જોઈ શકાતી ન હોય અગર તેના કૃણ પ્રત્યક્ષ ન અનુભવી શકાતા હોય છતાં તેની શ્રેષ્ઠતા સિદ્ધ કરવાને આર્ય પ્રજા માટે શબ્દાડંબરની દ્વેશ માત્ર આવશ્યકતા નથી. આત્મિક ઉન્નતિ એતો ભારતનો આદર્શ છે અને રહેશે, અને જૈન સમાજ માટે એ નવીન વસ્તુ નથીજ. જૈન સમાજ તો તેમાંજ સર્વશ્વ માનતી આવી છે અને માનશે.

આજ કારણે વિદ્યાર્થીઓને વ્યહવારિક કેલવણી સાથે ધાર્મિક કેલવણીની પરમ આવશ્યકતા જણાયાથી અર્વાચીન કેળવણીમાં જે વિરૂદ્ધ મંતવ્યો ઘર કરી બેઠા છે તે દૂર કરવાને, પાશ્વિમાત્ય જીવનની અસરથી બચવાને અને

ભાવી પ્રજાને સુવિચારી, અને સદાચારી બનાવવાને ઠેર ઠેર જૈન પ્રજાએ પોતાના પૈસે પાઠશાળાઓ ચાલુ કરી. જૈનત્વની પ્રબળ ભાવનાએ, વિદ્યાર્થીઓ પર જૈનત્વના ઉચ્ચ સંસ્કારો રેડવાને અને ભાવી પ્રજાને શાસન પ્રેમી અને ભક્ત બનાવવાને આવી પાઠશાળાઓ નભાવવામાં શ્રીમન્તોએ લાખો રૂપીઆ જૈનોદય અર્થે વાપર્યાં. વ્યહવારિક કેળવણી ભલે શ્રીમન્તો બનાવે, ડોક્ટરો, વકીલો અને એરીસ્ટરો પોતાના આંગણે ઉભા કરે પણ તેમાં કેળવણીની પરિપૂર્ણતા નથી એ તો ચોક્કસ. આથી વિદ્યાર્થીઓ નિશ્ચય વૃત્તિવાળા થાય, સેવાપ્રિય અને ધર્મપ્રિય બને, ઉદાર અને પ્રમાણીક ઉદ્ભવે, જૈન આચાર વિચારમાં ચુસ્ત થાય, અને જીવનની મહત્તા સમજે, એ માટે જો કોઈ વસ્તુની પરમ તો શું પ્રથમ જરૂરીયાત હોય તો ધાર્મિક કેળવણીનો પ્રચાર એકજ વસ્તુ છે.

આથીજ અર્વાચીન કેળવણીમાં ધાર્મિક કેળવણીનો અભાવ એ મ્હોટામાં મોટી ખામી મનાઈ છે. આથીજ પ્રત્યેક આશ્રમ-ઓર્ડિંગ અને પાઠશાળા મારફત આ ધાર્મિક કેળવણીથી એક નાનું બાળક પણ વંચીત ન રહે તે માટે મહાન કાર્ય જૈન સમાજે ઉપાડી લીધું છે અને એ રીતે ધાર્મિક કેળવણીનો પ્રચાર સર્વત્ર થઈ રહ્યો છે.

હવે જૈન સમાજે એટલુંજ જોવાનું અવશેષ રહે છે કે આ ધાર્મિક કેળવણી અગર તેની પ્રથા ધાર્મિક કેળવ-

ણીનો ઉદ્દેશ સાચવે છે કે કેમ ? રહેજે પ્રશ્ન ઉદ્ભવે કે આટ આટલી પાઠશાળાઓ મારફત થતો જૈનોની લક્ષ્મીનો ઉપયોગ કેળવણીનો હેતુ સાચવે છે કે કેમ ? એથી સામાજિક જીવનમાં પરિવર્તન થયું કે કેમ ?

એક તરફથી જૈનસમાજ દિન ભર દિન ઘટતી જાય છે, બીજી તરફ જે જૈનો રહ્યા છે તેમનામાંથી પણ જૈનત્વના સંસ્કારોનો બહુધા, લોપ થતો જાય છે. આ સ્થિતિમાં જેને સુશ્રાવક કહી શકાય તેવા શ્રાવકો આંગણીના વેઠ ગણી શકાય તેટલાંજ સમાજમાં અસ્થિતિ ધરાવતાં હવે એ જૈન સમાજના ઓછા કમ્ લાગ્ય નથી. છતાં પણ તે સ્થિતિમાંથી બચવા આપણી આ પાઠશાળાઓએ શું કર્યું ?

Some thing is better than nothing એ ન્યાયે અગર ગોળ અંધારે ખવાય અગર અજવાળે ખવાય છતાં ગળપણનો સ્વાદ લાગવાનોજ, તેમ અત્યારે અપાતી ધાર્મિક કેળવણી અર્થ શુન્ય તો નથીજ. એટલું છે તે પણ ઉપયોગી તો છેજ. છતાં તેમાં રહેલ ન્યુનતા તરફ આપણું લક્ષ ન ખેંચાય તો ડાહી ગણાતી જૈન કોમનું ડહાપણ ત્યાં નિંદાય છે. આથીજ એ ન્યુનતા તરફ સૌનું ધ્યાન ખેંચાવું ઘટે છે.

આજની પાઠશાળાઓ અને સંસ્થાઓનો અનુભવ લેતાં અને વિદ્યાર્થી જનતામાં ધાર્મિક કેળવણી પ્રત્યે માનસ શાસ્ત્રનો વિચાર કરતાં સમજાય છે કે અત્યારે આપણી

ધાર્મિક કેળવણી બહુધા રસહીન થઈ પડી છે તેમાં તાત્વિક દ્રષ્ટિએ બહુ ઓછું ધ્યાન આપવામાં આવતું હોઈ મોટી ઉંમરના વિદ્યાર્થીઓને એકલીજ ગોખણપટ્ટી પ્રચલીત કેળવણીના બોજમાં વધુ બોજે નાખે છે એ સ્થિતિ સુધારવી ઘટે છે.

અત્યારે નવકાર મંત્રથી કર્મગ્રન્થઆદિ સુત્રો ગોખણપટ્ટીથીજ શીખવવામાં આવે છે પણ એ જીવવિચાર-નવતત્ત્વ-કે કર્મગ્રન્થ લાણનાર ભાઈ અગર ખેડેનને પૂછીએ કે ‘જીવનું સ્વરૂપ શું ? જગતને નવતત્ત્વો શા માટે જોઈએ ? કર્મ અને આત્માનો શો સબન્ધ ?’ તો તે પ્રશ્નોના જવાબ આપણને સંતોષકારક તો નહિજ મળે, અરે સામાન્ય પ્રશ્નો પૂછીએ કે ‘પ્રભુ વીરના ગૃહસ્થાશ્રમનો આદર્શ કયો ? સંપ્રતી અને શ્રેણીક કોણ અને ક્યારે થયાં ? આપણા પ્રત્યેક તિર્થની મહત્તા શું ? મરૂદેવી-ત્રોશલા અને રાજમતિ કોણ ?’ તો પણ તેના જવાબ લાગ્યેજ મલશે. વળી સ્કેજ ભાવે પૂછીએ કે ‘દહેરાસરજીમાં જવાની દર્શન વિધિ કઈ ? ધુપ કે દિપક પૂજા કેમ કરાય ? સાચાદેવ ગુરૂ અને ધર્મ કેને કહેવાં ?’ એનો પણ જવાબ અર્થ શુન્યજ આવશે.

આથી એક તરફ કર્મ-ગ્રન્થઆદિ લાણાવવામાં આવે જ્યારે બીજી તરફ આવું વ્યહવારૂ જ્ઞાન પણ ન આપવામાં આવે ત્યારે તો ધાર્મિક કેળવણીમાં જરૂર ન્યુનતા ગણાય. આથીજ ધાર્મિક કેળવણીની પ્રથા સુધારવી ઘટે છે.

જમાનો કેળવણીનો છે. અંગ્રેજી કેળવણીનો પ્રચાર થઈ રહ્યો છે તે સાથે તેમાં રહેલ દોષોનો પણ પ્રચાર થઈ રહ્યો છે તે ભૂલવું નોંધવું નથી. જૈનત્વનો લોપ થતો અટકાવવાને આ કેળવણી વ-તે ઓછે જવાબદાર રહેશે. આપણી જૈન જનતાં સુવિચારક હોય, જૈનત્વ મય હોય, આચાર-વિચાર અને ક્રિયા કાન્ડમાં ધર્મ ચુસ્ત હોય, તો રહેજે જૈનેતરો આપણા તરફ આકર્ષાય, વળી અંગ્રેજી કેળવણીના પ્રચાર સાથે વિચારકતાં વધતી જાય છે. જો કેળવાયેલાઓને ધર્મના ગુઢ રહસ્યો પશ્ચતિસર સમજાવવામાં આવે, સમજાવટ ભરેલી પશ્ચતિએ વૃત-નિયમનો શીખવવામાં આવે, તો રહેજે તેઓ ધર્મ ચુસ્ત થાય. આચાર વિચારમાં દ્રઢ થાય. સમજ્યા વિનાનો સ્વિકાર પ્રાયઃ કરીને લાંબો સમય ટકતો નથી, તેમાં ન્યુનતા રહેવાનો સંભવ છે. કેટલીક વખત પતીત પણ થવાનો ભય રહે છે. સમજ્યા વિના, ગળે ઉતર્યા વિના ન સ્વિકારવું એ અંગ્રેજી કેળવણીથી આવેલ દોષ છે. તે દોષ જરૂરી છે કે ખીનજરૂરી તે મતભેદનો પ્રશ્ન ભલે હોય પણ તેમાં વિચારકતાને અવકાશ છેજ. તેમ સમજાવટથી કાર્ય લેવામાં આવે તો લાભા લાભની દ્રષ્ટિએ તેમાં ઘણુંજ લાભ છે. હાલની કેળવણી પામેલા યુવાનોને આમ પશ્ચતિસર તત્વોનું જ્ઞાન આપવામાં આવે અને તેવા ઉપદેશકો અગર શિક્ષકો તૈયાર થાય તો આ

જમાનામાં પણ સાચા જૈનત્વનો લાસ કરાવી શકાય. એવાજ ઉપદેશકોની આ જમાનાને મોટી જરૂર છે એમ શ્રી વીરચંદ્ર રાઘવજી જેવાઓએ અમેરીકા અને યુરોપમાં ફરી જૈનત્વનો દિગ્વિજય કરી આપણને સમજાવ્યું છે, આથી પણ ધાર્મિક કેળવણીની પ્રથામાં પુનઃ રચના થવી ઘટે છે.

જૈનત્વનો વિજય હસ્તગત કરવાને પ્રથમ તો જૈન સમાજના પૂજ્ય આચાર્યો, વિદ્વાન મુનિરાજો, સમાજ નેતાઓ, અને કેળવણીના પ્રખર હિમાયતીઓએ પોતાની કેળવણીની એક પરિષદ યોજાવી વ્યવહારિક અને ધાર્મિક ઉભય કેળવણીનો જૈન સમાજને લગતો ફડચો કરી નાખવો જોઈએ. આ પરિષદ યુનીવરસીટીની માફક એક સેનેટ નિમે જે મારફત વ્યવહારિક અને ધાર્મિક કેળવણી વિચારી તેનો પ્રચાર કરવો. જૈનો પાસે પોતાની પ્રાથમિક શાળાઓ, મિડલ સ્કુલો હાઈ સ્કુલો અને પાઠશાળાઓ છે અને ધારે તો જૈન સમાજ પોતાની યુનીવરસીટી પણ ઉભી કરી શકે છે. માત્ર સંગઠનનાજ અભાવે લાખો અને કરોડોનો ખર્ચ થવા છતાં જોઈએ તેવા ફળ નિપજાવી શકાતાં નથી. એ શોચનીય સ્થિતિમાંથી ઉગરવા ઉપરના સંગઠનની પ્રથમ જરૂરીયાત છે. તે છતાં કમ્ભાગ્યે એ સંગઠન ન થઈ શકે ત્યાં સુધી પ્રત્યેક શહેરના આગેવાનોએ મળી ધાર્મિક કેળવણીનો પ્રશ્ન તો ઉકેલી નાખવોજ જોઈએ, અને બધીજ પાઠશાળાઓ

એમ પ્રદ્વતિસર શરૂ કરાવવી જોઈએ. તોજ ભાવી જનતાને યોગ્ય માર્ગે દોરી શકાશે.

આ કુટુંબો લાવવાને એક મુશ્કેલી યોગ્ય શિક્ષકોની છે. ઘણા સ્થળે એવી ફરીયાદ છે કે ગમે તેટલો પગાર આપવા છતાં યોગ્ય શિક્ષકો મલતાં નથી તેમ કેટલાક શિક્ષકોની પણ ફરીયાદ છે કે જ્યાંસુધી ઉદર પોષણ અર્થે ચાલુ જમાનાની જરૂરીયાત મુજબ યોગ્ય પગાર ન મળે ત્યાંસુધી પ્રાણ રેડીને અભ્યાસ ક્યાંથી કરાવી શકાય ? આથી જને પરિસ્થિતિ સુધારવી ઘટે છે. શિક્ષકોએ એમ સમજવું જોઈએ કે ભાવી યુવાનોની ધાર્મિક અને નૈતિક સુધારણાની મહાન જોખમદારી પોતાના શીર છે તેથી માત્ર પગાર તરફ નજર ન કરતાં ભાવી ઉદયની ખાતર પોતાની ફરજો અદા કરવામાં સદા સાવધાન રહેવું જોઈએ, અને પાઠશાળાના સંચાલકોએ માત્ર આઠ કે દશ રૂપીઆનો એકાદ પગારદાર માણસ ‘બોલો પોપટ સીતારામ’ વાળું શિક્ષણ આપી જાય, જેનામાં ચારિત્રનું નામ નિશાને ન મળે, તેવા શિક્ષકો યોજતા પૂર્વે વિચાર કરવો ઘટે અને યોગ્ય લાયકાતવાળા શિક્ષકોને તેમની લાયકાત મુજબ યોગ્ય વેતન આપી તેમને ઉત્સાહીત કરવા ઘટે.

અને આવીજ કન્યા પાઠશાળાઓની પણ ક્થિતિ છે. આજે ઘણા સ્થળે મહિલાવિદ્યાલયો-વિધવાશ્રમો-શ્રાવિકાશ્રમો

અને પાઠશાળાઓ ખોલાય છે પણ ઉપરનાજ કારણે તે વર્ગમાં પણ પ્રગતિ નથી તે સ્થિતિ સુધારવાને પણ પ્રયત્નો કરવા નેહએ, અને એ રીતે ક્ષીકેળવણીનો પણ ફડચો લાવવો નેહએ.

આ રીતે જો જૈન સમાજ એકત્ર મલી પોતાની કેળવણીનો ફડચો લાવે તો જૈનોદય હસ્તગતજ છે.

સુરતમાં પણ સ્થળે સ્થળે આવી પાઠશાળાઓ છે. તેનું વિગતપત્ર લક્ષ્મીવાર નિચે આપ્યું છે. સુરતની ફરેક પાઠશાળાના સંચાલકો સાથે મળી જુબ વિચારપૂર્વક ધાર્મિક કેળવણીનું બંધારણ ઘડે તો દુક સમયમાંજ ધાર્મિક કેળવણી સર્વાંગ સુંદર બનાવી, લાવી પ્રબલો ઉખાર કરી, તેમના અનેકશઃ આશિર્વાદ પામી શકે. શાસનદેવ, સૌને સન્મતિ અર્પો ! અસ્તુ.

વડાચૌદા

(૧)

વડાચૌદા જૈન વિદ્યાશાળા,

ધાર્મિક કેલવણીની આવશ્યકતા સિદ્ધ થતાં ઉપરોક્ત પાઠશાળા પ્રથમજ સુરતમાં સ્થપાઈ. આ પાઠશાળા જુનામાં જુની છે. વડાચૌદાના પંચાયત ખાતાના મકાનમાંજ આ પાઠશાળા ચલાવવામાં આવે છે. આ પાઠશાળા છોકરાઓ માટેજ હોઈ હાલમાં ૩૭ છોકરાઓ તેનો લાભ લે છે.

પાઠશાળાને અંગે એક નાનકડી લાયબ્રેરી પણ છે. અભ્યાસમાં પાંચ પ્રતિક્રમણ અને મોટા અતિયાર ચાલે છે. પાઠશાળાનો નિભાવ લોન લીધી છે તેમાંથી થાય છે. નિયમિત હાજરી માટે છોકરાઓને પાઈ પાઈ ઈનામ આપવામાં આવે છે. પાઠશાળાનો સમય સવારમાં નવથી સાડા દશનો રાખવામાં આવેલ છે. આ સંસ્થાનો વહીવટ તેના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટીઓ કરે છે. મુખ્ય વહીવટદાર તરિકે રા. મગનલાલ પુરૂષોત્તમદાસ બહામી (વકીલ) કરે છે. બધી પાઠશાળાઓને જરૂર છે તેમ શિક્ષણક્રમ ગોઠવવાની જરૂર છે. શિક્ષક તરિકે માસ્તર ખીમચંદ મજલાલ કામ કરે છે.

ગોપીપુરા.

(૨)

શ્રી મોહનલાલજી જૈન પાઠશાળા

આ સંસ્થા પ્રાતઃસ્મરણીય મોહનલાલજી મહારાજ સાહેબના સ્મારકરૂપે બાણીતા શેઠ નગીનચંદ કપુરચંદ તરફથી સ્થપાઈ છે. આ પાઠશાળા શ્રી મોહનલાલજી જ્ઞાનભંડારના મકાનમાંજ ચલાવવામાં આવે છે. તેનો ખર્ચ પણ શેઠ નગીનચંદ કપુરચંદ તરફથી નભાવવામાં આવે છે. હાલમાં ૨૫ વિદ્યાર્થીઓ આ સંસ્થાનો લાભ લે છે. પાઠશાળાનો સમય ૭ થી ૮ રાખવામાં આવેલ છે. વિદ્યાર્થીઓને નવકાર મંત્રથી જીવ વિચાર નવ તત્વઆદિ શિખવવામાં આવે છે.

દર મહિને ઇનામ પણ આપવામાં આવે છે. અન્ય સંસ્થાઓની પેઠે અત્રે અભ્યાસક્રમ ગોઠવવાની જરૂર છે. વહીવટદારો તરીકે શેઠ ફકીરચંદ નગીનચંદ ઝવેરી તથા શેઠ ચુનીલાલ ગુલાબચંદ દાલીયા છે. શિક્ષક તરીકે માસ્તર ગોરધનદાસ ગીરધરલાલ કામ કરે છે.

શેઠ ભુરાભાઈ નવલચંદ જૈન પાઠશાળા

(૩)

આ પાઠશાળા સંવત ૧૯૮૦ માં સ્થપાઈ છે. તેનો ખર્ચ શેઠ ભુરાભાઈ પોતેજ આપે છે. ૨૫ વિદ્યાર્થીઓ આ સંસ્થાનો લાભ લઈ રહ્યા છે. નવકાર મંત્રથી નવ સ્મરણ આદી ભણાવવામાં આવે છે. ઇનામ પણ તેમનાજ તરફથી અપાય છે. પાઠશાળા માટે સ્વતંત્ર મકાન નથી. સમય રાતના ૭ા થી ૮ા રાખવામાં આવેલ છે. આ પાઠશાળાનો વહીવટ પણ તેઓ પોતેજ કરે છે. અન્ય સંસ્થાઓની માફક અભ્યાસક્રમ અને લાયબ્રેરીની ત્રુટિઓથી આ સંસ્થા પણ વંચીત નથી. શિક્ષક તરીકે માસ્તર ગોરધનદાસ ગીરધરલાલ કામ કરે છે.

છાપરીયા શેરી

(૪)

જૈન પાઠશાળા

આ સંસ્થાની સ્થાપના સંવત ૧૯૮૨ના ભાદરવા શુદ્ધ પાંચમના રોજ થયેલ છે. આ સંસ્થા શેઠ નગીનભાઈ

જેવંદલાઈ જરીવાલાએ શરૂ કરાવી છે અને પોતાનાજ ખર્ચે તે ચલાવે છે. સંસ્થાને વહીવટ પણ પોતેજ કરે છે. આ પાઠશાળાનો લાભ છોકરા અને છોકરીઓ જુઠા જુઠા ટાઇમે લે છે. બન્નેની સંખ્યા ૨૫+૨૫ મળી ૫૦ થાય છે. અભ્યાસમાં પંચ પ્રતિક્રમણ તથા નવ તત્વ આદે છે. ઇનામ પણ અપાય છે. સંસ્થાને લાયબ્રેરી તથા અભ્યાસક્રમની જરૂર છે. શિક્ષક તરીકે માસ્તર ગોવીંદજી કસ્તુરચંદ ચલાવે છે.

સગરામપુરા

(૫)

શ્રી સિદ્ધિ વિજય જૈન પાઠશાળા.

આ પાઠશાળા સગરામપુરા સંઘ તરફથી સ્થપાઈ છે. તેની વ્યવસ્થા કરવાને એક કમિટી નિમવામાં આવી છે. તેના મુખ્ય વહીવટદાર શેઠ ઉમેદચંદ ખીમચંદ છે. આ સંસ્થાનો લાભ જુઠા જુઠા સમયે છોકરાઓ, છોકરીઓ તથા ઝેરાઓ લે છે. છોકરાની સંખ્યા ૩૦-છોકરીઓની સંખ્યા ૨૦ તથા ઝેરાઓની સંખ્યા ૧૫ની છે. અભ્યાસમાં નવકાર મંત્રથી-નવસ્મરણ-જીવવિચાર-નવતત્વ-મોટી સંઘયણી ભાસ્ય સહીત આદે છે. આ સંસ્થામાં ઇનામ અપાય છે. લાયબ્રેરી તથા અભ્યાસક્રમની જરૂર છે. સંઘે કરેલા ફન્ડ-માંથી આ સંસ્થા ચલાવવામાં આવે છે. શાળાનો ટાઇમ

સવારમાં ૮ થી ૯ બપોરના ૧ થી ૨ અને સાંજના ૭ થી ૮ એમ રાખવામાં આવેલ છે. માસ્તર તરીકે શાહ નાનચંદ કસ્તુરચંદ ચલાવે છે.

નવાપુરા

(૬)

શ્રી નવાપુરા જૈન પાઠશાળા

આ સંસ્થા નવાપુરા સંઘ તરફથી સ્થપાઈ છે અને સંઘે કરેલા ફન્ડમાંથી આ સંસ્થા નભાવવામાં આવે છે. તેના મુખ્ય વહીવટદાર શાહ મગનલાલ રચુછોડદાસ તથા શાહ મગનલાલ દેવચંદ ચલાવે છે. આ પાઠશાળાનો લાભ છોકરા-છોકરીઓ તથા ઊંચા લેવે છે. અભ્યાસમાં નવરમરણુ આદિ શિખવવામાં આવે છે. ઈનામ અપાય છે. છોકરા માટે રાતના ૬૫ થી ૮, છોકરીઓ માટે બપોરના ૧ થી ૪ રાખવામાં આવેલ છે ને સાથે ઊંચા પણ અભ્યાસ કરે છે. છોકરાના શિક્ષક તરીકે માસ્તર જગજીવન કસ્તુરચંદ કામ કરે છે. છોકરીઓ તથા ઊંચામાં શિક્ષિકા તરીકે બાઈ કમલાબાઈ કામ કરે છે. આ સંસ્થાને અભ્યાસક્રમ ગોઠવવાની જરૂર છે. એકંદર સંખ્યા ૫૦ ની છે.

પ્રકરણ ૫ મું (શ્રી કેળવણી)

શ્રી જૈન વનિતા વિશ્રામ-સુરત.

સ્થાપના. પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજય વલ્લભસૂરિજીના

સદુપદેશથી સંવત ૧૯૭૧માં

પ્રમુખ. ફકીરચંદ નગીનચંદ અવેરી.

ટ્રેઝરર. શેઠ હલીચંદ વીરચંદ.

સેક્રેટરી. અવેરી ખીમચંદ કલ્યાણચંદ

,, અવેરી કેશરીચંદ હીરાચંદ

વિસમી સદીના કર્તવ્ય યુગમાં કોઈપણ પ્રજા હાથ
જોડીને બેસી રહે તો આવેલ પ્રવાહ ચાલ્યો જતાં તે પ્રજા
હાથ ધસતીજ બેસી રહે, અને ભાવી વિસમ બને. આથીજ
સુરતની જૈન પ્રજાએ કેળવણી ક્ષેત્રમાં એક પછી એક
સંસ્થાઓ ઉભી કરી અને સમાજને યોગ્ય માર્ગે વાળી.

છતાં સારીય જૈન પ્રજા એક વેપારી પ્રજા છે.
વ્યાપાર મનુષ્યને બુદ્ધિમત્તા, ધૈર્ય, સહનશીલતા, ગંભીરતા
અને ડહાપણના પાઠો શીખવે છે અને તે જૈન પ્રજા
શીખેલીજ છે, છતાં ડાહી ગણાતી જૈન પ્રજા એક દીશાએ
પોતાનું ડહાપણ ભૂલી છે, અને તે ભૂલને પરિણામે જૈન
પ્રજાને ઘણું ઘણું સહન કરવું પડ્યું છે, અને તે શ્રી
કેળવણી.

આજે જૈન સમાજનું આંતરપટ ઉકેલતાં જણાય છે કે સ્ત્રી વર્ગ જે પ્રજાનો ઘડનાર-સર્જનહાર છે, તે આજે ભયંકર અજ્ઞાનતામાં સળડે છે, તેથી જૈન પ્રજા વિસમી સદીમાં નહિ પણ ઓગણીશમી સદીમાં છે એ જૈનેતરોના આક્ષેપો આ કાર્ય પરત્વે સત્યથી વેગળા નથી. સ્ત્રી વર્ગની કેવળ અજ્ઞાનતાથીજ પ્રજા અધોગતિના મુખ તરફ દોરાઈ રહી છે કારણ જૈન પ્રજા ભૂલી ગઇ છે કે જેના હાથમાં પારણાની દોરી છે તેનાજ હાથમાં સમાજની ઉન્નતિની દોરી છે.

આથી આ વર્ગમાં અંધશ્રદ્ધા પેસવા પામી છે. આજે બાળ અને વૃદ્ધ ભ્રમને ભોગ થઈ પડેલી બાળાઓ, તેને અંગે થયેલાં તેમના કટુ સંસારો, તેના કૃળ રૂપ પરાણે મળતું વૈધવ્ય, વૈધવ્યના કારણે ગરીબડી ગાયશી બાળાઓના આર્તનાદો, પરિણામે થતાં અત્યાચારો અને અનાચારો, અને બાળ જીવોની હિંસા આ સૌ અજ્ઞાનતાનાજ કટુ ફળો છે એમ કયો વિચારક નથી સ્વિકારતો ?

સમાજને આજે વસ્તુપાળ અને તેજપાળ, ભામાશાહ અને જગદુશા, હેમ અને હીર, યશ અને આનંદના દર્શનની ખોટ પડી છે. તે સ્ત્રી કેળવણી પ્રત્યે રખાતી બેદરકારી અને અવગણનાનું ફળ છે એમ કયો મનુષ્ય નથી સ્વિકારતો ?

સ્રી એ પુરુષોત્તમ ડાણુ અંગ છે. સારાય વિશ્વના ડોક્ટરોનો અનુભવ છે કે ડાણુ અંગજ શરીરનો ઉત્તમ ભાગ છે. તેજ અંગ પ્રત્યે બેદરકાર બની કયો મનુષ્ય આરોગ્યની આશા રાખી શકે ? તેમજ જૈન સમાજનું અંગ પણ સડેલું છે. ત્યારે અથાગ પરિશ્રમો છતાં ઉન્નતિ કે અબ્યુદયની આશા રાખવી એ આકાશકુસુમવત્ છે એમ કેાણુ નહિ સ્વિકારે ?

સ્રીઓજ રત્નોની ખાણ છે, સ્રીઓજ ઉન્નતિનું મુળ છે, સ્રીઓજ સમાજની સર્જનહાર છે, એમ માનવા છતાં તેમની કેળવણી પ્રત્યે રખાતી અવગણનાજ આપણી અવનતીનો શ્રાપ છે એમ કેાના મુખમાંથી શબ્દો નહિ ઝરે ?

સ્રીઓ સુલયા કે ચંદનખાલા, મણોરમા કે મલયા સુંદરી, સીતા કે દ્રૌપદીના અવતારો છે, આર્યત્વની સાચી પ્રતિમાઓ છે, આદર્શ સતીત્વની પૂજારણો છે, ઉત્કર્ષના ઉચ્ચ શિખરે દોરનારી માતાઓ છે, તે જાણવા છતાં તે વર્ગને અજ્ઞાન રાખવામાં આવે તો તે જૈન સમાજ મ્હોટામાં મ્હોટું પાપ ંહોરે છે, એમ વિના વિલાંબે કહી શકાય.

એ તો ખચીતજ માનવું કે સ્રીઓને કેળવણી આપવાથી તેઓ કર્તવ્ય જ્ઞાન નથી થતી, શિથિલાચારી કે સ્વછંદી નથી બનતી, બેદરકારી નથી પામતી કે બેદરકારી

ચાંડલી પણ નથી, ઉદ્ધટ કેળવાયેલ અને ગુણીયલ સ્ત્રી તો ઘરનો શણગાર છે, તેની પાસેથી ગૃહજીવીનો પોતાના સુખદુઃખમાં આશ્વાસન પામી શકે છે, તેના અસ્થિત્વથીજ ગૃહ શોભાને પામે છે, એજ ગૃહની રાજા છે, એજ ભાવી જીવેની ઉપદેષ્ટા અને માતા છે, તેનેજ પોતાની ફરજોનો વધુમાં વધુ ખ્યાલ હોય છે અને એવી કેળવાયેલ અને ગુણીયલ સ્ત્રીઓ સમાજમાં ઘેરેઘેર જન્મશે ત્યારેજ ભગૃતિનો અળહજતો સુર્યોદય થશે.

આથીજ સ્ત્રીઓ જેનાપર ગૃહજીવનની સંપૂર્ણ જોખમદારી છે તેને જ્ઞાની બનાવવાની આ જમાનાને મોટામાં મોટી જરૂર છે. આ જરૂરીયાત સમજીનેજ સુરતી જૈન પ્રજાએ પોતાના આંગણે,

‘શ્રી જૈન વનીતા વિશ્રામ’ નામની સંસ્થા ઉભી કરી છે. સુરતને આંગણે આ સંસ્થાને સ્થપાયા, લગભગ ખાર વર્ષ થયા છે. એટલે સંવત ૧૯૭૧માં મહા વદ પાંચમના રોજ પુજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજય વલ્લભસૂરિશ્વરજી મહારાજ સાહેબના સદુપદેશથી આ સંસ્થા અસ્થિત્વમાં આવી છે.

સંસ્થાનો ઉદ્દેશ.

જૈન બાળાઓને ધાર્મિક-નૈતિક-વ્યવહારિક અને ઔદ્યોગિક શિક્ષણ આપી સ્ત્રી સમાજમાં સંસ્કારો રેડવાનો

આ સંસ્થાનો ઉદ્દેશ છે. જૈન બાળાઓ સાદુ અને પવિત્ર જીવન ગાળતાં શીખે, ધર્મ અને નીતિનું ઉચ્ચ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે, તેમનું આધ્યાત્મિક અને વ્યવહારિક જીવન ઉચ્ચ બનાવે, એજ આ સંસ્થાનું ક્ષેત્ર છે.

આ સંસ્થામાં દરેક બાળાને પાંચ વાગે ઉઠી પંચ પરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરી પ્રતિક્રમણ કરવાનું હોય છે. પ્રભુ-દર્શન-પ્રતિક્રમણ અને ધાર્મિક શિક્ષણ ફરજિયાત છે.

ગામડાઓ જ્યાં ધાર્મિક અને વ્યવહારિક કેળવણીના સાધનો નથી તેવા સ્થળની બાળાઓને તેમના ખર્ચે આ સંસ્થામાં દાખલ કરવામાં આવે છે, ઉપરાંત પોતાના ખર્ચે ન રહી શકનાર સામાન્ય સ્થિતિની બાળાઓને આશ્રમના ખર્ચે દાખલ કરવામાં આવે છે. તેમને શિક્ષણના તમામ સાધનો પુરા પાડવામાં આવે છે. શ્રીમન્ત અને ગરીબ બન્ને આ સંસ્થાનો લાભ લે છે, બાળાઓને ઉત્તમ ગૃહિણીઓ બનાવવા ધાર્મિક અને વ્યવહારિક બન્ને કેળવણી આ સંસ્થામાં આપવામાં આવે છે. વ્યવહારિક કેળવણી મહીલા વિદ્યાલય દ્વારા આપવામાં આવે છે. ગુજરાતની જૈન સમાજમાં આ એકજ સ્ત્રી કેળવણીની સંસ્થા છે. કેળવણીના આદર્શ મુજબ સમયાનુકૂલ અન્ય સંસ્થાઓની પેઠે અત્રે પણ કેટલીક ત્રુટિઓ છે પણ તે સહાય, સદ્ભાવથી દૂર કરી શકાય તેમ છે.

આદર્શ કેળવણી-સી કેળવણી કેવી હોવી જોઈએ એતો પ્રખર કેળવણીકારોના વિષય છે છતાં સી કેળવણી એવી હોય જેથી નીચેની આશાઓ ફળીભૂત થાય.

‘ The virtue dwell in her heart,
The modesty play on her brow,
The sweetness flow from her lips,
That the industry occupy her hand. ’

કારણ કે

‘Knowledge and virtue, truth and grace,
These are the robes of richest dress.’

આવી સી કેળવણી પ્રાપ્ત કરવાને શું કરવું યોગ્ય છે તેતો દરેક સી સસ્થાએ વિચારવું જ જોઈએ. આ પ્રગતિમાન જમાનામાં ઉત્તમ ગૃહિણી થવાને કેટકેટલું આવશ્યક છે તે વિચારવું જ ઘટે. આથી દરેક સીમાં:—

(૧) માતૃભાષામાં સારી રીતે વાંચી લખી શકે તેટલું શબ્દજ્ઞાન તો હોવું જોઈએ.

(૨) મોજ્યંજી માતા હોવાથી સુંદર રસોઈની કુશળતા હોવી જોઈએ.

(૩) ગૃહ આંગણું સુંદર અને સુશોભીત રાખવાની કળા હોવી જોઈએ.

(૪) ગૃહવ્યવસ્થા ઉત્તમોત્તમ રાખવાનું વ્યવહારિક જ્ઞાન હોવું જોઈએ.

(૫) ગૃહની તમામ જોખમદારી તેના શીર હોવાથી ગૃહવ્યવસ્થામાં સરસામાનની ગોઠવણી-સ્વહરતે કપડા સીવવાની કળા-સાદાઈ અને સુઘડતા રાખતાં, સંજોગાનુસાર કરકસર કરતાં, ઘરમાં વસતા સર્વે ન્હાના મોટા માટે સેવા ભાવના, અને જીવન સુખમય વિતાવવાનું સામાન્ય જ્ઞાન હોવું જોઈએ.

(૬) હૃદયની પવિત્રતાઈે જ્ઞાનની પવિત્રતાની આવશ્યકતા છે, આથી પોતાની પ્રતિષ્ઠાને શોભે તેવા સ્વચ્છ, સુંદર અને સાદા કપડાં પહેરતાં શીખવું જોઈએ અને મર્યાદાહીન, વિવેકહીન, પતિના ગમે તેવા સંજોગો હોય છતાં મુલામત વચ્ચે પહેરવાની ભાવનાનો સદંતર નાશ થવો જોઈએ.

(૭) ઘરમાં માંદગીના પ્રસંગો આવવાનો હંમેશા સંભવ છે. તે સમયે સ્ત્રી પોતાની હાજરીથી અડધા હુખેા દૂર કરાવી શકે છે, તેવા માયાળુ સ્વભાવ સાથે ગૃહ વૈધાનું સામાન્ય જ્ઞાન હોવું જોઈએ.

(૮) સંગીત એ તો જગતમાં અત્યુત્તમ ભેટ છે. સંગીતથી ઘરમાં અનેરી મધુરતા વ્યાપે છે. શોક, ચિન્તા, અને વ્યથતાનો તેથી નાશ થાય છે આથી સ્ત્રીના ઠંઠમાં સ્વાભાવિક કેમળતાં અને માધુર્ય હોવાથી સંગીતની તાલીમ પણ હોવી જોઈએ.

(૬) સ્ત્રીઓના હાથ ઓનો ઉત્તમ કળાના નમુના છે. સ્ત્રી એટલેજ કળાની દેવી, આથી ગૃહવ્યવસ્થાના પ્રત્યેક કાર્યમાં કળા હોવી જોઈએ. સાથે ઉત્તમ ભરત ગુંથણ અને સીવણ હોવું જોઈએ.

(૧૦) વ્યવહારિક કેળવણી સાથે હૃદયની પવિત્રતા કેળવવા અને જીવનને તેના ઉચ્ચ માટે લક્ષ જવા, માનુષી જીવનની સાર્થકતા કરવા, ધર્મ અને નિતિનું જ્ઞાન હોવું જોઈએ.

આતો સામાન્ય રૂપરેખા છે પણ આવું ઘણું ઘણું પ્રત્યેક સ્ત્રી સંસ્થામાં નિયમો રૂપે હોવું જોઈએ. જો કે તે દિશામાં કેટલુંક કાર્ય થાય છે તે અવશ્ય પ્રશંસાને પાત્ર છે છતાં જૈન સમાજની બાવી પુનઃ રચના માટે જેટલું આવશ્યક છે તેટલું તો કર્યેજ છુટકો. આથી આ સંસ્થાના ઉત્સાહી કાર્યવાહકો તે કરવાને નહિ ચુકે એમ ઇચ્છુ છું. આથી સારીય જૈન સમાજને સ્ત્રી કેળવણીના નામે હું વિરૂપિ કડું છું કે સમસ્ત ગુજરાતમાં સ્ત્રી કેળવણીની આ એકજ આપણી સંસ્થા છે તેને આદર્શ પહેંચાડવાને સૌ યથાશક્તિ ફાળો આપે કે જેથી સમસ્ત મહા ગુજરાતના જૈનોનું આ સંસ્થા ગૌરવ સ્થાન બને.

પ્રથમ આ સંસ્થાને વહીવટ સ્ત્રી વ્યવસ્થાપિકા મારફત થતા, પણ ગં. સ્વરૂપ રૂક્ષમણીબાઈના અવસાન પછી

બાણીતા જૈન આગેવાનોની એક નવી વ્યવસ્થા પક કમિટી નિમવામાં આવી છે. આ સંસ્થાનું આજ સુધીનું જીવન એ રક્ષમણીબાઈને આભારી છે. તેઓ ઘણા ઉત્સાહથી આ સંસ્થાની સેવા બજાવતાં. આ સંસ્થા તેમનું પુણ્ય સ્મરણ છે. શાન્તી હો એ સદ્ગતના આત્માને !

આ સંસ્થાના મુખ્ય કાર્યવાહકોમાં

શેઠ ફકીરચંદ નગીનચંદ ઝવેરી (પ્રમુખ)

શેઠ દલીચંદ વીરચંદ (ટ્રેઝરર)

ઝવેરી ખીમચંદ કલ્યાણચંદ (સેક્રેટરી)

ઝવેરી કેશરીચંદ હીરાચંદ

”

સૌ ઉત્સાહથી સેવા અર્પે છે. પણ તેમના ઉત્સાહને પૂર્ણ વેગ આપવા જૈન સમાજ પૂર્ણ કાળો આપે એજ મહેચ્છા.

વડાચૌટા. (પંડોળીપોળ)

(૨)

ઝવેરી બાહુભાઈ અમરચંદ જૈન કન્યાશાળા

આ સંસ્થાની સ્થાપના સંવત ૧૯૮૧ ના કાર્તિક સુદી પાંચમે થઈ. તેમાં કન્યાઓજ શિક્ષણ લેયે છે. હાલમાં ૫૭ કન્યાઓ આ સંસ્થાનો લાભ લઈ રહી છે. નવકાર મંત્રથી કમગ્રન્થ સુધીનો અભ્યાસ ચાલે છે. કેટલીક બાળાઓ ચોથા કર્મગ્રન્થમાં પણ છે. આ પાઠશાળામાં કેઈ સારી શિક્ષિકા બાઈ રાખી બપોરના ઈરાઓને બજાવવામાં આવે

તો વડાચૌટાના લત્તામાં આ સુંદર સંસ્થા થઈ પડે. આશા છે કે આ સંસ્થાના કાર્યવાહકો આ બાબત પોતાની ઉદાર વૃત્તિ દાખવશે. શાળાને સારી લાયબ્રેરી તથા શિક્ષણક્રમ જરૂરી છે. અભ્યાસનો સમય સવારના નવથી સાડાદશનો રાખવામાં આવેલ છે. મહુમ અવેરીના ધર્મ પત્ની બાઈ હિમેદકોર આ સંસ્થાનો વહીવટ અને દેખરેખ રાખે છે. મકાન પણ તેમનું પોતાનુંજ છે. અવાર નવાર તેમના તરફથી ઇનામ પણ અપાય છે. શિક્ષક તરીકે માસ્તર ખીમચંદ વ્રજલાલ કામ કરે છે.

ગોપીપુરા (માલી ફળીઆ)

(૩)

જન તત્વ બોધ પાઠશાળા

આ સંસ્થાની સ્થાપના પૂજ્ય આચાર્ય મહાદાજ શ્રી સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજી મહારાજના સદુપદેશથી થઈ છે. નવલ બહેને પાઠશાળાના ઉપયોગ માટે પોતાનું મકાન આપ્યું હતું. પણ તે પાઠશાળાને યોગ્ય ન હોવાથી ગોપીપુરા જેન સમાજે નવું મકાન બંધાવવા અને સંસ્થાનો ખર્ચ નિભાવવા એક ફન્ડ કર્યું જેમાંથી હાલ વ્યવસ્થા કરવામાં આવે છે. નવલ બહેન સાથે સ્થાનિક કાર્યવાહકોની એક કમીટી નીમાઈ છે જે આ સંસ્થાનો વહીવટ કરે છે. ગોપી-પુરામાં ધાર્મિક સ્ત્રી કેળવણીની આ એક સારી સંસ્થા છે.

ગોપીપુરા.

(૪)

શ્રી જયકોર જ્ઞાન ઉદ્યોગશાળા.

પૂજ્ય મોહનલાલજી મહારાજના સદુપદેશથી આ સંસ્થા અસ્થિત્વમાં આવી છે. શેઠ હીરાચંદ મોતીચંદ ઝવેરીએ પોતાની પત્નીના સ્મરણાર્થે રૂા. ૨૦૦૮૦) વીસ હજારની ઉમદા સખાવત કરી તથા સ્વતંત્ર મકાન અર્પી આ સંસ્થાની સ્થાપના કરી છે. જેન સમાજે પણ આ સંસ્થા માટે યોગ્ય કાળો આપ્યો છે. હાલમાં કુંદનલાલ હીરાચંદ મોતીચંદ આ સંસ્થાનો વહીવટ કરે છે. આ સંસ્થાનો ઉદ્દેશ સમાજના સ્ત્રી વર્ગમાં જ્ઞાન તેમજ ઉદ્યોગની કેળવણી પુરી પાડવાનો છે. જ્ઞાનની બાબતમાં તો આ સંસ્થા પોતાનો કાળો આપી રહી છે, તે પ્રશંસનીય છે. છતાં ઉદ્યોગની બાબતમાં આ સંસ્થા પાસે સારું કાયમી ફન્ડ હોવા છતાં કંઈ કાર્ય નથી થતું એમ જોવાય છે. ભરત ગુંથણ સીવણ આદી સ્ત્રી ઉદ્યોગોનો પ્રચાર આ સંસ્થા ભારત ઘેરેઘેર થવો ઘટે. જેન સમાજમાં ગૃહ ઉદ્યોગ કરી સજીવન કરવા આ સંસ્થાના ઉત્સાહી કાર્યવાહકો સમાજના હિતાર્થે પૂર્ણ લક્ષ આપશે એમ આશા છે. અમારી તેમને એ માટે વિરમિ છે.

સાહિત્ય વિભાગ.

પ્રકરણ ૬ હું.

જૈન સાહિત્ય અને સુરત.

સુખ અને દુઃખ, દિવસ અને રાત્રી, તડકો અને છાયડો, ઉન્નતિ અને અવનતી, ત્યાગ અને લોગ એ પરસ્પર વિરુદ્ધ દ્વન્દ્વોએ અનાદિથી જગતમાં પોતાનું ઘર કર્યું છે. કોઈ પણ દેશ-સમાજ કે વ્યક્તિ તેની છાયા તળેથી પસાર ન થઈ હોય એ શક્યજ નથી. એજ રીતે માનુષી પ્રત્યેક કૃતિને તડકો અને છાયડો જોવા પડે છે, પડ્યા છે. એ સમયનોજ પ્રભાવ છે. સમયે સમયે તેમાં પરિવર્તન થયા કરે છે, એથીજ એ સૃષ્ટીક્રમ ગણાય છે. તેનેજ પરિવર્તનશીલતા કહેવાય છે. એ વિષયમાં કીડીથી કુંજર કે રાયથી રંક કોઈનો આગ્રહ કામ આવતો નથી. સૌને તેના પ્રભાવ નિચે દબાવુંજ પડે છે. એમજ આપણા જૈન સાહિત્યનો ઇતિહાસ છે.

જૈન સાહિત્ય પણ કુદરતના આ નિયમનને લોગ થઈ પડ્યું છે. હજુય લગભગ તે દશા લોગવે છે. કયાં સુધી લોગવશે તે જાની જાણે. છેલ્લા બે ત્રણ સૈકાથી જૈન સાહિત્ય પેટીઓ અને પટારામાં સડ્યું, ભંડારોમાં ઉધાઈઓને લોગ થઈ પડ્યું. જૈન સમાજનું એ અણુમોલ ધન પાટણ-જેસલમીર

ખંભાત-લોખંડીઆદી શહેરોના ભંડારોમાં છીન્ન ભીન્ન થયું અને જેમ જેમ સમાજ તે પ્રત્યે બેઠરકાર બનતી ગઈ તેમ તેમ આ અખુટ અને અતુટ સાહિત્યનો વિનાશ થવા લાગ્યો. એનુંજ નામ તડકો અને છાયડો, એજ પરિવર્તનશીલતા.

જૈન ધર્મ જગત્ ધર્મ હોઈ, સનાતન અને સત્ય ધર્મ હોઈ, જૈનોનું સાહિત્ય ધન સૌથી અધિક હતું અને છે. આજે ઘટણુ-જેસલમીર-ખંભાત અને લોખંડીના ભંડારો તેના પ્રમાણભુત છે. એ ભંડારો તપાસતાં જૈન સમાજને માલુમ પડ્યું કે જગત્માં એક પણ વિષય એવો નથી જે જૈનાચાર્યોથી ન લખાયો હોય, એક પણ વિષય એવો ન હોય જેના અનેક પુસ્તકો જૈન ભંડારોમાં ન હોય ! જૈન સમાજે સમયે સમયે પ્રખર વિદ્વાનો, સાહિત્ય-પ્રેમીઓ અને સાહિત્ય-સેવકો ઉત્પન્ન કર્યા છે. જૈનોએ સાહિત્ય માટે લાખો અને અબજોનો સહય્ય કર્યો છે, અને એ સાહિત્ય સેવકોએ જૈન સાહિત્ય લક્ષ્મી અપરિમીત કરી છે. એ પૂર્વાચાર્યોએ લાવી જનતા માટે અનેક વિધ્ પ્રયત્નો આદરી પોતાના જ્ઞાનનો વારસો સાહિત્યમાં અનેક અન્થો વાટે આપતા ગયા છે. ૫૦૦ અન્થોની રચના તો શ્રીમદ્ પૂર્વાચાર્ય ભગવાન ઉમા સ્વાતિજીએજ કરી છે. આચાર્ય મહારાજ શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરિજીએ જૈન સાહિત્યમાં યુગ પલ્ટો લાવી તેને સમૃદ્ધ કર્યું. આચાર્ય મહારાજ શ્રી હરીભદ્ર

સૂરિજીએ ૧૪૪૪ ગ્રન્થોની રચના કરી, જૈન સાહિત્યને અખુટ કર્યું. આગમોના સ્પષ્ટ રહસ્યો તો શ્રીમાન ભદ્ર બાહુ સ્વામિએ જન સમાજને આપ્યા અને જૈનત્વને અમર કર્યું. કલીકાલ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે કુમારપાળ મહારાજની દ્રવ્ય સહાય્યથી સાડા ત્રણ કરોડ શ્લોકોના પુસ્તકો રચી પાટણના ભંડારો સમૃદ્ધ કર્યા. શ્રીમાન ચણોવિજયજી ઉપાધ્યાયે એકસો આઠ પુસ્તકો રચી જૈન સાહિત્યને અજરામર કર્યું. એવી એવી અનેક સાહિત્ય સેવા પૂર્વાચાર્યોએ અર્પી છે અને એ માર્ગે જૈનત્વનો વિજયધ્વજ ફરકાવ્યો છે. જૈનોની આ સમૃદ્ધ સાહિત્ય લક્ષ્મીએ પુરવાર કર્યું કે 'જૈન ધર્મ એ જગત્ ધર્મ' છે ! સાચ્ય જગત્ તેનો ગમે તેટલો લાભ લે તો પણ તે ખબરનો ઓછો થાય તેમ નથી. આજ જૈનત્વનો વિજય છે.

એ તો ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ છે કે આ ભારતવર્ષ પર અનેક લડાઈઓ થઈ. અનેક ધાર્મિક ઝગડાઓ થયાં. જૈન અને જૈનોના ઝગડામાં કેટલુંય સાહિત્ય વિનાશ પામ્યું હિંદિ રાજાઓની અંદરોંદરની લડાઈઓએ કેટલુંય સાહિત્ય ધન ધુળ લેગું કર્યું. મુસ્લીમ રાજાઓએ ભંડારોના ભંડારો પાણીમાં નાખ્યાં તે છતાં આજે પણ જૈન સાહિત્યનો ખબરો કોઈપણ સમાજ કરતાં અધિકતર છે. એજ જૈન સાહિત્યની સમૃદ્ધિ વિષે સાક્ષીભુત છે.

પણ કાળચક્રના પંઝામાં કૌણ નથી સપડાયું ? કાળે કરી સાહિત્ય ધન ગુમાવતાં ગયાં. તે પ્રત્યેની અભિરૂચી ઘટતી ગઈ અને બેદરકારી વધતી ગઈ. વધારામાં સમાજમાં અજ્ઞાનતા પ્રસરી. પરિણામે પોથીઓ અને પાનાને હાથ પણ ન અડકાડાય. ભંડારોના તો માત્ર દર્શનજ થાય. તેનો ઉપયોગ તો થાયજ નહિ એવી માન્યતા સમાજમાં ઘર કરી બેઠી. વૃષ્ટિ કરવાની તો બાબુએ રહી પણ હતું તેટલુંય સાચવવાની શક્તિ ન રહી. પરિણામે જૈનેતરોએ લાખોના ખર્ચે આપણું સાહિત્ય લઈ લીધું, સાચું કહીએ તો આપણે લુંટાવ્યું. પરિણામે જે સાહિત્ય જૈનોને વાંચવા ન મલતું તે ઇંગ્લેન્ડ અને જર્મની આદિ દેશોમાં પહોંચ્યું અને તેનું સંશોધન થવા લાગ્યું. સદ્ભાગ્ય માનીએ વા કમભાગ્ય પણ જૈનેતરોના હાથે આપણા સાહિત્યનો ઉદ્ધાર થયો એમ તો કહી શકાય.

‘જૈનધર્મ નાસ્તિક છે.’ ‘જૈનધર્મ ઇશ્વરત્વ માનતો નથી’ ‘જૈન ધર્મ બૌદ્ધ ધર્મની શાખા છે.’ ‘જૈન ધર્મ વેદમાંથી ઉતરી આવ્યો છે’ ઇત્યાદિ અનેક આક્ષેપોએ જૈન ધર્મને છેલ્લી સદીમાં વગોવી નાખ્યો. જો તે સમયે જૈનોમાં સાહિત્ય પ્રીતિ હોત, જૈનો સાહિત્ય-રસીક હોત, અને સાહિત્યનો સત્ય ઉપયોગ કર્યો હોત તો આ આક્ષેપો સાંભળવાનો સમય ન આવત. છતાં કેટલીક વખત ‘જે બને છે તે સારાજ માટે’

એ મુજબ આ આક્ષેપોએ જૈનોને જગાડયાં, જૈનોને સ્વ-કર્તવ્યનું જ્ઞાન કરાવ્યું. જૈનોને જીવનના ઘોરી માર્ગે વાળ્યા. એટલા માટે ઘડીલર તો તે આક્ષેપોને વધાવી લઈએ.

જ્યારે જૈન સમાજ જાગૃત થઈ ત્યારે સાહિત્ય અને સાહિત્ય ભંડારોનો ઉધ્ધાર એક ઉત્તમ કર્તવ્ય ક્ષેત્ર જણાયું અને કેટલાક સાહિત્ય સેવકો-પૂજ્ય આચાર્યો અને સુવિહીત મૂનિવરોએ આ દિશામાં યોગ્ય ધ્યાન આપવા માંડ્યું. ધીમે ધીમે સાહિત્ય અને ભંડારોનો ઉધ્ધાર થવા લાગ્યો. જેના પરિણામે આજે પાછું જગત્ જૈન સાહિત્યથી, જૈન ધર્મની વિશાળતાથી, જગત્ વલ્લભ જૈન સિદ્ધાન્તોથી, અને જૈન ધર્મની મહત્તાથી જાણીતું થયું. યુરોપ આદિ પશ્ચિમના પ્રદેશોમાં પણ જૈન ધર્મની યથાતથ્યતા સ્વિકારાઈ. ત્યાંના લોકો પણ જૈનત્વના પ્રશંસકો અને પૂજારીઓ બન્યા. ત્યાંની યુનીવરસીટીઓના અભ્યાસક્રમમાં જૈન સાહિત્યને સ્થાન મળ્યું, અને ભારતને પણ જૈન ધર્મની વિશાળતા અને મહત્તાની ખાતરી થઈ. ભારતની યુનીવરસીટીઓમાં પણ જૈન સાહિત્ય દાખલ થયું, છતાં પણ જૈન સમાજે તે દિશામાં ઘણું ઘણું કરવાનું છે તે ભૂલવું જોઈતું નથી.

આવું ઉત્તમ કર્તવ્ય ક્ષેત્ર મળે અને સુરતની શુરી જૈન જનતા આંખો મીંચી બેસી રહે તે સંભવેજ કેમ ? સુરતે પણ આ ક્ષેત્રમાં સાહિત્યના ઉધ્ધાર અર્થે ઝુકાવ્યું.

સુરતને યોગ્ય માર્ગદર્શક પણ મળ્યાં, જેમના સુપ્રયત્નોનેજ સુરતના જૈનોની જાગૃતિ આભારી છે. તે શ્રીમદ્ આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદ સૂરિજી. તેઓશ્રીએ આગમોના ઉદ્ધારનું પૂનિત કાર્ય આરંભ્યું. સાહિત્યના ઉદ્ધાર માટે અનેક વિધ પ્રયત્નો આદર્યા. તેમની એ અનન્ય સાહિત્ય ભક્તિના શુભ ફળરૂપ આજે સુરતમાં શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર ફન્ડ અને ‘આગમોદય સમિતિ’ અસ્થિત્વમાં આવ્યો, જેની કાર્ય-રેખા નીચે આપેલ છે, અને શાસન ભક્ત સુરતી જૈન જનતાએ પૂજ્ય આચાર્યશ્રીના સુપ્રયત્નોને વધાવી લીધા અને તે માગે પોતાને મળેલી લક્ષ્મીને યથાશક્તિ સદ્વ્યય કર્યો અને પોતાની શાસન ભક્તિનું દિગ્દર્શન કરાવ્યું.

આ ઉપરાંત પ્રાચીન સાહિત્યની રક્ષા અને ઉદ્ધાર અર્થે જૈન જનતા બાળ પ્રહારથી સુપ્રભાવકુ સ્વ. આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજય કમલ સૂરિજીની પણ ઋણી છે. તેઓ શ્રીના સદુપદેશ અને જ્ઞાનવૃક્ષી પ્રત્યેની અથાગ પ્રીતિથીજ ‘શ્રી વિજય કમલ સુરિશ્વરજી પ્રાચીન હસ્ત લીખિત પુસ્તકોદ્ધાર ફન્ડ’ સ્થપાયું.

આ ઉપરાંત પુસ્તકોદ્ધારના પવિત્ર કાર્યમાં યથાશક્તિ સેવા અર્પવા અને જૈન સાહિત્યને જહાર લાવવા ‘શ્રી નગીનચંદ મંચુભાઈ સાહિત્ય ઉદ્ધાર ફન્ડ’ સ્થપાયું. આ ફન્ડ પણ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી સાગરાનંદ સૂરિજીના સદુપદેશનેજ આભારી છે.

આમ સાહિત્યના ઉધ્ધારના પૂનિત કાર્યમાં સુરતમાં,

(૧) શ્રી દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોધ્ધાર ફન્ડ અને આગમોદય સમિતિ.

(૨) શેઠ નગીનચંદ મંછુભાઈ જૈન સાહિત્યોધ્ધાર ફન્ડ.

(૩) શ્રી વિજયકમલસૂરિશ્વરજી પ્રાચીન હસ્ત લીખિત પુસ્તકોધ્ધાર ફન્ડ અસ્થિત્વમાં આવ્યાં છે.

આ ઉપરાંત ખાનગી ગૃહસ્થો અને લંઠારો તરફથી પણ કેટલાક પુસ્તકો છપાયા છે અને હજુ પણ છપાય છે.

આ સૌ સંસ્થાઓએ સાહિત્યના ઉધ્ધારમાં સંગીન ફાળો આપ્યો છે તેથી તો જૈન સમાજ સુવિદિત છે. આ સંસ્થાઓએ શાસનને શોભાવ્યું છે. આથીજ સારીય જૈન સમાજ ઉપરોક્ત મહાત્માઓ-સંસ્થાઓ-તેના સ્થાપકો અને વહીવટદારોની ઋણી છે. હજુ પણ આ કાર્યને વધુ યશસ્વી બનાવવાને આ સંસ્થાઓના વ્યવસ્થાપકો તનતોડ પ્રયત્નો આદરશે એમ સમાજને ખાત્રી ભરી આશા છે.

સુરતમાં ઉપરની સંસ્થાઓ ઉપરાંત જ્ઞાન લંઠારો, અને લાઇબ્રેરીઓ પણ છે. સૌ જૈન સાહિત્યના પ્રચાર અને ઉધ્ધાર અર્થે યથાશક્તિ પ્રયત્નો કરી રહ્યા છે. તે અવશ્ય ધન્યવાદને પાત્ર છે. સૌ સંસ્થાની વિગતવાર નોંધ નિચે અપાઈ છે. સૌ પોતાના સુપ્રયાસો ચાલુ રાખે અને આ કાર્યને સંપૂર્ણ સફળતાએ પહોંચાડે એજ મહેચ્છા.

પ્રકરણ ૭ મું.

સાહિત્ય-રક્ષા.

‘શ્રી વિજય કમલ સૂરિશ્વરજી પ્રાચિન હસ્તલીખિત
પુસ્તકોદ્ધાર ફન્ડ-સુરત.’

જે જૈન સાહિત્ય હાલ ભંડારોમાં જોવાય છે તે મુખ્યતઃ હસ્તલીખિત છે. તેમાંથી કેટલાય પુસ્તકો પ્રકાશીત થયા છે, થાય છે, અને થશે. છતાં શક્ય છે કેટલાક અમુલ્ય પ્રાચિન પુસ્તકો નષ્ટ થયા હોય-થતાં હોય. તેની રક્ષા કરવા એક ફન્ડની જરૂર હતી. તે ઉપરના ફન્ડે પુરી પાડી છે. આ ફન્ડનો ઉદ્દેશ નહિ છપાયેલા એવા જીર્ણ થતાં હસ્ત લીખિત પુસ્તકો નવેશર લખાવવાનો છે. આ ફન્ડ સ્વ. આચાર્ય વિજય કમલ સૂરિશ્વરજીના સદુપદેશથીજ અસ્થિત્વમાં આવ્યું છે. આ ફન્ડ તરફથી હાલ પચાશેક પુસ્તકો લખાયા છે. પુસ્તકોની પસંદગી માટે આ ફન્ડના સ્થાપન સમયે પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજશ્રી સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજી તથા આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજય કમલ સૂરિશ્વરજી તથા અન્ય સુવિહિત મૂનિરાજોની એક સમિતિ જેવું નિમવામાં આવ્યું છે. આ ફન્ડ તરફથી પુસ્તકો લખાવી તે શ્રી જૈન આનંદ પુસ્તકાલયમાં મુકવામાં આવે છે. આ

સંસ્થાનું ફંડ રૂ. ૨૫૦૦૦) આશરેનું છે. તેની વ્યવસ્થા કરવાને સ્થાનિક બાર ગૃહસ્થોની એક કમિટી નિમવામાં આવી છે. તેના સેક્રેટરીઓ તરિકે રા. જેયંદ્ર દયાચંદ્ર ઝવેરી તથા રા. ભાઈચંદ્ર નગીનચંદ્ર ઝવેરી ચલાવે છે. આ સંસ્થા સાહિત્ય રક્ષામાં સુંદર કાળો આપશે એમ સૌને આશા છે.

સાહિત્ય પ્રકાશન સંસ્થાઓ

(૧)

શેઠ દેવચંદ્ર લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ

તથા

આગમોદય સમિતિ.

સ્થાપના. સને ૧૯૦૬ માં પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજીના સદુપદેશથી મુખ્ય વહીવટદાર રા. જીવણચંદ્ર સાકરચંદ્ર ઝવેરી.

સુરત એટલેજ દાનની જલવન્ત મૂર્તિ. સુરતી જૈનો લાખો કમાઈ શકે છે અને લાખો સુમાર્ગે વાપરી શકે છે. આ પ્રજામાં જન્મતઃજ ઉદારતા વસી છે. સાક્ષર શીરોમણી આગમોદયારક આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજીએ આજ કારણે સુરતને ઉત્તમ કર્તવ્ય ક્ષેત્ર તરીકે પસંદ કર્યું અને તેઓશ્રીના સદુપદેશના અસ્ખલીત પ્રવાહથી સુરત જૈન

સમાજે અનેક સમજોપયોગી શુભ કાર્યો કર્યાં છે. તેમાંય સાહિત્યોદ્યોગનું જે મહાભારત કામ કર્યું છે તેથી તો સુરત આજે સારાય સમાજનું પ્રીય સુરત થઈ પડ્યું છે. તે શુભ કાર્યોમાં 'શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્યોગ ફન્ડ' અતિ મહત્વનું કાર્ય થયેલ છે. જે માટે સારીય જૈન સમાજ ગૌરવ લઈ શકે છે અને ગૌરવ લે તેવું સંગીન કાર્ય આ સંસ્થાએ કર્યું છે. એજ કારણે સારીય જૈન સમાજ ઉપ-રોક્ત મહાત્માની ઋણી છે.

આ ફન્ડનો એકજ ઉદ્દેશ છે અને તે 'જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક ધાર્મિક સાહિત્યની જેવું કે પ્રાકૃત-સંસ્કૃત-ભાગધી-ગુજરાતી-અને અંગ્રેજી વિગેરે ભાષામાં લખાયેલાં-વંચાયેલાં-પ્રાચીન પુસ્તકો-કાવ્યો-નિબંધો અને લેખો વિગેરેની જાળવણી-ખીલવણી અને અભીવૃદ્ધિ કરવી. આથી આ ઉદ્દેશાનુસાર આ ફન્ડે જે કાર્ય કર્યું છે તેની પ્રગતિ અને સંગીનતા જોતાં આ સંસ્થાએ જૈન સાહિત્યમાં યુગ-પદ્ધતો કર્યો છે એમ વિના વિલંબે કહી શકાય.

આ ફન્ડનો ટુંક ઇતિહાસ પણ જણાવવો જરૂરી છે. મહુમ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ ઝવેરીએ પોતાના વીલમાં રૂ. ૪૫૦૦૦) પીસ્તાલીસ હજારની ઉમદા રકમ જૈન સાહિત્યોદ્યોગ અર્થે વાપરવા જણાવેલું. પાછળથી તેમના સુપુત્ર શેઠ

શુભાખચંદ્ર દેવચંદ્ર ઝવેરીએ પોતાના મહુમ પિતાની યાદ-
ગીરીમાં રૂ. ૨૫૦૦૦) પચીસ હજારની રકમ ઉપરોક્ત
રકમમાં ઉમેરી. આ બંને રકમને એકઠી કરી પૂજ્ય આચાર્ય
મહારાજ શ્રી સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજીના સદ્ગુપ્તેશથી શેઠ
શુભાખચંદ્ર દેવચંદ્ર ઝવેરીની સંમતિથી તેમના પીતાશ્રીના
સ્મરણાર્થે સને ૧૯૦૬માં 'શેઠ દેવચંદ્ર લાલભાઈ જૈન
પુસ્તકોષ્ઠાર ફન્ડ' સ્થપાયું. એક સમિતિ નિમી તેનું ટ્રસ્ટડીઠ
કયું. આ રિતે આ સંસ્થા સુરતમાં અસ્થિત્વ પામી શકી છે.

શુભ કાર્યો કોઈના અટકતા નથી, તેમ આ કાર્યમાં
મહુમ શેઠ દેવચંદ્ર લાલભાઈના સુપુત્રી તે મહુમ શેઠ
મુળચંદ્ર નગીનદાસની વિધવા બાઈ વીજકાર તરફથી રૂ.
૨૫૦૦૦) પચીસ હજારની રકમ આ સંસ્થાને ભેટ મલી
અને ત્યારબાદ આ ટ્રસ્ટ ફન્ડના એક મુખ્ય ટ્રસ્ટી મહુમ
શેઠ નગીનચંદ્ર ઘેલાભાઈ ઝવેરીએ પણ પોતાના વીતમાં
રૂ. ૨૦૦૦) બે હજાર આ સંસ્થાને આપવા જણાવેલું. તે
મુજબ બધી રકમો એકઠી થતાં રૂપીઆ એક લાખનું ફન્ડ થયું.

આજ સુધીમાં અનેક ગ્રન્થોનું પ્રકાશન જે લાગ્યેજ
બની શકત તે આ સંસ્થા મારફત થયું છે. આજ સુધીમાં
લગભગ ૭૦ ગ્રન્થો આ સંસ્થા તરફથી છપાયા છે તેનું
લીસ્ટ આ સાથે આપ્યું છે. આ રીતે આ સંસ્થાએ જૈન
સાહિત્યની જે સેવા બજાવી છે તે અમુલ્ય છે, તે માટે

જૈન સમાજ આ સંસ્થાની ઋણી છે. આ સંસ્થાએ જૈન સમાજમાં સાહિત્ય પ્રિતી વધારી છે, અને જૈનેતર સમાજોમાં જૈન સાહિત્ય પ્રત્યે બહુમાન અપાવ્યું છે. આથીજ સાહિત્ય પ્રકાશનની જૈન સમાજમાં જે મહા સંસ્થાની જરૂર હતી તે આ સંસ્થાએ પુરી પાડી છે એમ કહેવામાં જરાય અતિશયોકિત નથી.

આ સંસ્થાના મુખ્ય વહીવટદારોમાં કેટલોક સમય મહુર્મ શેઠ નગીનચંદ ઘેલાલાઈએ પ્રશંસનીય કામ કર્યું છે. ત્યારબાદ આ સંસ્થાનો વહીવટ શેઠ જીવણચંદ સાકર-ચંદ ઝવેરી કરી રહ્યા છે. જૈન સમાજનું ગૌરવ તેઓ વધારી રહ્યા છે. આ સંસ્થાનું કાર્ય ‘આગળ અને આગળ ધપે’ એજ અનન્ય શાસન દેવને પ્રાર્થના !

શ્રીઆગમોદય સમિતિ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલા ગ્રંથોની યાદી

અંક ગ્રંથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે

૧ આવશ્યક ભાગ ૧ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રબાહુ-સ્વામીકૃત નિર્યુકિત અને શ્રીહરિભદ્રસૂરિની ટીકા સહિત.

૨ આવશ્યક ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.

૩ આવશ્યક ભાગ ૩ ”

૪ આવશ્યક ભાગ ૪ ”

અંક અંથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.

૫ આચારાંગ ભાગ ૧ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રબાહુ-
સ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીશીલાંકાચાર્યની ટીકા સહિત.

૬ આચારાંગ ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.

૭ ઔપપાતિકસૂત્ર શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સહિત.

૮-૧૧ પરમાણુ, નિગોદ, પુદ્ગલ અને ખંધ છત્રીસી.

૧૨ ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૧ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીઅભયદેવ-
સૂરિની ટીકા સાથે.

૧૩ ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.

૧૪ ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૩ ”

૧૫ સમવાયાંગ ”

૧૬ નન્દીસૂત્ર શ્રીદેવવાચકગણિકૃત, શ્રીમભયગિરિની
ટીકા સાથે.

૧૭ ઓઘનિર્યુક્તિ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત
નિર્યુક્તિ અને શ્રીદ્રોણાચાર્યની ટીકા સાથે.

૧૮ સૂત્રકૃતાંગ શ્રીધર્માચાર્યકૃત, શ્રીશીલાંકાચાર્યની ટીકા સાથે.

૧૯ પ્રજ્ઞાપનાસૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીશ્યામાચાર્યકૃત, શ્રીમભયગિરિની
ટીકા સાથે.

૨૦ પ્રજ્ઞાપનાસૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) ઉપર પ્રમાણે.

૨૧ સ્થાનાંગસૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીઅભયદેવ-
સૂરિની ટીકા સાથે.

અંક અથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.

૨૨ સ્થાનાંગસૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) ઉપર પ્રમાણે.

૨૩ અંતકૃદશાદિ ત્રણ સૂત્રો, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.

૨૪ સૂર્યપ્રજ્ઞાપ્તિ, શ્રીમલયગિરિસૂરિની ટીકા સાથે.

૨૫ જ્ઞાતાધર્મકથાંગ પૂર્વ મુનિવર્યકૃત, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.

૨૬ પ્રશ્નવ્યાકરણ પૂર્વ મુનિવર્યકૃત, શ્રીઅભયદેવસૂરિકૃત ટીકા સાથે.

૨૭ સાધુ-સમાચારી-પ્રકરણ પૂર્વ મુનિવર્યકૃત.

૨૮ ઉપાસકદશા શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.

૨૯—૩૨ (૨) અષ્ટક-પ્રકરણ તથા (૨) પદ્ધતિનસમુચ્ચય,

૩૩ નિરયાવલીસૂત્ર શ્રીશ્રીચંદ્રસૂરિની ટીકા સહિત.

૩૪ વિશેષાવશ્યક ગાથાનો અકારાદિકમ.

૩૫ વિચારસાર પ્રકરણ શ્રીપ્રદુમ્નસૂરિકૃત, શ્રીમાણિક્યસાગરે રચેલી છાયા સાથે.

૩૬ ગમ્ધાચારપયજ્ઞા શ્રીનાવર ઋષિની ટીકા સાથે.

૩૭ ધર્મગિંદુ પ્રકરણ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીમુનિચંદ્રસૂરિની ટીકા સાથે.

૩૮ વિશેષાવશ્યક ભાગ ૧ જિનભદ્રગણિકૃત, ગુજરાતી ભાષાન્તર કર્તા મી. ચુનીલાલ હકમચંદ.

૩૯ જૈન ફિલોસોફી (અંગ્રેજીમાં) વીરચંદ રાઘવજી આંધીકૃત.

૪૦ યોગ ફિલોસોફી , ,

અંક. ગ્રંથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.

૪૧ કર્મ ક્ષિણસોફી. „ „

૪૨ રાયપસેણીસૂત્ર.

૪૩ અનુયોગદ્વાર.

૪૪ નંદીસૂત્ર (ખીલ આવૃત્તિ).

છપાય છે.

૧. વીરભક્તામર ઉપાધ્યાય શ્રીધર્મવર્ધનમણિકૃત સટીક તથા નેમિ-ભક્તામર શ્રીભાવપ્રભસરિકૃત સટીક, ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.
૨. પંચસંગ્રહ.
૩. વિશેષાવશ્યક ભાગ ૨ ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે
૪. આચારપ્રદીપ.
૫. આવશ્યક શ્રીમલ્લયગિરિકૃત ટીકા સહિત.
૬. નન્દીઆદિ.
૭. ચતુર્વિંશતિકા શ્રીખમ્પભટ્ટિસૂરિકૃત, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.
૮. સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા શ્રીશોભનમુનિરાજકૃત, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.
૯. ચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિ શ્રીમેરૂવિજયગણિકૃત, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.

૧૦. સરસ્વતીલકતામર શ્રીધર્મસિંહસૂરિકૃત, તથા શાન્તિ
લકતામર શ્રીકીર્તિવિમલમુનિરાજકૃત, ટીકા તથા ગુજ-
રાતી ભાષાંતર સાથે
૧૧. ધનપાલ-પંચાશિકા, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.
૧૨. લકતામર-સ્તોત્ર શ્રીમાનતુંગસૂરિકૃત, શ્રીગુણાકરસૂરિ
તેમજ ઉપાધ્યાય શ્રીમેઘવિજયકૃત ટીકા સાથે.
૧૩. જૈનધર્મવસ્તોત્ર શ્રીભાવપ્રભસૂરિકૃત, સ્વોપજ ટીકાસહિત
૧૪. લીંબડી આદિ ભંડારની પ્રતિઓનું સૂચી-પત્ર.
૧૫. લોકપ્રકાશ (ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે)
૧૬. જીવસમાસ.
૧૭. પ્રવ્રજ્યાદિ કુલકો.
૧૮. સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા શ્રીશોભનમુનિરાજકૃત, શ્રીજયવિજય
પ્રમુખ ચાર મુનીશ્વરોએ રચેલી ટીકાઓ સહિત.
૧૯. ભવભાવના.

શેઠ દેવચંદ્ર લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ તરફથી
પ્રસિદ્ધ થયેલા ગ્રંથોની યાદી.

અંક ગ્રંથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.

૧ શ્રીવીતરાગસ્તોત્ર શ્રીદેવચંદ્રાચાર્યકૃત, શ્રીપ્રભાચંદ્રસૂરિએ
રચેલી તેમજ મુનિશ્રીવિશાલરાજના શિષ્યે રચેલી
ટીકા સહિત.

૨ શ્રમણપ્રતિક્રમણસૂત્રવૃત્તિ પૂર્વ મુનિવર્ધકૃત.

- ૩ સ્યાદ્રાહસાષા શ્રીશુભવિજયગણિકૃત.
- ૪ શ્રીપાક્ષિક સૂત્ર, ખામણા અને પાક્ષિક સૂત્ર ઉપર શ્રીયશો-
દેવસૂરિકૃત ટીકા સહિત.
- ૫ અધ્યાત્મમતપરીક્ષા મહામહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયકૃત
સ્વોપજ્ઞ ટીકા સાથે
- ૬ શ્રીષોડશક પ્રકરણ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીયશોવિજય અને
શ્રીયશોભદ્રની ટીકા સાથે.
- ૭ શ્રીકલ્પસૂત્ર શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત, શ્રીવિનયવિજય
ઉપાધ્યાયની ટીકા સહિત.
- ૮ વંઢારૂ વૃત્તિ, શ્રીદેવેન્દ્રની ટીકા સાથે.
- ૯ દાનકલ્પદુમ (ધન્ના-ચરિત્ર) શ્રીજિનકીર્તિસૂરિકૃત.
- ૧૦ યોગ ક્ષિત્વોસોદ્ધી (અંગ્રેજીમાં) શ્રીયુત વીરચંદ્ર રાઘવજી
ગાંધીકૃત.
- ૧૧ જલપકલ્પલતા મુનિશ્રીરત્નમંડલકૃત.
- ૧૨ યોગદૃષ્ટિ સમુચ્ચય શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, સ્વોપજ્ઞ ટીકા સાથે
- ૧૩ કર્મ ક્ષિત્વોસોદ્ધી (અંગ્રેજીમાં) શ્રીયુત વીરચંદ્ર રાઘવજી
ગાંધીકૃત.
- ૧૪ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૧ લું (ગુજરાતી કાવ્યોનો
સંગ્રહ)
- ૧૫ શ્રીધર્મપરીક્ષા પંડિત પદ્મસાગરકૃત.
- ૧૬ શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીયશોવિજય
ઉપાધ્યાયની ટીકા સહિત.

- ૧૭ કર્મપ્રકૃતિ શ્રીશિવશર્માચાર્યકૃત, શ્રીમલયગિરિસૂરિની
ટીકા સહિત.
- ૧૮ કલ્પસૂત્ર શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત. શ્રીકાલિકાચાર્યની
કથા સહિત.
- ૧૯ પંચપ્રતિકમણ્ણ સૂત્ર, પ્રાચીન મુનિરાજકૃત.
- ૨૦ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૨ ભુ' (ગુજરાતી
કાવ્યોનો સંગ્રહ).
- ૨૧ ઉપદેશરત્નાકર, શ્રીમુનિસુંદરસૂરિકૃત.
- ૨૨ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૩ ભુ' (ગુજરાતી
કાવ્યોનો સંગ્રહ.)
- ૨૩ ચતુર્વિંશતિજિનનાનંદસ્તુતિ શ્રીમેદ્વિજ્ઞયગણિકૃત.
- ૨૪ પદ્મપુરુષચરિત મુનિશ્લેષકંઠગણિકૃત.
- ૨૫ સ્થૂલલદ્રચરિત શ્રીજ્ઞ્યાનંદસૂરિકૃત.
- ૨૬ શ્રીધર્મસંગ્રહ ભાગ ૧ શ્રીમાનવિજ્ઞય ઉપાધ્યાયકૃત.
- ૨૭ સંગ્રહણી સૂત્ર શ્રીશ્રીચંદ્રસૂરિકૃત, શ્રીદેવલદ્રસૂરિની
ટીકા સહિત.
- ૨૮ સમ્યક્ત્વપરીક્ષા (ઉપદેશ શતક) શ્રીવિષ્ણુધવિમલસૂરિકૃત.
- ૨૯ લલિતવિસ્તરા (ચૈત્યવંદન સૂત્ર) શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત,
શ્રીમુનિચંદ્રસૂરિની ટીકા સહિત.
- ૩૦ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૪ ભુ' (ગુજરાતી
કાવ્યોનો સંગ્રહ).

- ૩૧ અનુયોગદ્વાર સૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રોહેમચંદ્રસૂરિકૃત.
- ૩૨ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિક ૫ મું (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ).
- ૩૩ ઉત્તરાધ્યયન ભાગ ૧, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્ચુકિત અને શ્રીશાંતિસૂરિની ટીકા સહિત.
- ૩૪ મલયસુંદરીચરિત્ર શ્રીજયતિલકસૂરિકૃત.
- ૩૫ સમ્યક્ત્વસપ્તતિ શ્રોહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીસંઘતિલકાચાર્યની ટીકા સહિત.
- ૩૬ ઉત્તરાધ્યયન ભાગ ૨, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્ચુકિત તથા શ્રીશાંતિસૂરિની ટીકા સહિત.
- ૩૭ અનુયોગદ્વાર સૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) શ્રોહેમચંદ્રસૂરિકૃત.
- ૩૮ ગુણુસ્થાનકમારોહ શ્રીરત્નશેખરસૂરિકૃત, સ્વોપજ્ઞ ટીકા સાથે
- ૩૯ ધર્મસંગ્રહણી ભાગ ૧ શ્રોહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીમલયગિરિની ટીકા સહિત.
- ૪૦ ધર્મકલ્પદ્રુપ શ્રીઉદયધર્મગણિકૃત.
- ૪૧ ઉત્તરાધ્યયન ભાગ ૩, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્ચુકિત અને શ્રીશાંતિસૂરિની ટીકા સહિત.
- ૪૨ ધર્મસંગ્રહણી ભાગ ૨ શ્રોહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીમલયગિરિઆચાર્યની ટીકા સહિત.
- ૪૩ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિક ૬ હું (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ).

- ૪૪ પિણ્ડનિર્ચુકિત શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત, શ્રીમલયગિરિ
આચાર્યની ટીકા સહિત.
- ૪૫ ધર્મસંગ્રહ (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીમાનવિજય ઉપાધ્યાયકૃત.
- ૪૬ ઉપમિતભવપ્રપંચકથા (પૂર્વાર્ધ) શ્રીસિદ્ધર્ષિ મુનિરાજકૃત
- ૪૭ દશવૈકાલિકસૂત્ર શ્રીશય્યાલવસૂરિકૃત, શ્રીહરિભદ્રસૂરિની
ટીકા સહિત.
- ૪૮ શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણ સૂત્ર, શ્રીરત્નશેખસૂરિની ટીકા સહિત.
- ૪૯ ઉપમિતભવપ્રપંચકથા (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીસિદ્ધર્ષિ મુનિરાજકૃત
- ૫૦ જીવાજીવાભિગમ શ્રીમલયગિરિની ટીકા સહિત.
- ૫૧ સેનપ્રશ્ન (પ્રશ્નોત્તર રત્નાકર) શ્રીશુભવિજયગણિકૃત.
- ૫૨ જમ્બૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ (પૂર્વાર્ધ) શ્રીશાન્તિચંદ્રની ટીકા સહિત.
- ૫૩ આવશ્યક વૃત્તિ ટિપ્પણ શ્રીહેમચંદ્રસૂરિકૃત.
- ૫૪ જમ્બૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીશાન્તિચંદ્રની ટીકા સહિત.
- ૫૫ દેવસીરાઈપ્રતિક્રમણ પૂર્વ મુનિવર્યકૃત.
- ૫૬ ક્ષીપાલચરિત્ર (સંસ્કૃત) શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિકૃત.
- ૫૭ સૂક્તમુક્તાવલિ.
- ૫૮ પ્રવચનસારોધ્ધાર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીનેમિચંદ્રસૂરિકૃત, શ્રીસિદ્ધસેન
સૂરિની ટીકા સહિત.
- ૫૯ તંદુલવેચાલિય (ચંદ્રસરણ) શ્રીવિજયવિમલની ટીકા સહિત.
- ૬૦ વિંશતિસ્થાનકચરિત શ્રીજનહર્ષગણિકૃત
- ૬૧ કલ્પસૂત્ર શ્રીભદ્રબાહુ સ્વામીકૃત, શ્રીવનચવિજયની ટીકા
સહિત.

- ૬૨ સુખોદસમાચારી શ્રીશ્રોત્યંદ્રાચાર્યકૃત.
 ૬૩ સિરિસિરિવાલકહા (શ્રીપાલચરિત્ર) શ્રીરત્નશેખરકૃત.
 ૬૪ પ્રવચનસારોધ્ધાર (ઉત્તરાધી) શ્રીનેમિચંદ્રસૂરિકૃત, સટીક.
 ૬૫ લોક પ્રકાશ ભાગ ૧ લોક દ્રવ્યલોકપ્રકાશ સંપૂર્ણ ઉપાધ્યાય
 શ્રીવિનયવિજયકૃત.
 ૬૬ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૭ મું.
 ૬૭ શ્રીતત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર (અધ્યાય ૧ થી ૫, પહેલો ભાગ)
 વાચકવર્ય ઉમાસ્વાતિજીકૃત, સિદ્ધસેનગણિજીની ટીકાસહિત.
 છ પાચ છે.

- ૧ પંચ વસ્તુક.
 ૨ ચૌસરણુપચક્ષા.
 ૩ કથાકોશ શ્રીગજશેખરકૃત.
 ૪ અષ્ટલક્ષી (અર્થરત્નાવલી), સમયસુન્દરઉપાધ્યાયકૃત
 ૫ જિનપ્રભસૂરિકૃત સ્તોત્રાદિ.
 ૬ લોકપ્રકાશ (ક્ષેત્ર લોક પગેરે).
 ૭ નવપદપ્રકરણ.
 ૮ નવપદલધુવૃત્તિ.
 ૯ વિચારરત્નાકર.
 ૧૦ તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર (ખીજો ભાગ).
 ૧૨ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૮ મું (કુમારપાળરાસ).
 ૧૨ શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ.
 ૧૩ નવ સ્મરણ (સટીક).
 ૧૪ પ્રિયંકરનૃપકથા.

‘શેઠ નગીનચંદ મંચ્છુભાઈ જૈન સાહિત્યોદ્ધાર ફંડ’
સુરત.

પરમ પૂજ્ય આગમોદ્ધારક આચાર્ય શ્રીમદ્ સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજીના સદુપદેશથી સુરત જૈન સમાજે અનેક શાસન પ્રભાવક કાર્યો કર્યા છે અને તેઓશ્રી પ્રત્યેનો પોતાનો પૂજ્યભાવ કાર્યો વાટે જાહેર કર્યો છે. તેઓશ્રીની સલાહ સુચના અને સદુપદેશથી જે કાર્યો થયા છે તે પૈકી ઉપરોક્ત સાહિત્યોદ્ધાર ફંડ પણ એક કાર્ય છે.

આ ફંડનો ઉદ્દેશ જૈન ઋવે. ધાર્મિક સાહિત્યના પ્રાચીન તથા અર્વાચીન ગ્રંથો ગુજરાતી તથા હિંદી ભાષામાં છપાવી જૈન સમાજમાં સસ્તી કિંમતે વેચી ફેલાવો કરવાનો છે. આવા ઉચ્ચ ઉદ્દેશી કાર્યમાં નાણાની પરમ આવશ્યકતા રહે તે સ્વાભાવીક છે. પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજના સદુપદેશથી મહુર્મ શેઠ નગીનચંદ મંચ્છુભાઈએ પોતાના પાછળ સાહિત્યોદ્ધારના પૂનિત કાર્યમાં રૂા. ૨૫૦૦૦) પચીસ હજારની નાદર રકમ વાપરવા પોતાના સુપુત્રો અને બન્ધુઓને જણાવ્યું. તે રકમમાં તેમના સ્વ. વડિલ પુત્ર શેઠ મોતીચંદ નગીનભાઈ ઝવેરીએ પોતાની પાછળ રૂા. ૫૦૦૦) પાંચ હજારની રકમ ઉમેરાવી પોતાના પિતાશ્રીના સ્મરણાર્થે ઉપરનું સાહિત્યોદ્ધાર ફંડ સ્થપાવ્યું. હાલમાં આ સંસ્થાનો વહીવટ શેઠ ભાઈચંદ નગીનચંદ ઝવેરી કરે છે.

આજ સુધીમાં આ ફન્ડ તરફથી અભય કુમાર ચરિત્રનું ભાષાન્તર કરાવી તેના બે ભાગ પ્રગટ થાય છે. ત્રીજો ભાગ ટુંક સમયમાંજ પ્રગટ થવાનો છે. આ સંસ્થા આવા અનેક ગ્રન્થો જ્ઞાર પાડી સાહિત્યની સંગીન સેવા બજાવે એજ હૃદયેચ્છા.

શ્રી જૈન સાહિત્ય ફન્ડ સુરત.

સાહિત્ય-રસિક સુરતે સાહિત્યોપ્ષાર અર્થે જુદી જુદી સંસ્થાઓ સ્થાપી સાહિત્યમાં નવયુગ પ્રવર્તાવ્યો છે. આગળ આપેલી સંસ્થાઓ ઉપરાંત બીજી પણ સંસ્થાઓ છે, જે પૈકી ‘શ્રી જૈન સાહિત્ય ફન્ડ’ પણ એક છે. આ સંસ્થાનું ફન્ડ રૂ. ૬૦૦૦) છ હજાર આસરેનું છે. તેમાંથી ચાર પુસ્તકો પ્રકાશીત થયાં છે. તેના મુખ્ય વહિવટદાર રા. દીપચંદ મગનભાઈ છે. હજીપણ આ સંસ્થા બીજા પુસ્તકો જ્ઞાર પાડે તે ઇચ્છવા યોગ્ય છે.

આતો સૌ સાહિત્ય પ્રકાશનને અંગે વાત થઈ. પણ આ બધું સાહિત્ય પ્રકાશીત તો કર્યું, પણ તેનો ઉપયોગ શું ? એ સહેજે પ્રશ્ન ઉદ્ભવે. સુરતે તેનો વિચાર નથી કર્યો એમ નથી. જે જે સાહિત્ય પ્રકાશીત થયું છે, થવાનું છે એ સૌ પુસ્તકોનો સંગ્રહ પણ જુદા જુદા ભંડારો

મારફત કરવામાં આવ્યો છે. એ સૌ ભંડારોના પુસ્તકોનો સંગ્રહ એટલો સુંદર છે કે હિંદુસ્તાનની કોઈપણ સારામાં સારી લાયબ્રેરી સાથે સુરત હરિકાઈ કરી શકે તેમ છે. આ અમારા સુરતનાં ભંડારો એ ભાવના કરતાં જગતને જણાવવા—જગતને જૈન સાહિત્યની વિશાળતા અને સમૃદ્ધિનું ભાન કરવા, આ અમારા જ્ઞાનભંડારો, એ ભાવના ઉત્પન્ન થાય એમ સહૃદય પ્રાર્થના છે. છતાં આ સૌ સાહિત્યના ખજાણા વાંચન અર્થે દરેક જુદા જુદા ભંડારો છે. તેમાં જેની જેની હકિકત મલી છે તેની ટુંક રૂપરેખા અત્રે આપવામાં આવી છે.

ગોપીપુરા—સુરત.

શ્રી જન આનંદ પુસ્તકાલય.

આ સંસ્થા આચાર્ય મહારાજશ્રી સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજીના સદુપદેશથી ઉત્પન્ન થઈ છે. આ પુસ્તકાલયમાં મોટો સંગ્રહ ઉપરોક્ત આચાર્ય મહારાજજીનોજ છે. છતાં દિન પ્રતિદિન નવું નવું સાહિત્ય ખજાર પડતું જાય છે, તેનો પણ આ પુસ્તકાલયમાં સંગ્રહ કરવામાં આવે છે. તેને માટે એક સ્વતંત્ર નિભાવ ફન્ડ પણ છે. તેને માટે એક સ્વતંત્ર મકાન પણ છે. ધીમે ધીમે આ સંસ્થામાં ઘણો સારો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. આથીજ આ સંસ્થાને નવા મકાનની

જરૂર પડી. આથી ખીજું મકાન તેની બાજુમાંજ આ સંસ્થાના મકાનની સાથેજ ઉભુ કરવાની શરૂઆત થઈ ગઈ છે. સુરતમાં જૈન પુસ્તકાલયોનાં આ સંસ્થાનો લાલ સૌથી મોટી સંખ્યા હોય છે, અને તેવીજ તેની સગવડતા પણ છે. આ સૌ તેના ઉત્સાહી કાર્યવાહકોના પ્રયત્નોને આભારી છે. એકંદર વ્યવસ્થા ઘણી સુંદર છે. તેના મુખ્ય કાર્યવાહક રા. અમરચંદ મુળચંદ ઝવેરી છે.

શ્રી મોહનલાલજી જ્ઞાનભંડાર.

ગોપીપુરામાં ખીજો ભંડાર શ્રી મોહનલાલજી જ્ઞાનભંડાર છે. આ ભંડારના સંગ્રહકર્તા પૂજ્યશ્રી મોહનલાલજી મહારાજ સાહેબ છે. તેમના શિષ્ય મંડળે પણ પાછળથી પોતાનો સારો સંગ્રહ મુક્યો છે. વ્યવસ્થા સુંદર છે. પુસ્તકો પણ સ્કેલાઈથી લોકોને વાંચવા મળે છે. આ ભંડાર તરફથી પુસ્તકો છપાવવાનું કાર્ય પણ થાય છે તે અવશ્ય પ્રશંસાને પાત્ર છે. તેનું સ્વતંત્ર સુંદર મકાન છે. આ સંસ્થાના મુખ્ય કાર્યવાહક રા. ચુનીલાલ ગુલાબચંદ દાલીયા છે.

શ્રી જીનદત્તસૂર જ્ઞાનભંડાર.

આ ભંડારના સંગ્રહ કર્તા શ્રી આચાર્યશ્રી કૃપાચંદ્ર સૂરિજી છે. સંગ્રહ સારો છે. તેને મકાન પણ સ્વતંત્ર છે. તેના મુખ્ય વ્યવસ્થાપક રા. પાનાચંદ ભગુભાઈ છે.

શ્રી હુકમ મૂનિજીનો જ્ઞાનભંડાર

પૂજ્ય હુકમ મૂનિજીના પુસ્તકોનો સંગ્રહ આ ભંડારમાં છે. સમાજના વાંચન અર્થે પુસ્તકોની વ્યવસ્થા રાખવાની જરૂર છે. જો કે પુસ્તકના રક્ષણના કાર્યમાં નાણાની જરૂર છે. નાણાની સગવડ હોય તોજ કબાટો વિગેરે વસાવી શકાય. આ માટે સુરતની જૈન જનતા યોગ્ય ધ્યાન આપશે કે જેથી ભંડારનો સ્વતંત્ર નિભાવ થઈ શકે, અને ત્યારેજ સુંદર વ્યવસ્થા પણ થઈ શકે. આ ભંડારના મુખ્ય કાર્યવાહક રા. રતનચંદ ખીમચંદ છે.

શ્રી દેવસુર ગચ્છનો સંગ્રહ.

આ સંગ્રહ શ્રી ધર્મનાથજીના દહેરાશરમાં છે. તેના વ્યવસ્થાપક રા. બાલુભાઈ સંઘવી છે.

શ્રી આનસુર પુસ્તક સંગ્રહ.

આ સંગ્રહ શ્રી આદીનાથજીના દહેરાશરજીમાં છે. તેના વ્યવસ્થાપક રા. નવલચંદ ઘેલાભાઈ છે.

વડાચૌટા-સુરત.

શ્રી મંદીર સ્વામિનો ભંડાર.

વડાચૌટામાં આ પ્રાચિન પુસ્તકોનો ભંડાર છે. તેમાં હસ્ત લિખીત પુસ્તકોનો સારો સંગ્રહ છે. વ્યવસ્થા સારી છે. તેના મુખ્ય વ્યવસ્થાપક રા. ઠાકોરભાઈ કૃત્વચંદ છે.

શ્રી વડાચૌટા જ્ઞાન ભંડાર

વડાચૌટાના આખાય લક્ષ્માં આ સુંદર ભંડાર છે. મોટા ઉપાશ્રયના મકાનમાંજ છે. તે માટે સ્વતંત્ર મકાન હોવું ઘટે. વડાચૌટાના જનો આ ભંડારનો ચારો લાભ દ્યે છે. પુસ્તકોનો સંગ્રહ પણ સારા પ્રમાણમાં છે, વ્યવસ્થા સુંદર છે તેની સુંદર વ્યવસ્થા તેના મુખ્ય વ્યવસ્થાપક રા. ફકીરચંદ ખીમચંદ ઝવેરીને આભારી છે. હાલમાં તેના વ્યવસ્થાપક રા. હીરાચંદ હરખચંદ છે.

આ ઉપરાંત નવાપુરા-સગરામપુરા-હરિપુરા વિગેરે લક્ષ્માં ઉપાશ્રયોમાં પુસ્તકોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. કેટલાક સ્થળે લાયબ્રેરી જેવું પણ છે, તેના કાર્યવાહકો તેને વિશાળ બનાવશે એમ આશા છે.

શ્રી મગનલાલ પ્રતાપચંદ લાઇબ્રેરી અને વાંચનાલય

કેટલાક સમયથી મહુમ શેઠ મગનલાલ પ્રતાપચંદ તરફથી આ લાઇબ્રેરી ખુલ્લી મુકવામાં આવી છે. તેમાં અર્વાચીન પુસ્તકોનો સંગ્રહ છે. જનતા તેનો લાભ દ્યે છે. આ સંસ્થાને સ્વતંત્ર મકાનની જરૂર છે ઉપરાંત આ સંસ્થામાં વાંચનાલય પણ છે, દૈનિકપત્રો, અઠવાડીકપત્રો આવે છે. ગોપીપુરાનો આખો લક્ષો આ લાયબ્રેરી તથા

વાંચનાલયનો સારો લાભ લ્યે છે. આ સાથે તેને સારા સારા ગુજરાતી-હિંદિ-અંગ્રેજી માસીકો પણ મંગાવવાની જરૂર છે. આશા છે કે તેના કાર્યવાહકો આ તરફ યોગ્ય ધ્યાન આપશે, અને આ સંસ્થાને સર્વાંગ સુંદર બનાવશે.

સેક્રેટરી તરીકે શા. હરખચંદ છોટુભાઈ ઉત્સાહથી કાર્ય કરે છે.

સાહિત્ય વિભાગ પૂર્ણ કરતાં પહેલાં સુરતના જૈનોને એકજ વિજ્ઞાપિ કરવાની છે અને તે એજ કે આપણી સમાજનો મોટો ભાગ તેમાંય બાળકો અને સ્ત્રીઓ તો ખાસ કરીને પોતાની નિરક્ષરતા વા અજ્ઞાનતાને લીધે આ ભંડારો કે લાઇબ્રેરીઓનો લાભ લઈ શકતી નથી. જેના હાથમાં સમાજના ઉધારની ચાવી છે એજ આમ જ્ઞાનથી વંચીત રહે એ સુરત માટે શોભાસ્પદ નથી. આથી સ્ત્રીઓ-બાળકો અને વૃદ્ધોને વાંચન-રસિક બનાવવા-તેમનામાં જ્ઞાનનો ફેલાવો કરવા એક ફરતા પુસ્તકાલયની સુરત જૈન સમાજને જરૂર છે. તે પુસ્તકાલય દરેક લક્ષ્યામાં પુસ્તકો પુરા પાડે તો સ્કેન્ડે જૈનોમાં જ્ઞાનની અભિવૃદ્ધિ થાય. આશા છે કે સુરતના જૈનો અગર જ્ઞાનભંડારોના કાર્યવાહકો આ યોજના પ્રત્યે સંપૂર્ણ લક્ષ આપશે.

જિન ઐત્ય વિભાગ.

પ્રકરણ ૮ મું.

(જિન ચૈત્યો.)

વીસમી સદીના પ્રગતિશીલ જમાનામાં દરેક રાષ્ટ્ર-દરેક પ્રજા-અને દરેક સમાજ સ્વોન્નતિની પ્રબળ ભાવનાએ ‘આગે કુચ’ કરી રહી છે. જૈન સમાજ પણ તેથી વંચીત નથી. જૈન કામ આજે પોતાનું આંતરપટ ઉકેલવા બેસી ગઈ છે. લાંબા સમયની નિંદ્રા ત્યાગી પોતાનું કર્તવ્ય ક્ષેત્ર પછી તે કેળવણી હો-સાહિત્યોષ્ધાર હો-સમાજ સુધારણા હો-કે તિર્થોષ્ધાર હો તે સંભાળવા જૈન કામ ખૂદાર પડી છે. તે કર્તવ્ય ક્ષેત્રોમાં ચૈત્યોષ્ધાર વા જીર્ણોષ્ધાર પણ એક આવશ્યક કર્તવ્ય ક્ષેત્ર છે.

જનત્વની પ્રબળ ભાવનાએ આપણા પૂર્વજોએ લાખો અને અખજો ચૈત્યો પાછળ ખર્ચ્યા છે અને ચૈત્યોજ આપણા જૂત ગૌરવ અને બહોજલાલીનું પૂણ્ય સ્મરણ છે. ગત્ ગૌરવમાં વૃક્ષી થવી કે ન થવી એતો કાળના ચોપડે લખ્યું હશે તેમ થશે પણ ગત્ ગૌરવ સાચવવું એ તો પૂર્વજોના વારસો તરિકે આપણું પૂનિત કર્તવ્ય છે.

પૂન્ય પ્રસાદે માનવ ભવ મળ્યો છે અને તેમાંય મહા પૂન્યના યોગે જૈન ધર્મ પ્રાપ્ત થયો છે તેની શું સાર્થકતા ? શુદ્ધ સમકીર્તી બનવું એજ આપણા મહાધર્મની મહા

આજ્ઞા છે. એ સમ્યક્ત્વ એટલે શુદ્ધ કેવ-ગુરૂ અને ધર્મમાં સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા. એ સમ્યક્ત્વના આવાગમન અર્થે, એ સમ્યક્ત્વ ટકાવવા અર્થે આપણા ચૈત્યો-જીનાલયોજ સર્વોત્તમ સાધનો છે. માનવ ભવની મહત્તા અર્પનાર એ જીનાલયોની પૂજા-સેવા અને દર્શનમાંજ માનવભવની શ્રેષ્ઠતા છે

લાંબા સમયથી કઠીન કર્મોથી આત્મા અવરાયે છે તેને પૂનિત પાવન કરવાં પ્રત્યેક બાળવૃદ્ધ જૈન દિવસ ભરમાં અનેકવાર પ્રાર્થે છે કે

“ભવંતિ ચેઇઆઇ, ઉઠેઅ, અહેઅ, તિરિઅ, લોએઅ
સંવાઇ તાઇ વંદે, ઇહ સંતો તત્થ સંતાઇ”

આમ પ્રત્યેક બાળવૃદ્ધ જૈન ચૈત્ય પૂજા-દર્શન અને સેવામાં અહોરાત્ર્ય માને છે અને માનશે, કારણ ચૈત્યોજ જૈનોની બહોજલાલીનું સ્મરણ છે, ચૈત્યોજ જૈનોના વૈભવોનું દિગ્દર્શન છે, ચૈત્યોજ કળાના ઉત્તમ નમુના છે, અરે, ચૈત્યોજ આત્મોદ્ધારના ઉત્તમ સ્થાનો છે. એજ કારણે જૈનો ચૈત્યોનું બહુમાન સાચવે છે, કારણ આત્મોન્નતિ એજ જૈનત્વનો આદર્શ છે.

આજે (જનચૈત્યો કયાં ?

આજના ચૈત્યો જૈનો માટે ગૌરવપ્રદ છે, સાથે તે જૈનોને સ્વક્તવ્યનું ભાન કરાવે છે. આજના વિદ્યમાન ચૈત્યો નિહાળતાં એકજ વિચાર ઉદ્ભવે છે કે ‘અહા, પૂર્વ-

જોએ આ ચૈત્યો પાછળ આપણા આત્મોચ્ચાર માટે લાખો
અને અળખો ખર્ચ્યાં. આપણને અમુલ્ય વારસો મળ્યો પણ
આપણે તેનો યથાર્થ ઉપયોગ કરીએ છીએ કે કેમ !
પૂર્વજોનો તે માટેનો ઉદ્દેશ ધરાબર જળવાય છે કે કેમ ?
એ વિચાર તો સહેજેજ ઉદભવે !

આપણા તિર્થસ્થાનો.

પ્રથમ તો આપણા તિર્થસ્થાનોનીજ શું પરિસ્થિતિ
છે ! જૈનત્વનો પડકાર આપતાં, આપણી રિષ્ઠિ-સિષ્ઠિ
દર્શાવતાં આપણા તિર્થસ્થાનો કઈ દશામાં છે તેનો અવશ્ય
વિચાર કરવો ઘટે. ટુંકમાં વિચારી લઈએ તોપણ તિર્થો
માટે સ્વેતામ્બર અને દિગમ્બરો વચ્ચે ઝગડા થઈ રહ્યાં
છે. પરિણામે આપણા કમલાગ્યે આપણું છે તે પણ ગુમાવવું
પડે છે, પડ્યું છે. જ્યાં ત્યાં આપણી નિર્બળતાને કારણે
આપણે ખસી માર્ગ આપવો પડ્યો છે. આ સ્થિતિ માટે
આપણા પ્રત્યેક સાચા જૈનના નેત્રો રડે છે. હૃદય આકન્દ
કરે છે કે “અરેરે, અમારા તિર્થસ્થાનો આ દશામાં ? છેવટ
પરમપવિત્ર તિર્થાધિરાજ શેત્રુંજય અમારા માટે-અમારી
માલીકી નીચે અવશેષ રહ્યો હોતો તેના આજે ત્રણ ત્રણ
વર્ષથી દર્શન પણ નથી થતાં ! તિર્થસ્થાનોની સ્વતંત્રતા
આજે તિર્થક્ષેત્રોમાંજ બંદીની બની ગઈ છે. આનુંજ નામ
કમ્ભાગ્યની પરકાષ્ટા !” જ્યારે ખુદ તિર્થસ્થાનોનીજ આ
દશા છે તો અન્ય છુનાલવાનું પુછવુંજ શું ?

અન્ય જીનાલયો

તિર્થસ્થાનો ઉપરાંત દરેક ગામ અને શહેર જ્યાં જ્યાં સામાન્ય ચાર પાંચ જૈનોના ઘર હશે ત્યાં પણ એકાદ દેહરાસર અગર છેવટ ઘર દહેરાસર તો હશેજ. પાટણ-અમદાવાદ-સુરત અને મુંબઈ જેવાઓમાં તો પોળે પોળે દહેરાસર છે પણ એ સૌ આજે કંઈ દશામાં છે ! તે બે કોઈપણ સુવિચારક જૈનોની નજર ખૂદા નહિજ હોય.

એક એવો પણ સમય હતો જ્યારે જૈનો બહોળલાલીની પરાકાષ્ટાએ પહોંચ્યા હતા, ત્યારે જૈનેતર ધર્મગુરૂઓને ઘેરઘેર ફરી પોકારવું પડ્યું હતું કે “હસ્તિના તાઙ્યમાનોઽપિ ન ગચ્છેદ્ જિન મંદિરમ્” તેનું શું કારણ ? તેના બેજ કારણ હોઈ શકે. એક તો જૈનોની બહોળલાલીની ધર્ષા અને બીજું તેમની ધર્મઘેલછા. એ સ્થિતિ ઉદભવે તેનું કારણ પણ હતું કે તે વખતે જૈનો પોતાના ચૈત્યોની બળવણી-ખીલવણી અને અભિવૃદ્ધિમાં એકકા હતાં. એટલે ત્યાં જનાર સહેજે પલટાઈ બાય તેમ હતું.

ચૈત્યોની આધુનિક શોકજનક દશા

પણ આજે શું દશા છે ? આપણું વ્યવસાયીપણું કહો, આલસ્ય કહો, અગર બેઠરકારી કહો પણ જૈનો પ્રભુ-પૂજા પણ વીસરવા લાગ્યા છે. શાસ્ત્રોક્ત વિધિ છે કે પ્રત્યેક જૈને ઠેઠ નવણથી માંડી પૂજન સુધીની ક્રીયા સ્વહસ્તેજ કરવી

જોઈએ, તેને બહલે આજે સર્વ તૈયારી પૂજારી કરી આપે પછીજ પૂજ થાય છે. પણ પૂજારી એટલે શું ? એક ભાડુતી નોકર. નોકર નોકરીજ કરી બાણે. સેવા પૂજ ન કરી બાણે તે સ્વાભાવીક છે. તેમાંય કોઈ મનુષ્યની સેવા પૂજ કરવાની હોય તો તો બધુય ચાલે, પણ આતો દેવના દેવ-ઈન્દ્રોના પણ ઇન્દ્ર, એવા પરમાત્માની પૂજ સેવા કરવાની છે, અને તે પણ એક ભાડુતી નોકર પાસે કરાવવાનો સમય આવે એ જોતો માટે ઓછું શરમાવનારું નથી.

ત્યારે પ્રશ્ન થાય કે શું અગાઉ પૂજારીઓ નહોતા રાખવામાં આવતાં ? હા. રાખવામાં આવતાં પણ તે દહેરા શરોની સંભાળ રાખવા પુરતાંજ. આજની માફક તેમને દેવોના માત્રીક બનાવી નાખવામાં નહોતાં આવતાં. આજે કેટલેય સ્થળે પૂજારીઓની જોહુકમીનો પાર નથી. તિર્થ સ્થાનોનાં પૂજારીઓની જોહુકમીથી તો સૌ કોઈ બાણીતું છે. આ પૂજારીઓ કોણ ? જેઓ એમ માનતાં અને ઉપદેશતાં કે “હસ્તિના તાઢ્યમાનોઽપિ ન ગચ્છેદ્ જિન મંદિરમ્” એજ જોનેતરા છે. એજ આજે આપણા ચૈત્યોના માલીકો જેવા બન્યા એવી માન્યતાવાળા આ ભાડુતી નોકરો આપણા દેવાધી દેવોની શું-કેમ અને કેવા હૃદયથી સેવા-પૂજ કરે એ વિચારતાં બાગ્યેજ કોઈ કહી શકશે કે જે થાય છે તે ઠીક થાય છે.

ઉંડાણથી વિચાર કરીએ તો આ જૈનેતર પૂજારીઓ પોતાના ઇષ્ટદેવને મૂકી આપણા દેવોની સદ્દેવ પૂજા કરે એ સંભવીતજ નથી. કેટલાક સ્થળોમાં તો આ પૂજારીઓ પોતાના ઇષ્ટદેવોને આપણા મંદીરોમાં ગોડવી દે છે પછી એક યા બીજા સ્વરૂપમાં, મૂર્તિ હોય વા ફોટો. આ સ્થિતિ જૈનો કાં ન વિચારે ? શું એ આપણી બેદરકારી નથી ?

બેદરકારીનું પરિણામ

થોડા વર્ષ પરજ પાટણ પાસેના આરૂપ ગામમાં જૈન હહેરાસરમાં તેના પૂજારીએ પોતાના ઇષ્ટદેવની મૂર્તિ સ્થાપેલી. સદ્ભાગ્યે પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજી ત્યાં પધાર્યા અને તે પાટણના સંઘને બતાવી તેમની આજો ઉઘાડી. તેનો કેસ ચાલ્યો. વડોદરાની અદાલતે ન્યાય આપ્યો કે ‘પૂજારીના ઇષ્ટદેવની મૂર્તિ ત્યાંથી ખસેડવી અને તેને માટે જૈનોએ પોતાના ખર્ચે શીવાલય બાંધી આપવું.’ આ એકજ કીસ્સો જૈનોની પોતાના ચત્યો પ્રત્યેની બેદરકારીનું લાન કરાવવા બસ છે.

જૈનોનું વસ્તી પ્રમાણ

હજી પણ જરા આગળ વધી વિચારીએ. આજે આપણું સ્થાવર તિર્થ તો આ દશામાં છે પણ ખુદ આપણા જંગમ તિર્થમાં જૈનોની શું દશા છે ? જૈનોનું વસ્તી પ્રમાણ દર વર્ષે ઘટતું જાય છે, અને વિચારકો કહે છે કે

જો આ રીતે દરવર્ષે ઘટયે જાય તો જૈન પ્રજા આવતી અર્ધી સદીમાં રહે કે કેમ તે શંકાસ્પદ છે. અલબત્ત જૈનોનું મરણ પ્રમાણ વધુ છે તે સાથે જૈનો જૈનેતરો થઈ રહ્યા છે તેનું પ્રમાણ પણ કાંઈ ઓછું નથી !

ઉદ્દેપુર-મેવાડ વિગેરે સ્થળોમાં વિચરનાર સુવિહિત મૂનિરાજો કહે છે કે અગાઉ ત્યાં ઓશવાલોના ૫૦૦૦ પાંચ હજાર ઘરો હતા તે ઘટીને હાલ માત્ર પાંચસો છે. તેઓ વૈષ્ણવો થઈ ગયા છે. બંગાળમાં સરાકજતી છે તે પણ અગાઉ શ્રાવકો હતાં. નાગપુર એકજમાં ૪૦૦ ઘર જૈનકાલોના છે. આ જૈનોની વસ્તીમાં મોટા ગાળડા પડે છે એથીજ જૈનોનું વસ્તી પ્રમાણ ઘટે છે. આ વસ્તી પ્રમાણ ઘટવાના કટલાક કારણો છે પણ તેમાં મોટું કારણ તો તેમને પેટ પોષણના સાધનો ન હોવાથી તેવી સગવડો મલતાં તેઓ જનતરો ઇચ્છાપૂર્વક થાય છે. તે સ્થિતિ જૈનો કાં ન ત્રિચારે ! અત્યારે પણ જે જૈનો વિદ્યમાન છે તેમાં પણ ઉચ્ચ કુટુંબના ખાનદાન યુવાનો ૧૦-૧૫ રૂપીઆની નોકરી માટે પોકારો પાડે છે. આ આપણી ઓછી બેઠારી નથી. જ્યારે માણસને પેટ ન ભરાય ત્યારે તે ધર્મ વિસરે તેમાં શું નવાઈ ? તેનો ઉપાય

આ દુઃખહાયક બેઠાર દશા દૂર કરવા અનેક માર્ગો છે. તેને માટે અનેક યોજનાઓ હોય. પણ સામાન્ય વ્યવહાર

અને અસરકારક થઈ પડે એવી આ પણ એક યોજના છે. અમારું એમ મંતવ્ય છે કે જૈનોના દરેક ખાતા જૈનોજ સંભાળે તો રહેજે આ બેકાર દશા દૂર થાય અને દરેક સંસ્થાનું તંત્ર સુનિયંત્રીત બને.

આજે ગુજરાતમાં લગભગ ૧૫૦૦ હહેરાશરો છે. દરેક હહેરાસરમાં કમમાં કમ ત્રણ માણસો તો પોષાય છે તે માણસો જો જૈનો રાખવામાં આવતાં હોય તો રહેજે ૪૫૦૦ માણસો અને તેમના કુટુંબનો ઉધ્ધાર થઈ જાય. સાથે સાથે તેઓ જૈનોજ હોવાથી પ્રભુ-પૂજામાં-ચત્યોની સાર સલાખમાં સુંદરમાં સુંદર કાર્ય થાય. આથી અમે એમ નથી કહેવા માંગતાં કે એ રીતે જૈનોને દેવદ્રવ્ય ખવરાવવું. તેમને સાધર્મિક વા સાધારણ ખાતામાંથી પગાર આપી શકાય છે. આથી આપણું ચૈત્ય-પૂજન સુંદર બને છે તે સાથે જૈન સમાજની બેકાર દશા દૂર થાય છે અને એજ વિચાર કે 'જૈનોના ખાતા જૈનોજ સંભાળે' તેનો અમલ કરવામાં આવે તો આજે આપણા ૧૫૦૦ હહેરાસરોમાં ૪૫૦૦ માણસો ૬૫૦ ઉપાશ્રયોમાં ૬૫૦ માણસો ૩૦૦ ધર્મશાળાઓમાં ૬૦૦ માણસો ૧૦૦ પાઠશાળાઓમાં ૨૦૦ માણસો ૭૫ પાંજરાપોળોમાં ૨૫૦ માણસો

એમ સહેજે જૈન સમાજ પોતાનાજ ખાતાઓમાં બીન મુશ્કેલીયે લગભગ પોણા લાખ માણસો નલાવી શકે છે અને એટલાજ કુટુંબોનો જૈન સમાજ આશીર્વાદ પામી શકે છે. જૈન સમાજની બેકાર દશા દૂર કરવાનો આ પણ સંગીન માર્ગ છે એ વિચાર જૈન સમાજ ઉંડાણથી તપાસે તો અમારું ચોકસ માનવું છે કે અમારા એ વિચારમાં સત્યજ જણાશે.

વહીવટની ફરિયાદો

ઉપરની બાબતો અવશ્ય વિચારવા જેવી છે તે સાથે આપણા હહેરાશરોને અગે જ્યાં ત્યાં તેના વહીવટ માટે પણ ક્યાં ઓછી ફરિયાદો છે ? તેના નાણાની વ્યવસ્થામાં તેના દિસાબ રાખવામાં-જણસોની સંભાળ રાખવામાં-તેની ઉધરાણીઓ લેગી કરવામાં પણ અનેક જગ્યાએ ફરિયાદો હોય છે તે અવશ્ય સુધારવી ઘટે છે આ ઉપરાંત એક પ્રકારની એવી રૂઢ પ્રથા થઇ પડી છે કે એક હહેરાસરની રિદ્દિ સિદ્ધિ બીજાના કામમાં ન આવે. અરે એક હહેરાસરમાંથી બીજા હહેરાસર માટે પ્રભુની મૂર્તિ બેઠતી હોય તો પણ ‘નકરો’ લેવાય છે આ પરિસ્થિતિ અવશ્ય વિચારવી ઘટે છે. આ મારૂં હહેરાસર-આ મારા પ્રભુ એ ભાવના કરતાં પ્રભુ સૌના છે, પ્રભુનું મંદીર સૌ માટે છે, તેનો લાભ સૌ કોઇ માટે સરખોજ હોય એ ઉદાર ભાવના જૈન સમાજે કેળવવાની જરૂર છે.

પ્રકરણ ૯ મું. સુરતના જિન ચંત્રો.

ગોપીપુરા.

નંબર	નામ અથવા	બંધાવનાર	ઠેકાણું
	મુળનાયકજી		
૧	શ્રી અષ્ટાપદજી		ગોપીપુરા ખાડી
	શ્રી રૂપભદ્રજી	કલાભાઈ શ્રીપતજી	
૨	શ્રી મહાવીર સ્વામિજી		” ”
૩	શ્રી સંભવનાથજી		વકીલનો ખાંચો
૪	શ્રી ધર્મનાથજી	” ”
૫	શ્રી સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથજી	” ”
૬	શ્રી ધર્મનાથજી	...	” ”
૭	શ્રી શીતલનાથજી	ભાઈદાસનેમી	પ્રેમચંદ રાયચંદ
૮	શ્રી લાલીનું હરેરાસર		ધર્મશાળા પાસે
૯	શ્રી કુંથુનાથજી	મોટા રસ્તે
૧૦	શ્રી સંભવનાથજી	મંચુભાઈ તલકચંદ	ગોપીપુરા
૧૧	શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામિ	મોટીપોળ
૧૨	શ્રી શાન્તીનાથજી	જગાભાઈ વીરચંદ	ગોપીપુરા મોટીપોળ
૧૩	શ્રી પાર્શ્વનાથજી	હીરાચંદ મંગળદાસ	” ”

૧૪	શ્રી શાન્તીથાનજી	માલીફલીયું
૧૫	શ્રી આદીશ્વરજી	” ”
૧૬	”	” ”
૧૭	શ્રી ઉમરવાડી પાર્શ્વનાથજી	ઓશવાલ મહોલ્લે
૧૮	શ્રી મનમોહન પાર્શ્વનાથજી	”	”
૧૯	શ્રી ચંદ્ર પ્રભુજી	”	”
૨૦	પુલચંદ ઉત્તમચંદનું દેહેરાસર	”	”
૨૧	શ્રી અનંતનાથજી શેઠ નેમચંદ મેલાપચંદ નેમુભાઈનીવાડી			
૨૨	ડોશીનું દેહેરાસર ડાઈબાઈ			વકીલનો ખાંચો

વડાચૌટા.

૨૩	શ્રી કલ્યાણપાર્શ્વનાથજી જમનાદાસ લાલભાઈ			વડાચૌટા
૨૪	શ્રી મદીર સ્વામિજી	તાળાવાળીપોળ
૨૫	શ્રી અજીતનાથજી	”
૨૬	શ્રી નેમીનાથજી	પંડોળનીપોળ
૨૭	શ્રી ગોડીપાર્શ્વનાથજી	નગરશેઠનીપોળ
૨૮	શ્રી આદીશ્વરજી	ઓવારી કાંઠે
૨૯	શ્રી મહાવીરસ્વામિજી લલકચંદ મોતીચંદ કચરા નાણવટ			
૩૦	શ્રી અજીતનાથજી	હનુમાનની પોળ
૩૧	શ્રી ચિંતામણી પાર્શ્વનાથજી	શાહપુર

બીજા લક્ષ્મીના.

૩૨ શ્રી ચંદ્રપ્રભુજી સૈયદપરા
૩૩ શ્રી વિમલનાથજીસોનીફત્રીયા
૩૪ શ્રી સુવિધિનાથજીદેશાઈપોળ
૩૫ શ્રી અજીતનાથજી ,,
૩૬ તલકચંદ માસ્તરવાળાનું હહેરાસરજી ,,
૩૭ શ્રી ચંદ્રપ્રભુજી નાનપુરા
૩૮ શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામિજીસગરામપુરા
૩૯ શ્રી શાન્તીનાથજી નવાપુરા
૪૦ શ્રી શીતલનાથજી હરીપુરા
૪૧ શ્રી સુપાશ્વનાથજી	છાપરાયાશેરી
૪૨ શ્રી આદીશ્વરજી ,,
૪૩ શ્રી ગોડાપાશ્વનાથજી ગોળશેરી
૪૪ શ્રી ચંદ્રપ્રભુજી	બાઈ નેમીકુંવર		,,
૪૫ શ્રી આદીશ્વરજી	કૂલચંદ કલ્યાણચંદ	લાઈન્સ	
૪૬ શ્રી આદીશ્વરજીકતારગામ

અહીં હર કાર્તિકી અને ચૈત્રી
પૂર્ણિમાએ યાત્રા થાય છે.

તા. ક:-આ હહેરાસરની નોંધ શ્રી જૈનસ્વેતામ્બર
કોન્ફરન્સ તરફથી પ્રગટ થયેલ જૈનસ્વેતામ્બર મંદીરાવળી
પરથી મુખ્યતઃ લેવામાં આવી છે.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

ચૈત્યોની જીર્ણવસ્થા.

આ ઉપરાંત ઘણા સ્થળોમાં જોઇએ છીએ કે પૂજા કરનાર શ્રાવકના એક જે ઘર હોય તેવા સ્થળોમાં પણ દહેરાસરો હોય છે. મારવાડ-મેવાડ અને કાઠીયાવાડના કેટલાક સ્થળોમાં તો પૂજા કરનાર શ્રાવકો પણ નથી હોતાં. પરિણામે તે દહેરાસરો જીર્ણ સ્થિતિમાં છે તેમનો ઉચ્ચાર થવોજ ઘટે. નહિતર આપણા ગૌરવનું આ એકનું એક સાધન પણ થોડા વખતમાં ગુમાવવાનો સમય આવશે.

સુરત સમજ્યું

આ પરિસ્થિતિ ઉત્પન્ન થઈ ત્યારે સુરતી જૈનોએ શું કર્યું તે જાણવાને સારીય જૈન સમાજ ઉત્સુક હોય તે સ્વાભાવીક છે. સુરતે દરેક ક્ષેત્ર સંભળાવ્યા છે. પ્રત્યેક દિશામાં સ્વ કર્તવ્ય જાળવ્યું છે. સુરત જાગૃત થઈ ચુક્યું હતું. તેણે દરેક કર્તવ્ય ક્ષેત્રમાં ફાળો અર્પો છે. જે જૈન ચૈત્યો વિદ્યમાન છે તેમાં વૃદ્ધી થાય કે ન થાય પણ જે છે તે જાળવી રાખવાં, એ પૂનિત કર્તવ્ય માની ‘જીર્ણોદ્ધાર વા ચૈત્યોદ્ધાર’ના પવિત્ર કાર્યમાં પોતાનો સૂર પુરાવવા સુરતી જૈન જનતાએ ‘શ્રી સુરત ધરમચંદ ઉદયચંદ જૈનજીર્ણોદ્ધાર ફંડ’ સ્થાપ્યું.

ફેન્ડની સ્થાપના અને ફંડ ઇતિહાસ

આ ફેન્ડની સ્થાપના શ્રી મોહનલાલજી મહારાજના શિષ્ય મૂનિશ્રી હરખમૂનિજીને ગણી પદ આપ્યું તે પ્રસંગે થઈ હતી. સંવત ૧૯૫૮ માં કારતક વદ બોજને બુધવારે આ ફેન્ડ અસ્તિત્વમાં આવ્યું. આ ફેન્ડ તરફથી તેના કાર્યના અવારનવાર રિપોર્ટો જુદા પડ્યા છે.

ફેન્ડનો ઉદ્દેશ

સુરત અને સુરત જીલ્લાના તમામ હહેરાસરોની સુવ્યવસ્થિત સ્થિતિ જળવાઈ રહે તે માટે જીર્ણ થયેલાં હહેરાસરોને ચોખ્ખા મદદ આપી તેમની પવિત્રતા અને અસ્તિત્વ ટકાવી રાખી જૈનોનું પ્રાચીન ગૌરવનું સંરક્ષણ કરવાનો આ ફેન્ડનો ઉદ્દેશ છે.

આ રીતે આ ફેન્ડે જેન સમાજની ઉત્તમ સેવા બજાવી છે. હજી પણ આ ફેન્ડને વધારી અખીલ ભારતીય જીર્ણોદ્ધાર ફેન્ડ બનાવવાની ભાવના તેના કાર્યવાહકોને હશેજ શાસનદેવ એ ભાવના બર ભાવવાને સૌને અર્કિત બક્ષે એજ પ્રાર્થના.

આ ફેન્ડની વ્યવસ્થા માટે એક ટ્રસ્ટમંડળ નિમવામાં આવ્યું છે. આ ફેન્ડની પ્રગતિ અને સંગીન કાર્ય તેના ટ્રસ્ટમંડળના ઉત્સાહી પ્રયત્નોનેજ આભારી છે. આ ફેન્ડના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી તરિકે શેઠ દલીચંદ વીરચંદ ઉત્સાહપૂર્ણ કાર્ય કરે છે.

જન જીણેધાર ફંડ તરફથી જીણેધાર ખાતે
સંવત ૧૯૮૨ના આશો વહી ૦)) મુધીમાં ખર-
ચાચેલી રકમો.

- ૨૩૦૦ મુરત સૈયદપરાના શ્રી નંદીશ્વરદીપના દહેરાસરજીમાં
૫૦૦૦ ,, દેશાઈપોળના શ્રી ઐમુખજીના દહેસરજીમાં
૧૩૦૦ ,, સોનીફળીઆના શ્રી વીમળનાથજીના ,,
૧૮૦૦ ,, શાહપોરના શ્રી ચીંતામણીજીના દહેરાસરજીમાં
૬૦૦ ,, નાણાવટ હનુમાનની પોળમાં શ્રી અજીતનાથ-
જીના દહેરાસરજીમાં
૧૮૦૦ ,, ગોપીપરાના શ્રી આદીશ્વરજી ભગવાનના દહે-
રાસરજીમાં
૩૦૦૦ ,, ઓવારી કાંઠાના શ્રી આદીશ્વરજીના દહેરાસરજીમાં
૧૩૦૦ ,, ગોળશેરીના શ્રી ચંદ્રપ્રભુના દહેરાસરજીમાં
૪૦૦ ,, નાણાવટ તાળાવાળાની પોલમાં શ્રી અજીત-
નાથજીના દહેરાસરજીમાં.
૨૫૦૦ ,, ગોપીપરાના લાલીના દહેરાસરજીમાં
૧૫૦૦ ,, ગોપીપરા ઓશવાલ મોહલ્લાના શ્રી ઉમરવાડી
પાર્શ્વનાથજીના દહેરાસરજીમાં
૪૫૦૦ ,, ગોપીપરા કાયચ મોહલ્લામાં શ્રી શાંતિનાથજી
ના દહેરાસરજીમાં
૧૭૦૦ ,, દેશાઈપોળના શ્રીસૂવીધીનાથજીના દહેરાસરજીમાં

૨૦૦૦	„	ગોપીપરાના શ્રી શીતળનાથજીના હહેરાસરજીમાં
૩૦૦૦	„	સગરામપરાના શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામીના હહેરા- સરજીમાં
૪૦૦	„	કાંકરીઆના શ્રી આદેશ્વરજીના ભગવાનના હહેરાસરજીમાં
૨૦૦		શ્રી રાંદેરના હહેરાસરજીમાં
૧૦૦૦		ઘોરપાડના હહેરાસરજીમાં
૧૦૦૦		ગામ વરીઆવના હહેરાસરજીમાં
૩૦૦૦		કતારગામના હહેરાસરજીમાં
૨૦૦૦		કાવી (ગાંધાર) ગામના હહેરાસરજીમાં
૧૦૦૦		કઠોર ગામના હહેરાસરજીમાં

૪૦૬૦૦)

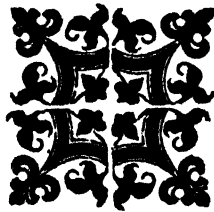
શેઠ ઘેલાભાઈ લાલભાઈ ઝવેરી

કેસર બરાસ ફન્ડ, સુરત,

ગુજરાત કાઠિયાવાડ અને મારવાડમાં આજે કેટલાય એવા સ્થળો છે જ્યાં જનોની વસ્તી જુજ પ્રમાણમાં બદકે નહિ જેવીજ હોય છતાં ત્યાં મોટા ભવ્ય હહેરાસરો છે. આથી એ હહેરાસરોની સંપૂર્ણ તપાસ અને સંભાળ રખાતી નથી. તેને અંગે જોઈતા સાધનો પણ પુરા પ્રમાણમાં વસાવી

શક્તિ નથી. છતાં હહેરાસરને અંગે ભેદતા સાધનો તે હોવાજ ઘટે.

આ સ્થિતિમાં જ્યાં જ્યાં જરૂર હોય ત્યાં ત્યાં કેશર બરાસ વિગેરે પુરૂ પાડવાને ઉપરોક્ત ફન્ડ સ્થપાયું છે. જેમાંથી દરવર્ષે કેટલાય હહેરાસરોને મહદ અપાય છે. આથી આ ફન્ડના સ્થાપક અને વ્યવસ્થાપકો મહદ પૂણ્ય ઉપાર્જન કરે છે. સુરતને કીર્તિવન્ત બનાવવામાં આ ફન્ડે પણ ઉચીત ક્ષણો આપ્યો છે. આ ફન્ડની વ્યવસ્થા સ્વ. શેઠ નગીનચંદ્ર દેલાભાઈ ઝવેરી કરતાં અને હજી પણ તેમનાજ કુટુંબ તરફથી આ ફન્ડની વ્યવસ્થા કરવામાં આવે છે. આ ફન્ડને આગળ ધપાવે એજ અભ્યર્થના !

જૈન ઉપાશ્રયો અને ધર્મશાળાઓ

પ્રકરણ ૧૧ અ

જૈન ઉપાશ્રયો-સુરત.

જૈનોની ધર્મશ્રધ્ધાનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન તેના ઉપાશ્રયો કરાવે છે. એ ત્રણ જૈનોની વસ્તીવાળું પણ એકે ગામડું એવું નહિ હોય જ્યાં ઉપાશ્રય ન હોય. જૈનોમાં ઉપાશ્રયનો મહિમા અદ્વિતિય છે. કામ અને અર્થમાં મુંઝાયેલી દુનિયાને ઠરવા ઠેકાણું હોય તેા ધર્મસ્થાનોજ છે, જ્યાંથી માનવો ધર્મ અને મોક્ષ ભણી શકે છે, તે પ્રાપ્ત કરવાને પ્રયત્નશીલ બને છે. આથીજ ઉપાશ્રયો તો પ્રત્યેક શહેર અને ગામડામાં જૈનોએ ફેરવેલા હોય છે.

સુરતની વિશિષ્ટતા

પણ સુરતના જૈનોની એક વિશિષ્ટતા છે. સુરતમાં લગભગ એકેક ઉપાશ્રય છે એમ નહિ પણ પ્રત્યેક ગરબાર ઉપાશ્રય છે. આજથી પચાસેક વર્ષ પૂર્વે જ્યારે ગરબાર, પેટાગરબારની ભાવના બળવત્તર હતી ત્યારથીજ સુરતમાં પ્રત્યેક ગરબાર એકેક ઉપાશ્રય અને ફહેસસર ઉભા થયા છે. મતભિન્નતા ક્યારે ઉદ્ભવે કે જ્યારે સંજ્ઞાની બાહુલ્યતા હોય. એમ ગરબાર, પેટાગરબારની ભાવના ત્યારેજ હતી જ્યારે જૈનોની વસ્તી આજથી વિશેષ હતી.

પણ આજે

પણ આજે તો જૈનોની વસ્તી ઘટવા લાગી છે. જૈનોને જ્યારે એ જ્યાં આજે ત્યારે સૌને હવે સાથેજ ઉભા

રહેવાનો ધર્મ છે એમ લાગ્યું. પરિણામે સાર્વજનિકભાવના ઉત્પન્ન થઈ. મતભિન્નતા-સંકુચિતતા દૂર થતાં ઉદારતા અને વિશાળ ભાવના જૈનોમાં આવી. અમે અમુક ગમ્મના એ ટુંડી ભાવના દૂર થતાં અમે જૈનો છીએ એ ભાવનાએ નવું સ્વરૂપ પકડ્યું. સમાજ જાગૃત થઈ અને એક જગ્ગર આન્દોલન ઉભું થયું અને તે સાર્વજનિક ભાવના.

પરિણામે

સૌ વિશાળ દ્રષ્ટિએ જોવા લાગ્યા. મારા મારી ઉડી ગઈ. એક તો ઉપાશ્રય માટે જૈનોમાં બહુમાન હતુંજ તેમાં વળી આ વિશાળભાવના આવી. પછી કહેવુંજ શું ? લોકો માનવા લાગ્યા અને પ્રથમ પણ માનતા કે દુકાનો અને પેઢીઓ તો સૌ ચલાવે છે પણ ધર્મની દુકાનો અને પેઢીઓ ચલાવનારા વિરલાજ હોય છે. ઉપાશ્રય કે પૌષ્પ-શાળા એ ધર્મની દુકાન છે. એ બધાવનાર મહત્ત્વ પૂન્યનો ભાગી બને છે. ઉપાશ્રયથીજ ધર્મભાવના જાગૃત થતાં, કર્મ પડેલો દૂર થતાં, આત્મા જ્યોતિર્મય બને છે, આત્માનો સાક્ષાત્કાર થાય છે, અરે આત્મોદ્ધાર કરી શકાય છે.

આપણા પૂર્વજોએ

આપણા પૂર્વજોએ તો તે માટે લાગ્યો અને કરોડો અર્થાં છે. તેના વંશજો તેમજ વર્તે તેમાં શું શંકા ? જૈન રત્ન પ્રતાપીમંત્રી પૃથ્વીકુમાર ઉર્ફે પેથડ કુમારના પિતા

દેદાશાહે તો ઉપાશ્રયના પાયામાં કેશર નખાવ્યું હતું અને ઉપાશ્રયને સોનાના પતરાથી મઢાવ્યો હતો. એટલે ઉપાશ્રયોની મહત્તા જૈન શાસ્ત્રકારોએ ઓછી નથી આંકી, તેમ જૈનોએ પણ તે મહત્તા જાળવવાને પોતાથી બનતું કર્યું છે. પછી સુરતે ધું કર્યું.

એક તરફ ઉપાશ્રયની આ મહત્તા અને બીજી તરફ નવી જગૃત થયેલી વિશાળ ભાવનાએ સુરતમાં અજબ પટ્ટો આણ્યો. સાર્વજનિક ભાવનાએ જૈનોએ સાર્વજનિક ઉપાશ્રયો બંધાવવા શરૂ કર્યા, અને એ રીતે જૈન ગૌરવ વધ્યું. વડાચૌટા.

સૌથી પ્રથમ સુરતમાં વડાચૌટામાં સંવેગીનો મોટો ઉપાશ્રય સાર્વજનિક ઉપાશ્રય તરિકે અસ્તિત્વમાં આવ્યો. આજે પણ એ ઉપાશ્રયની ભવ્ય રચના છે.

ગોપીપુરા.

સુરતના બીજા સૌથી મોટા લત્તા ગોપીપુરામાં પણ 'નેમુભાઈની વાડી'ના નામે ઓળખાતો સાર્વજનિક ઉપાશ્રય શેઠ નેમચંદ મેલાપચંદે બંધાવ્યો. ગોપીપુરામાં આ પ્રથમજ સાર્વજનિક ઉપાશ્રય અસ્તિત્વમાં આવ્યો. આજે એ ઉપાશ્રયની મહત્તા સવિશેષ ગણાય છે.

ત્યારપછી તો હરેક લત્તામાં એક પછી એક સાર્વજનિક ઉપાશ્રયો બંધાયા. એ સૌ ઉપાશ્રયોની લત્તાવાર નોંધ નિચે આપવામાં આવી છે.

મુરતના જૈન ઉપાશ્રયો.

ગોપીપુરા.

નામ. ઠેકાણું. ઉપયોગ છે કે નહીં અને કેના ઉપયોગમાં આવે છે.

- ૧ દેવમુર ગરબનો ઉપાશ્રય. ગોપીપુરા ખાડીપર. નથી.
- ૨ આન્મુર ગરબનો ઉપાશ્રય. „ નથી. ભાડે રકુલને માટે આપેલું છે.
- ૩ આંચળ ગરબનો ઉપાશ્રય. „ નથી.
- ૪ દેવમુર ગરબનો ખીલો „ બૈરાઓના પ્રતિક્રમણમાં તેમ જ સાધ્વીના ઉપયોગમાં આવે છે.
- ૫ હુકમ મૂનિજીનો ઉપાશ્રય. ગોપીપુરા નથી.
- ૬ સાગર ગરબનો ઉપાશ્રય. ઓશવાલ મોહલ્લાને બૈરાઓના પ્રતિક્રમણમાં તેમ નાકે. સાધ્વીના ઉપયોગમાં આવે છે.
- ૭ શીતલવાડીનો ઉપાશ્રય. } ઓશવાલ મોહલ્લા ખડતર ગરબના સાધુઓ ઉતરે છે
ખડતર ગરબનો ઉપાશ્રય. } „ સાધ્વીઓ „
- ૮ વાસુપુત્ર સ્વામીના દેરાનો ઉપાશ્રય „ નથી.

૬ મેમચંદ મેલાપચંદની વાડીનો ઉપાશ્રય }
 ખીમચંદ મેલાપચંદનો ઉપાશ્રય }

સાધુઓ ઉતરેછે અને ગોપીપરા
 માં મુખ્ય સાર્વજનીક ઉપાશ્રય
 ગણાય છે.

વડાચૌટા.

૧૦ સંવેગીનો મોટો ઉપાશ્રય. ખબુતર ખાના પાસે સાધુઓ ઉતરેછે અને વડાચૌટા
 નો મુખ્ય સાર્વજનીક ઉપાશ્રય
 ગણાય છે.

૧૧ મૂનિજીનો ઉપાશ્રય.

ઐરાઓના ઉપયોગમાં આવેછે. ૮૭

૧૨ ઝેરનો ઉપાશ્રય.

”

૧૩ સાધવીજીનો ઉપાશ્રય. તાળાવાળી પોળ

”

૧૪ શ્રી વિમળગચ્છનો ઉપાશ્રય. સૈયદપુરા નથી

૧૫ સાધવીજીનો ઉપાશ્રય. રેસાઈ પોળ ઉપયોગમાં છે

૧૬ વડી પોશાલગચ્છનો ઉપાશ્રય શાહપુર નથી

૧૭ મોટો ઉપાશ્રય. નવાપુરા સાધુઓ ઉતરે છે.

૧૮ લોદી પોશાલગચ્છનો ઉપાશ્રય ” ”

૧૯ નવો મોટો ઉપાશ્રય. દેરાસર આને હરિપુરા ”

૨૦ નાનો ઉપાશ્રય.	દેરાસર પાછળ	„
૨૧ ઉપાશ્રય.	ગોળશેરી	„
૨૨ દેવસુર ગચ્છનો ઉપાશ્રય.	છાપરીયા શેરી	„
૨૩ શ્રાવીકાનો ઉપાશ્રય.	„	બૈરાઓ માટે
૨૪ સાધુઓનો ઉપાશ્રય.	„	સાધુઓ ઉતરે છે
૨૫ સંવેગીનો ઉપાશ્રય.	સગરામપુરા	„
૨૬ બૈરાઓનો ઉપાશ્રય.	„	બૈરાઓના ઉપયોગમાં આવે છે.

પ્રકરણ ૧૧ વ

શ્રી જૈન ધર્મશાળાઓ, સુરત.

સુરત અને તેની ધર્મશાળાઓ

સુરત અને તેની ધર્મશાળાઓનો દૃઢોપ કરતાં સાચેજ કહેવું જોઈએ સુરતની જૈન જનતાએ એક પણ એવું ક્ષેત્ર બાકી નથી રાખ્યું જ્યાં પોતાના દાનના વારી ન વહાવ્યા હોય. એકેએક કર્તવ્ય ક્ષેત્રમાં સુરતે પોતાનો ફાળો જમા કરાવ્યો છે. આથીજ સુરતી જૈન જનતા ધર્મ શ્રદ્ધા અને શાસન ભક્તિમાં પોતાનો નંબર પહેલો ગણાવે તો કોઈ પણ વાંધો ન લઈ શકે.

સુરતને જૈન ધર્મશાળાઓની શું જરૂર ?

કોઈ પ્રજા એટલી તો સ્વાર્થાન્ધ ન હોય કે પોતાના આંગણે આવનારને આવકાર ન આપે ! આવકાર-પરોણાગત માટે તો ભારત મશહુર છે. આથીજ પ્રત્યેક શહેરમાં તેની મુલાકાતો લેનાર અપરિચિત ગૃહસ્થો માટે તેમને ઉતરવા અને રહેવાની સગવડ હોવી જોઈએ અને એ રીતેજ પ્રત્યેક શહેરમાં ધર્મશાળાઓ હોય છે.

જો એમજ હોય તો એ ધર્મશાળાઓ સાર્વજનિક શા માટે ન હોવી જોઈએ ? સુરતની જૈન જનતાને કોમીય ધર્મશાળાઓ ઉભી કરવાનું શું પ્રયોજન ? વાત સત્ય છે.

કે ધર્મશાળાઓ સાર્વજનિક હોવી ઘટે પણ સુરત એટલે પ્રાચીન સૂર્યપુર એ તો જૈનો માટે યાત્રાનું ધામ છે. આથીજ જૈનો સુરતની કેવળ સુંદરતાં નિહાળવાનજ નથી આવતાં પણ યાત્રાની પ્રબળ લાવનાએજ તેઓ આવે છે. આથી સુરતની માત્ર મુલાકાતો લેનાર કરતાં યાત્રિકો માટે અધિકતર સગવડતા હોવી જોઈએ એ સ્વાભાવિક છે.

ઉપરાંત જૈન ધર્મ અન્ય ધર્મો કરતાં નિરાળોજ છે. તેના આચાર વિચાર અન્ય ધર્મોઓ કરતાં જુદાજ છે. જૈન પ્રજાની રહેણી કહેણી જૈનેતર કરતાં અનોખીજ છે આથીજ જૈન ધર્મ એ લોકોત્તર ધર્મ છે. તે ધર્મમાં માનનારી જૈન પ્રજા પણ લોકોત્તર હોઈ તેના યાત્રિકો માટે જુદીજ અને સગવડ લરેલી વ્યવસ્થા હોવી ઘટે કે જ્યાં ધાર્મિક આચાર વિચાર પોષી શકાય. આજ કારણે સુરતના જૈનોને કોમીય ધર્મશાળાઓ ઉભી કરવાની ફરજ પડી છે.

સાર્વજનિક ફાળો

પણ આથી એમ નથી માનવાનું સુરતના જૈનો કેવળ પોતાની કોમને માટેજ સેવા કરે છે. જૈન ધર્મ તો જગત્ ધર્મ છે. તેના અનુયાયીઓની વિશાળ લાવના છે. આ પ્રજાએ જાહેર પ્રજાના લાભ માટે પણ ઓછો ફાળો નથી આપ્યો, એજ જૈન ધર્મની વિશાળતાનું ભાન કરાવવા બસ છે.

આજે ગોપીપુત્રમાં આવેલ 'શેઠ પ્રેમચંદ સચચંદ ધર્મશાળા' અને પરાઓની કેટલીક ધર્મશાળાઓ જૈનેનાજ મર્યોજ ઉભી થયેલી છતાં સાર્વજનિક લાભાર્થે વપરય છે. એમ દરેક સાર્વજનિક કાર્યમાં સુસ્તના ઉદાર જૈનોનો ફાળો ગૌરવવન્તો છે.

જૈનોની સમૃદ્ધિનો ખ્યાલ

સુસ્તમાં દરેક જૈન લત્તામાં ધર્મશાળા-ઉપાશ્રય અને દહેરાસર એટલું તો કમમાંકમ છે. વિચાર ઉદ્ભવે કે કેટલાક શહેરોમાં એકાદ બે ધર્મશાળાઓ હોય અગર મહોટું શહેર હોય તો બે ચાર ધર્મશાળા હોય પણ આ તો માત્ર જૈનાનાજ લત્તાઓમાં જૈનોની આઠેક ધર્મશાળાઓ છે એ શાથી ?

કહેવાય છે કે રાંદેર ભાંગીને સુસ્ત વસ્યું અને સુસ્ત ભાંગીને મુંબઈ વસ્યું. એટલું તો સત્યજ છે કે મુંબઈની ખીલવણીથી સુસ્તને ધકકે પહોંચ્યો છે, બાકી નાણાવટમાં જૈનોની હાક વાગતી દેશ દેશાવર જૈનોની નામાકિત પેઢીઓની શાખ હતી. નાણાવટની જૈનોની પેઢીઓ ઓટલા-બેન્કો મણાતી. એ વખતની જૈનોની સમૃદ્ધિની કલ્પના પણ થઈ શકે તેમ નથી. માત્ર આજના ઉપાશ્રયો-ધર્મશાળાઓ-દહેરાસરો તેનો ખ્યાલ કરવા પુસ્તાંજ અવેશેષ વિદ્યમાન છે.

ધર્મશાળાઓનો ઉપયોગ

આજથી અર્ધી સદી પૂર્વે સુરતની મુવાવસ્થા હતી. તે પૂર્વે કાળે ખીલ્યું હતું અને એ સમયે જેનો પણ સંમુખશાળી હતાં. આથી હરદેશ હજારો માણસો સુરતની યાત્રાએ આવતાં અને જતાં. એ સમયે આ ધર્મશાળાઓમાં એક ચોરડી મલવી મુશકેલ હતી. ત્યારે આ ધર્મશાળાઓની સંપૂર્ણ જરૂરીયાત હતી, પણ આજે એ સ્થિતિ નથી. આજે હજારો માનવો સુરતની યાત્રાએ નથી આવતાં. આથી આ ધર્મશાળાઓ લગલગ ઉપયોગ વિનાની થઈ પડી છે. કેટલીક ધર્મશાળાઓ બાદ કરતાં ખીજી ધર્મશાળાઓ નિર્મનુષ્ય બેવાય છે. તે તે સ્થિતિમાં કાંઈક સુધારણા થવી ઘટે છે. ત્યારે શું કરવું ?

આ સ્થિતિમાં આ ધર્મશાળાઓનું શું કરવું એ વિચારણીય પ્રશ્ન છે. એ પ્રશ્નનો નિકાલ સુરતના બહીતા આગેવાન સ્વ. ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરીએ કર્યો છે. અમે તેા તેમને તેમની એ પ્રવૃત્તિ માટે ધન્યવાદ આપ્યા સિવાય નથી રહી શકતાં. જૈન સમાજ કેટલાક અંશે રૂઢી ચુસ્ત સમાજ છે. તેમાં કાંઈ સુધારણા કરવી એ સાચા હિંમતવાન પુરુષનું જ કાર્ય છે અને તે સ્વ. શેઠ સાહેબે કર્યું છે.

તેઓશ્રીએ બેશું કે આજે ધર્મશાળાનો વાસ્તવીક ઉપયોગ થતો નથી તેા તેમાં સારો ઉપયોગ થાય તેમ

કરવું એ તેમને મન કતંવ્ય લાસ્યું અને પોતાના પિતા-
શ્રીના નામને સંબોધાયેલી 'શ્રી દેવચંદ લાલભાઈ જૈન
ધર્મશાળા'ની માલિકી તેઓશ્રીએ 'શ્રી રત્નસાગરજી જૈન
ઓર્ડિંગ'ને અર્પણ કરી અને શ્રી રત્નસાગરજી જૈન ઓર્ડિંગનું
કાયમી અસ્તિત્વ કર્યું.

એ રીતે અન્ય ધર્મશાળાઓ જ્યાં જ્યાં યાત્રિકો લાલ
ન લેતાં હોય તેના માલિકો અગર વહીવટદારો એ સ્થિતિ
ધ્યાનમાં લઈ પોત પોતાના લક્ષ્યોની સાર્વજનિક સામાજિક
સંસ્થાઓને ધર્મશાળાઓનો ઉપયોગ સુવ્રત કરે તો સુરતની
કેટલીક સામાજિક સંસ્થાઓ પગલર થઈ કાયમી થઈ જાય.
આથી ધર્મશાળાઓના વહીવટદારોને અમારી વિજ્ઞાપિ છે કે
તેઓશ્રી ઉપરની બાબતમાં ઘટતું કરશે.

સુરતની ધર્મશાળાઓની નોંધ.

૧ શ્રી જીવન-વિદ્યાસ. ગોપીપુરા શેઠ ભુર્યાભાઈ જીવણચંદ

૨ નવી ધર્મશાળા ,, શેઠ નગીનચંદ કપુરચંદ ઝવેરી
શેઠ કલ્હાનચંદ ગેલાભાઈ ઝવેરી

(હાલ મોહનલાલજી ઉપાશ્રય તરીકે ઓળખાય છે)

૩ શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદ ધર્મશાળા. ગોપીપુરા શેઠ પ્રેમચંદ રાય-
(સાર્વજનિક ધર્મશાળા તરીકે વપરાય છે) ચંદ

૪ શેઠ મંચુભાઈ દીપચંદ ધર્મશાળા. માલીકુળીયું.

(હાલ ઉપાશ્રય તરફે વપરાય છે)

૫ શેઠ રૂપચંદ લલ્લુભાઈ ધર્મશાળા ઓશવાલ મોહલ્લાના નાકે
રૂપચંદ લલ્લુભાઈ

૬ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન ધર્મશાળા ગોપીપુરા

(હાલ શ્રી રત્નસાગરજી જૈન બોર્ડિંગને સુપ્રત થઈ)

૭ શેઠ ખીમચંદ મેલાપચંદ ધર્મશાળા ગોપીપુરા

૮ શેઠ તલકચંદ મોતીચંદ ધર્મશાળા. નાણાવટ

૯ શેઠ છગનલાલ ગીરધરલાલ ધર્મશાળા છાપરીયા શેરી
મોટીશેરી.

નોંધ:—આ સંસ્થાઓની નોંધ અમને મળેલી હકીકત મુજબ લેવાઈ છે.

એક અભિલાષા.

ધર્મશાળાની નોંધ પૂર્ણ કરતાં એક અભિલાષા અવશેષ રહે છે તે વ્યક્ત કરવાની અમારી ફરજ છે. સુરતમાં આમ આઠ નવ ધર્મશાળાઓ છે છતાં એકાદ વધુ ધર્મશાળાની સમાજને જરૂર છે. તે માટે સમાજની લાંબા સમયની અભિલાષા છે. સુરત લલ્લે અગાઉનું 'સૂર્યપુર નથી રહ્યું' છતાં 'લાંગ્યું' તોય લડ્યું' એ સ્થિતિ તો છેજ. સુરત અમદાવાદ અને મુંબઈની બહોળલાલીની કોટીમાં નથી તે દેખીતુંજ છે છતાં પણ સુરત જેવું પ્રાચીન નગર નિરખવા

કાંઈક યાત્રા ભાવે-કાંઈક વેપાર અર્થે જૈનોનું આવમન સુરતમાં થાય છે. હાલ જે ધર્મશાળાઓ વિદ્યમાન છે તે સ્ટેશનથી દૂરના સ્થાનોમાં છે આથી સુરતમાં આવનાર જૈન ભાઈ બહેનો માટે સ્ટેશનપર એક ધર્મશાળાની ખાસ આવશ્યકતા છે. તે જરૂરીયાત પુરી પાડવાનું સુરતના જૈનોના ખ્યાલ બહાર નથી. જો બચત કરતાં અમને અત્યંત હર્ષ થાય છે. સુરતના અગ્રગણ્ય શહેરી અને જૈન આગેવાન શ્રીયુત નેમચંદ નાથાભાઈ તરફથી ધર્મશાળા માટે સ્ટેશનપર જમીન હેવાઈ છે. શ્રીયુત નેમચંદભાઈની દાનપ્રિયતા માટે તો સારીય સુરત જૈન સમાજને માન છે. અમે સાંભળ્યું છે કે તેઓ શ્રી સુરતની આ પરમ આવશ્યકતા ટુંક સમયમાં પુરી પાડનાર છે આવીજ અમારી એ મહેત્ત, સુરત જૈન સમાજની એ અભિલાષા શ્રીયુત નેમચંદભાઈ પાર પાડશે અને હજારો યાત્રિકોના શુભાશિષો પ્રાપ્ત કરશે. એમ ઇચ્છી વિરમીએ છીએ.

આરોગ્ય વિભાગ.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

જૈન સમાજ અને આરોગ્ય.

‘જૈન સમાજ અને તેનું આરોગ્ય’ તે વિષય પરત્વે સખતાંજ આજના પ્રત્યેક લેખકને કંપારી છુટે એવું જૈન સમાજનું આધુનિક આરોગ્ય છે. છતાં સદ્ભાગ્ય છે કે ઘણા કાળની સુધુષિ પછી સમાજ આજે સફાળી ભગત થઈ છે. નિંદ્રામાંથી ભગતાં ઘણા કાર્યોનો ઊભવાળો માણસ જેમ ક્ષણે તેમ કાર્યો આટોપવા માંડે છે, તે સમયે પ્રથમ કયું કાર્ય કરવું અને પછી કયું કરવું ? તેનો કમ નથી રહેતો એ સામાન્ય જન સ્વભાવ છે. મનુષ્યોનો ખહેળો સમુહ એટલેજ સમાજ. એટલે સમાજનો પણ એજ સ્વભાવ હોય તે સ્વાભાવીક છે. જૈન સમાજે ભગત થઈ જોયું તો તેની દ્રષ્ટિ મર્યાદામાં અનેક કર્તવ્યક્ષેત્રો જણાયા જેવાકે, કેળવણી—સમાજસુધારો—દહેરાસરો—ઉપાશ્રયો—તિર્થોધ્ધાર—કુરૂદીઓ અને રિવાજો. આમ અનેકવિધ કાર્યો જૈન સમાજને કરવાના હતાં, તે સમાજ એક પછી એક આટોપવા લાગી. તે કાર્યોની બહુવિધતામાં આરોગ્ય-શારીરિક વિકાસનો પ્રશ્ન ભૂલાઈ ગયો વા ઘડીભર મુલતવી રાખ્યો. આજે એજ પ્રશ્ન સમાજનું વધુમાં વધુ ધ્યાન ખેંચી રહ્યો છે.

આધુનિક સમાજની શારીરિક સંપત્તિ લગભગ હયા-
જનક છે. મનુષ્યત્વને તદ્દન અછાજતીજ લેખી શકાય. આજે
જ્યાં જ્યાં નિરિક્ષણ કરીએ ત્યાં ત્યાં એસી ગયેલાં ડાચાઓ,
ઉઠી ગયેલી આંખો-નિસ્તેજ-નિર્વિર્ય હાડપિંજરો નજરે
ચડે છે તે શાનું પરિણામ ?

એ પ્રશ્નનો ઉકેલ કરવા સારાથ ભારતવર્ષ પર નજર
ફેરવવી પડશે. આજે ભારતની પણ એજ અવદશા છે.
ભારતનું નુર-તેજ હણાઈ ગયું છે. તેમાં જૈન સમાજ પણ
તેથી વંચીત નથી. ભારતની આજે શું દશા છે ?

જે ભારતવર્ષમાં યમદેવ પણ જેનાથી બે કદમ દૂર
રહે તેવા મહાન્ બિખમપિતા, બાર બાર વર્ષ સાથે વસવા
છતાં સતી સીતાના માત્ર પગના તુપુરજ ઓળખનાર બ્રહ્મા-
ચારી લક્ષ્મણ, ખેડંગતા પગે ગાઉના ગાઉથી એકજ રાત્રીમાં
મહાન્ ગોરિરાજને પોતાની હથેલીમાં લાવનાર વીર હનુમન્ત-
વેશ્યાગૃહમાં નિવાસ છતાં એક ઘડીભર પણ જેનું મન
વિચલીત નથી થયું તેવા આત્મવિજેતા સ્થુલીભદ્ર થઈ ગયા
એજ ભારતમાં આજે હાડપિંજરો નજરે ચડે છે તે શાથી ?

જે ભારતની પ્રજા વીર અને યુધ્ધ, રામ અને કૃષ્ણ-
પાર્શ્વ અને નેમની અનુયાયી હતી, જે ભારત સારથ
વિશ્વનું સ્વર્ગ-નંદનવન-સરસ્વતી મંદીર ગણાતું, તે આજે
ઉલટી દિશામાં પ્રગતિમાન્ જણાય છે તે શાથી ?

જે જૈન સમાજમાં વીર શ્રેણીક અને કુમારપાળ, અભય અને ઉદયાનન, વસ્તુપાળ અને તેજપાળ—પેથક અને ભામાશાહ જેવા રણવીરો થઈ ગયા તેમાંજ આજે દૌર્બલ્યતા પ્રવેશવા પામી તે શાથી ?

તેના અનેક કારણો છે પણ મુખ્ય કારણ તો એજ કે તે વખતની પ્રજાનો પાયો મજબુત હતો. એટલે તે વખતની પ્રજાનું મુખ્ય અને પ્રથમ આશ્રમ બ્રહ્મચર્યાશ્રમ હતું. તે આજે બદલાઈ ગયું. ‘આત્મા સો પરમાત્મા’ ની ભાવના ભૂલાઈ ‘અહં દુર્બલોઽસ્મિ’ ની ભાવના દાખલ થઈ, ‘સા વિદ્યા યા વિમુક્તયે’ વાળી વિદ્યા તથા માત્ર ૧૫ રૂપીયા આપનાર વિદ્યામાં પરિપૂર્ણતા સમજાઈ. જ્યારે આટલું પરિવર્તન થયું ત્યારે આ અધોદશા ન હોય તો ખીલું શું હોય ?

ત્યારે સહેજે પ્રશ્ન ઉદભવે કે અગાઉનું બ્રહ્મચર્યાશ્રમ વિદ્યાર્થીઆશ્રમ ન હતું ? હા, હતું પણ તેમાં જે મુખ્ય વસ્તુ હતી તે ‘બ્રહ્મચર્ય’ હતું. તે વખતે ૨૫ વર્ષ સુધી ઢીંગલા ઢીંગલીની રમત કોઈ ન જાણતાં. તેટલી ઉંમર સુધી લગ્નોની સાંકળથી તેઓ દૂર રહેતાં. ત્યાં સુધી તેઓ લાડી-ગાડો અને વાડોથી વંચીત હતાં. પ્રેમોત્પાદક નોવેલોનો જન્મ તે સમયે ન હતો. ‘સો’ શું એ તેઓ સમજતા નહિ અને સમજતાં તો એક દેવીરૂપે, જ્યારે આજે નાના નાના બાળકોનું આરિત્ર ઢીંગલા ઢીંગલીની રમતથી સરાગી બને

છે, ૧૦થી ૧૫ વર્ષના બાળકો લગનના વાજા વગડાવવામાં અને વરઘોડે ચડવામાં આનંદ પામે છે. ૧૫ થી ૨૦ વર્ષના ઉગતા યુવાનો પતિપત્નીના પરસ્પર પ્રેમમાં સપડાય છે. ૨૦ થી ૨૫ વર્ષના યુવાનો આજે પીઠ ગણાય છે. બાળ બચ્ચાવાળા થાય છે. જેઓ પોતેજ છોકરા જેવા હોય છે તેમને છોકરાંની પીડા આવી પડે છે, આ ઉપરાંત કેટલાય યુવાનો વેશ્યા વિલાસમાં-નાટક ચેટકમાં-રંગ રાગમાં તન્મય હોય છે, કેટલાય સ્વપ્નદોષ વા હસ્તદોષથી ભયંકર શરીર હાની કરી રહ્યા હોય છે, પછી શેરડીનો રસ જતાં કુચા જેવા શરીરો રહે તેમાં શું નવાઈ? માતા પિતાઓ પણ કેવળ અજ્ઞાનતા વા ખોટા મોહને કારણે પોતાના છોકરાને છોકરાંવાળા જેવા આતુર હોય છે, આમ એકંદર મનુષ્ય જીવનના પ્રથમ આશ્રમ બ્રહ્મચર્યાશ્રમમાં સુવિદ્યા, સદ્વર્તન, સ્વાશ્રય, સેવા ભાવના, અને નિતિમય જીવનરૂપી માટી-ઠાંકરા અને પત્થર ન નાખતાં અનિતિ રૂપી રેતી નાખી તે પાયાને ક્ષણ ભંગુર બનાવાય છે, પછી શારીરિક-માનસિક નૈતિક અને આધ્યાત્મિક અવનતિ આવકાર પામે તેમાં શું શંકા?

પણ તે સ્થિતિ પૂનઃ પ્રાપ્ત કરવાને ઘણો સમય જોઈશે. ઘર તોડતાં જેટલો વખત નથી જતો તેથી અનેક ગણો તેને બંધાવતાં થાય છે. જે વસ્તુને વિછિન્ન કરતાં વખત નથી ગયો તેને પુનઃ પ્રાપ્ત કરતાં અનેક વર્ષો જોઈશે. આથીજ

હવે પછી પશુ શારીરિક સંપત્તિનો પ્રશ્ન આપણું વધુ ધ્યાન રાકે તે મહત્વની વસ્તુ લેખાવી જોઈએ.

ઉપરોક્ત સ્થિતિમાંથી લાવી જનતાને બચાવવા અમારૂં ઉની માફક જંગલમાં વસતાં ગુરૂઓ નથી. તે સાચવવાની ફરજ માતા પિતાઓનીજ છે. બાલ્યાવસ્થાથીજ બાળ છુવે પર કુસંસ્કારો ન પડે, સારા સહવાસમાં રહે તે બેબુ માતા પિતાઓનું કર્તવ્ય ગણાય. બાળ લક્ષ જેવી કુરૂઠીએ તો સદંતર નાબુત થવી જોઈએ. પશુ સાધારણ જન સમુદ્ધા આવી બાળતોથી અનભિન્ન હોય છે. આથી તે સ્થિતિ સુધારવા આજે સમાજ નેતાઓએ ખૂબર આવડું જોઈએ. પ્રત્યેક બોર્ડિંગ, પ્રત્યેક આશ્રમ અને વસ્તીના પ્રત્યેક લક્ષ્યાંક વ્યાયામશાળાઓ-અખાડાઓ સ્થાપવાની અનિવાર્ય જરૂરીયાત સ્વીકારવી જોઈએ.

મહાગુજરાતના સદ્ભાગ્ય છે કે આ પ્રશ્નનો નિવેડે લાવવા પ્રત્યેક છાત્રાલયોના સંચાલકો વિચારો કરી રહ્યા છે સમય અને સાધનના પ્રમાણમાં જોઈતા સાધનો વસાવે રહ્યા છે. કસરત એકલા બાળકો માટેજ નથી. ઇંગ્લેન્ડ અમેરિકા આદિ દેશોમાં સાઠ સાઠ વર્ષના વૃદ્ધો પશુ કસરત કરી રહ્યા છે. આથી કસરતશાળાઓ પ્રત્યે આકર્ષ થવો ઘટે છે. શારીરિક સંપત્તિનો વિકાસ સાધવા જ્યારથી પ્રો. રા. મૂર્તિ, જૈન રામમૂર્તિ છોટાલાલ શાહ, માણેકરાવ અને ર

પુરાણીએ સુધાન વર્ગમાં શૌર્ય-વીર્ય-સાહસ-અને મંત્ર બળ ખીલવવા વીરહાક આપી છે ત્યારથી સાદ્ય સુજસત આ પ્રશ્નનો વિચાર કરી રહ્યું છે, તે ઓછા હર્ષની વાત નથી. આથીજ આ પ્રશ્નનો નિકલ કરવો ઘટે છે.

આ રીતે સમાજનું આરોગ્ય પૂનઃ પ્રાપ્ત કરવા ભાવી જન્તાને અખાડાઓ અને કસરત શાળાઓની જે આવશ્યકતા છે તે પર આટલું લાંબું નિવેદન આપવું પડ્યું છે. કારણ અમારી માન્યતા છે કે જે તે સાધનો ઉભા કરવામાં આવે તો તે ભાવી જનતા માટે ખીલ સાધનો હવાખાના અને સેનીટેરીયમોની જરૂરીયાત ભાગ્યેજ રહેશે. છતાં આધુનિક સમાજના આરોગ્ય માટે જે સાધનોની જરૂરીયાત છે તે પૈકી મુખ્ય તો (૧) કસરતશાળાઓ અને અખાડા

(૨) ગૃહ ઉદ્યોગો ફરી સજીવન કરવા

(૩) હવાખાનાઓ. (૪) સેનીટેરીયમો છે.

સુરત જૈન સમાજે આ દિશામાં પણ કેટલુંક કાર્ય કર્યું છે, તે અવશ્ય ઉપકારક છે, છતાં ખીલ ક્ષેત્રોના પ્રમાણમાં આ ક્ષેત્રમાં ભેંઈએ તેટલું ધ્યાન નથી અપાતું એમ તો કહેવું જ ભેંઈએ. સુરતના ઉદાર જૈનો તે દિશામાં પણ ટુંક સમયમાંજ પ્રગતિ કરશે એમ સૌ કોઈ ધારેજ.

આ દિશામાં જેજે શુભ પગલો મેળવ્યા છે તે પૈકી 'શેઠ નગીનચંદ મચ્છુભાઈ વ્યાયામશાળા-સુરત,'

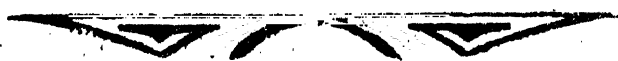
મુખ્ય છે. આ વ્યાયામશાળા સુરતના ગોપીપ્રસન્ના બાણીતા વતની શેઠ ભાઈચંદ્ર નગીનચંદ્ર ઝવેરીએ પોતાના મહુમ પિતાશ્રીના સ્મરણુર્થે શરૂ કરાવી છે. તેને લગતા ચોખ્ખા સાધનો પણ વસાવ્યા છે.

ગોપીપ્રસન્ના જન યુવાનો આ વ્યાયામશાળાનો લાભ લઈ રહ્યા છે. યુવાનોમાં અંગ બળ-આરોગ્ય અને શૌર્ય ખીલવવા આ વ્યાયામશાળા સંપૂર્ણ ભાગ લઈને એમ સૌ કોઈ ઈચ્છેજ અને રા. ભાઈચંદ્રભાઈ તે માટે બનતા પ્રયાસો આદરશે એમ ખાતરી છે. સુરતની સારીય જૈન સમજ પોતપોતાના લક્ષ્યાંકમાં આવી વ્યાયામશાળાઓ ખોલવા ઘટતો પ્રબંધ કરે એજ મહેત્ત.

સમાજના બે મુખ્ય અંગ સ્ત્રી અને પુરૂષ. પુરૂષોજ નબળા છે અને સ્ત્રીઓ નહિ એમ નથી. આપણી પુરાણી સંસ્કૃતિ, સમાજચત્રના અને વ્યવસ્થા ઉચ્ચ કક્ષાના હતા, તે વિષે બે મત છેજ નહિ. આથીજ વર્તમાન સમાજને ભૂત-કાળમાં લઈ જવા વિચારકો કહી રહ્યા છે, તે સત્ય પૂર્ણજ છે. પ્રાશ્નિકાત્મક જીવનના આંધળીયા અનુકરણથી આપણી સમાજને ધણું ધણું ગુમાવ્યું છે અને તેના કડવા ફળો આજે આપણે આપી રહ્યા છીએ. સ્ત્રીઓને લડાઈઓમાં નથી મોકલવી તે સાચું પણ સ્ત્રી અને પુરૂષ ઉભયની તંદુરસ્તીપર લાવી જનતાની તંદુરસ્તીનો મુખ્ય આધાર છે. મજબુત બાંધાની

સંતતિ સૌ કોઈ ઇચ્છે અને તે માટે સ્ત્રી અને પુરૂષ ઉભયના ખાંધા મજબુત હોવા જોઈએ. હજી પણ ગામડાના વતનીઓ સ્ત્રીઓ અને પુરૂષો ઉભયની તંદુરસ્તી ઠીક જળવાઈ છે. તેનું મુખ્ય કારણ સ્વાશ્રય છે અને એજ રીતે ગામડાની સ્ત્રીઓમાં સ્વાશ્રયના કારણે સુંદર તંદુરસ્તી જળવાય છે. આજે ગામડામાં લક્ષ્મીવન્ત હોવા છતાં સ્ત્રીઓ હાથે રાંધે છે, દળે છે, ખાંડે છે, પાણી ભરે છે. જ્યારથી શહેરોમાં નળ-દળવા ખાંડવાની ઘંટીઓ-અને પ્રાઈમસ ફાઇલ થયાં ત્યારથી સ્ત્રી સમાજની તંદુરસ્તીને મોટું નુકશાન પહોંચ્યું છે. આજના સુરતના વૃદ્ધો કહે છે કે સુરતના ઔરાઓ હજી પચીસેક વર્ષો પર તાપીના પાણી લાવતાં. નજો આવવાથીજ પનીયારીઓના રમ્ય દર્શન અને હિંદિ જીવનનું સ્વાશ્રયી પ્રદર્શન અટક્યું અને સ્ત્રી વર્ગની તંદુરસ્તી ગુમાવાઈ. એ ગૃહઉદ્ધારો શું ફરી સજીવન ન થઈ શકે ?

જૈન સમાજના આરોગ્ય માટે ખીજી જરૂરીયાત હોસ્પિટાલ અને દવાખાનાઓની છે તે માટે સુરતમાં જૈનોની એક હોસ્પિટાલ અને દેશી દવાખાનું છે. તે બન્ને સંસ્થા જૈનોથીજ ઉભી થઈ છે અને તેનો ખર્ચ પણ જૈનોજ આપે છે છતાં તે સાર્વજનિક ઉપયોગમાં લેવાય છે. આથી એ બન્નેના નિવેદન સાર્વજનિક સંખાવતોમાં આપ્યા છે.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

શેઠ નગીનભાઈ મંચુભાઈ જૈન શ્રે. આરોગ્ય
ભુવન—સુરત.

ખીજી જરૂરીયાત સેનીટેરીયમની છે. સુરતમાં લાઈન્સ હવા પાણી માટે સુંદર સ્થળ છે. સુરત માટે જૈન સેનીટેરીયમની ખાસ જરૂરીયાત હતી, તે ધ્યાનમાં લઈને મહુમ શેઠ નગીનભાઈ મંચુભાઈ ઝવેરીના સુપુત્રો શેઠ મોતીચંદ નગીનચંદ તથા શેઠ લાઈચંદ નગીનચંદે પોતાના પિતાશ્રીના સ્મરણાર્થે એક સુંદર મકાન બંધાવી ઉપરોક્ત સંસ્થા તરિકે જૈન સમાજના ઉપયોગ અર્થે અર્પણ કર્યું છે. આ આરોગ્ય ભુવન લાઈન્સમાંજ બંધાવવામાં આવ્યું હોઈ, જૈન સમાજને બહુ ઉપકારક થઈ પડ્યું છે, તેમજ નજીકમાંજ લગ્ય તેમજ રમણીય દેરાસર હોઈ, જૈનોને બહુ અનુકુળ થઈ પડ્યું છે.

આ ઉપરાંત સુરતના જૈનોએ બહાર ગામોમાં પણ સેનીટેરીયમો ઉભા કર્યા છે. જે જનતાને આશિર્વાદ તુલ્ય થઈ પડ્યા છે, તેમાં

શેઠ મંચુભાઈ ભવણચંદ જૈન શ્રે. આરોગ્ય
ભુવન—મહાડ છે.

આ આરોગ્ય ભુવન મહુમ શેઠ મંચુભાઈ ભવણચંદ ઝવેરીની ઈચ્છા મુજબ તેમના સુપુત્ર શેઠ હેમચંદ મંચુભાઈએ બંધાવી જનતાના ઉપયોગ અર્થે અર્પણ કર્યું છે.

‘શેઠ સૌભાગ્યચંદ માણેકચંદ જૈન શ્વે. આરોગ્ય ભુવન-અગાસી.’

આ ખીન્નું આરોગ્ય ભુવન અગાસી જેવા તિર્થસ્થળમ
બંધાવવામાં આવ્યું છે. અગાસી તિર્થસ્થળ તેમજ હવાપાર્ણ
માટે બહુ સુંદર સ્થળ હોઈ આ આરોગ્ય ભુવન ઉપયોગ
યોગ્ય પડ્યું છે. આ આરોગ્ય ભુવન મહુર્મ શેઠ સૌભાગ્યચં
માણેકચંદના સ્મરણાર્થે તેમના બન્ધુશ્રી હેમચંદ માણેકચં
ઝવેરીએ બંધાવી જનતાના ઉપયોગ અર્થે અર્પણ કર્યું છે

એક અભિલાષા

સુરત જૈન સમાજ માટે લાઈન્સમાં એક આરોગ્ય
ભુવન છે, છતાં જૈન સમાજનું આધુનિક આરોગ્ય જોત
સુરત જૈન સમાજ માટે કોઈ ફરીયાદ હવા ખાવાના સ્થ
ળમાં એક આરોગ્ય ભુવનની ખાસ જરૂરીયાત છે. ફરીયાદ
હવા ખાવાના સ્થળોમાં સુરત માટે ડુમસ અને હજીરા જે
ઉત્તમોત્તમ સ્થળો છે. બન્ને સુરતની નજીકમાં હોઈ સુરત
જૈન સમાજ માટે તે સ્થળમાં જો આરોગ્યભુવનો બંધાવવામ
આવે તો ખરેખર બહુ ઉપકારક નિવડે. ડુમસમાં આજ
સુધી મહુર્મ શેઠ ધરમચંદ ઉદયચંદનો પોતાનો બંગલો
છેલ્લા વીસ વર્ષ થયા તેમના સુપુત્રોની ઉદારતાથી જૈ
સમાજના ઉપયોગમાં આવતો. હવે ત્યાં એક આરોગ્ય

ભુવનની જરૂરીયાત ઉભી થઈ છે, અને હજારા પશુ તેવુંજ સુંદર સ્થળ હોવાથી ત્યાં પણ આરોગ્ય ભુવનની જરૂરીયાત છે. અમારા સાંભળવા મુજબ મહુમ શેઠ ભાઈચંદ કલ્યાણચંદ ઝવેરીના વિલમાં જણાવ્યા મુજબ એક સેનીટેરીયમ બંધાવવાનું છે. જો એ વિલનું ટ્રસ્ટી મંડળ ઉપરના બંને સ્થળ પૈકી ગમે ત્યાં એક સ્થળે જો સેનીટેરીયમ બંધાવે તો સુરતની જૈન સમાજને બહુ ઉપકારક નિવડે. આથી અમને આશા છે કે આ ટ્રસ્ટીમંડળ ઉપરની જરૂરીયાત પુરી પાડશેજ.

સાધાર્મિક વાત્સલ્ય વિભાગ.

પ્રરકણ ૧૪ મું.

સાધર્મિક વાતસલ્ય.

૧. શ્રી જૈન પંચાયત કન્ઠ તરકથી 'શ્રી સુરત જૈનભોજનશાળા.'
વ્યવસ્થાપક રા. ખીમચંદ કલ્યાણચંદ ઝવેરી.
૨. શ્રી જૈન સહાયક કન્ઠ સુરત.
મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી રા. બાલુભાઈ વીરચંદ ઝવેરી.

જૈન સમાજની આધુનિક પરિસ્થિતિ પર ઉડાણથી વિચાર કરીએ ત્યારે કેટલીય બાબતોમાં નિરાશા પ્રાપ્ત થાય છે, તો કેટલીય બાબતોમાં હૃદય આનંદ પામે છે. છતાં જેમ પ્રત્યેક વ્યક્તિ માટે 'That the life is real and no dream. Life is sacred and has a definite Purpose.' છે તેમ પ્રત્યેક સમાજ એ સત્ય છે, સ્વપ્ન નથી, તે પવિત્ર છે અને તેનો ચોક્કસ જીવન ઉદ્દેશ છે. આથીજ હજારો નિરાશામાં પણ માનવ હૃદય આશાવન્ત બને છે. પણ વસ્તુ સ્થિતિ શું છે તે તો નિહાળવુંજ ઘટે.

આજે કારણો સ્પષ્ટ નજરે નિહાળી શકાય કે નહિ પણ જૈન સમાજનું સંજ્ઞા બળ વિશેષ પ્રમાણમાં ઘટતું બન્યું છે. ઘટયું તે ઘટયુંજ છે. વધે કે કેમ તે ભાવીનો પ્રશ્ન છે. છતાં જે સંજ્ઞા આજે વિદ્યમાન છે તેની શું પરિસ્થિતિ છે ?

જૈનેતરો માને છે કે જૈનો શ્રીમન્ત છે અને લોકો માને તેમાં લોકોનો હોષ નથી. આપો જૈન સમાજ શ્રીમન્ત છે એ માન્યતા સત્યથી વેગળી છે. હા, જૈન સમાજ એક વેપારી કામ છે. ગરીબાઈ અને શ્રીમન્તાઈનો લેહ કોઈ ન પારખી બાય તેમાં વેપારી ડહાપણ છે. આથીજ જૈનોની ગરીબાઈ સ્પષ્ટ તરી આવતી નથી, બાકી જૈન સમાજનો મોટો ભાગ ગરીબમાં ગરીબ છે.

જૈન કામ એ ધર્મશ્રદ્ધાળું કામ છે. આથીજ સાચું સાધર્મિવાત્સલ્ય કયું ? એ વીચારવું જ પડે. એક દિવસ હજારોનું દાન કરીએ અને બીજેજ દિવસે કોઈ ગરીબ સાધર્મિ બંધુ પોતાના આંગણે આવે તેને ધકકો માત્રી જહાર કાઢીએ એ સાચું સાધર્મિવાત્સલ્ય ન ગણાય. શાસ્ત્ર પણ તેમાં ઇન્કાર બાણે છે. શાસ્ત્રાજ્ઞા સાથે ફરમાવે છે કે 'દાન લેનાર કરતાં શક્તિ હોય છતાં ન આપનાર વધારે અધમ છે' આ પરથીજ શાસ્ત્રો સાધર્મિવાત્સલ્ય માટે શું ફરમાવે છે તે સ્પષ્ટ સમજાશે.

જૈનેતરો કહે છે કે જૈનોની દયા લીલવણી અને સુકવણીમાં આવી વસી છે. એ આક્ષેપોને આપણે સત્ય નજ કહી શકીએ. કારણ જૈન સમાજનો દયા ધર્મ બહુ વિશાળ છે, તે બાણનારજ ઉપરનો આક્ષેપ કરે. પણ તે માન્યતા ફર કરાવવા જૈન સમાજે ન ચું બંધુત્વ ખીલવવું પડશેજ.

પ્રત્યેક વ્યક્તિએ ગોખી સંખલુ' નોંધએ કે સમાજની ઉન્નતિમાં પોતાની ઉન્નતિ છે. સમાજની અવનતિમાં પોતાની પણ અવનતિ છે. આથીજ આપણા જંગમ તિર્યમાં જેને જેને જેને પ્રકારની મદદની અપેક્ષા હોય તે પ્રત્યે ઉપેક્ષા ન થવી ઘટે.

આપણી પાટણની એક વખતની પ્રભુતા યાદ કરીએ તો આપણને જણાય છે કે તે સમયે પાટણમાં જે કોઈ સાધર્મી બન્ધુ આવતો તેને પ્રત્યેક ઘેરથી એક રૂપીઓ, એક નળીયું, એક ઇંટ આપવામાં આવતી. આથી એ પણ લક્ષાધિપતિ થઈ જતો. એ સમયે જનો જહોજલાલીની પરાકાષ્ટાએ હતાં. તે સાથે જૈનોએ સાધર્મિ બન્ધુત્વ સંપૂર્ણ કક્ષાએ ખીલવ્યું હતું.

આધુનિક સમાજ માટે જૈન સમાજે પારસી કેામનો ઘડો લેવો ઘટે છે. આજે પારસી કેામના પંચાયત ખાતાએ લાખો પરના છે. મદદની અપેક્ષા રાખતાં દરેકને યોગ્ય તપાસ પછી તદ્દન શુભ રીતે-લેનારની પ્રતિષ્ઠા સચવાય તે માર્ગે નોંધએ તેટલી મદદ અપાય છે. પરિણામે આજે કોઈ પારસી લીખારી નજરે ચડતો નથી. એજ રીતે જૈનોએ પણ જાતીય બંધુત્વ ખીલવવું નોંધએ. તોજ સમાજનો ઉદ્ધાર થઈ શકે, એકારી દૂર થાય, અને જૈન સમાજ એક પ્રતિષ્ઠા સંપન્ન સમાજ ગણાય.

આ સ્થિતિને પહોંચી વળવા જૈન સમાજે કાયમી સાધાર્મિ ખાતાઓ જેવા કે પંચાયત કુંડો અને સહાયક કુંડો સ્થાપવા જોઈએ.

સુરતે આ ક્ષેત્રને પણ પોખ્યું છે, અને તે પણ સુંદર રીતે. સુરતે ઘણા સમયથી એટલે લગભગ ૨૫ વર્ષ પૂર્વે જ્યારે આ વિચારો પ્રચલીત ન હતા ત્યારે શ્રી જૈન પંચાયત કુંડ, સુરત સ્થાપ્યું છે. આ પંચાયત કુંડમાં સુરત જૈન સમાજે સારો કાળો આપ્યો છે. આ પંચાયત કુંડ તરફથી

‘શ્રી જૈન લોજનશાળા-સુરત.’

ચાલે છે. જૈનેતરોના આક્ષેપો છે કે જૈનો કીડી વિગેરે પ્રાણીને બચાવવામાં દયા ધર્મ માને છે પણ મનુષ્યને નહિ. તે આક્ષેપ ખોટો ઠરાવવાને આ સંસ્થા સુંદર જવાબ આપે છે. આ લોજનશાળામાં સુરત અને સુરત જહારના જૈનોની યોગ્યતા મુજબ તેમને જમાડે છે, અને કોઈ પણ જાતનું લવાજમ ફરજયાત લેવાતું નથી. જે સ્વયં પોતાની શક્તિની તુલનાથી આપવા માગે તેની પાસેથી માસિક રૂપમાં નવ લેવાય છે. જે તદ્દન નજીવું જ લવાજમ ગણાય. આ સંસ્થાનો લાભ આજે બસો બસો માણસો લઈ રહ્યા છે. જૈનોનું સાચું સાધર્મિવાત્સલ્ય જેણે નિહાળવું હોય તેણે આ સંસ્થાની અવશ્ય મુલાકાત લેવી ઘટે છે. બસો બસો સાધર્મિ બંધુઓ કોઈપણ જાતના ન્યાતી તેમજ

શ્રીમંતાર્થ અને ગરીબાઈના લેહભાવ સિવાય સમાનતાના સિદ્ધાંતથી સાથે બેસી જમતાં હોય એ દૃશ્ય જોણે નિહાળ્યું હોય તેના મુખમાંથી અવશ્ય શબ્દો ઝરે છે કે 'જૈનોની ઉદારતા-જૈનોની દાનપ્રિયતા-જનોની સેવા ભાવના-જૈનોનું સાચું સાધર્મિવાત્સલ્ય અત્રેજ વસે છે.'

સારાય ગુજરાતમાં બહુકે ભારત વર્ષમાં જૈનોની સાધર્મિ વાત્સલ્યની આ એકજ નમુનેદાર સંસ્થા છે. આ સંસ્થાએ સુરતનું નાક રાખ્યું છે. સુરતની કીર્તિમાં વૃદ્ધી કરી છે.

છતાં મનુષ્ય પોતેજ અપૂર્ણ છે તો તેની કૃતિ અપૂર્ણ રહેવાનીજ. તેમાં અવશ્ય ન્યુનતા રહેવાનો સંભવ છે. એક ઘરમાં બે પાંચ માણસની રસોઈ કરવાની હોય છે ત્યાં પણ બધાની ઇચ્છા મુજબ થાય તેમ બનેજ નહિ, તેમ જ્યાં બસો બસો માણસોની રસોઈ થતી હોય ત્યાં કાંઈક તો ન્યુનતા રહે, પણ તે તરફ દૃષ્ટાએ નજર ન નાખતાં સંસ્થાની ભાવના, સંસ્થાના કાર્યવાહકોની ચીવટ ભરી અંગત તપાસ અને સેવા-વૃત્તિ તરફ નિહાળવું જે અવશ્ય પૃષ્ઠવર્તીય છે. તેના ઉદાર કાર્યવાહકો હજુ પણ આ સંસ્થાને વધુ અને વધુ સંગીન પાયા પર લાવવા મથી રહ્યા છે, તે ઓછા હર્ષની વાત નથી. આ રીતે આ કાર્યવાહકો મહદ્ પ્રણય ઉપાર્જન કરે છે.

આ સંસ્થાની સહાયક ફેલોશી જેવા ક્ષેત્રમાં પણ છે. આ સંસ્થા સુરતની બન્ને બેઠિંગો એક શ્રી રત્નસાગરજી

જૈન બોર્ડિંગ અને શ્રી જૈન વિદ્યાર્થી આશ્રમના વિદ્યાર્થીઓને તદ્દન મફત જમાડે છે. આ બંને બોર્ડિંગોને આ સંસ્થાની મોટી સહાય છે. સુરતની બંને કેળવણીની સંસ્થાઓનું જીવન આ સંસ્થાને આભારી છે.

આ સંસ્થાની વ્યવસ્થા માટે એક ટ્રસ્ટી મંડળ અને વ્યવસ્થાપક મંડળ બંને છે. મુખ્ય વ્યવસ્થાપક તરીકે રા. ખીમચંદ કલ્યાણચંદ ઝવેરી પોતાની જાતીય સેવાથી આ સાધાર્મિકવાત્સલ્યક સંસ્થા ચલાવી રહ્યા છે જે અવશ્ય પ્રસંગે પ્રાપ્ત છે. ઉક્ત ફંડ તરફથી સુરતમાં સાધર્મિક ભાઈઓમાં લગભગ પંદરસો રૂપિયા વાર્ષિક મદદ તરીકે વહેંચાય છે. સુરતના જૈન વનિતા વિશ્રામને પણ છેલ્લા ચાર વર્ષથી વાર્ષિક ૬૦૦ છસો મદદ તરીકે અપાય છે. પાટણની જૈન ભોજનશાળાને પણ વાર્ષિક છસો મદદ તરીકે અપાય છે. ઉક્ત ફંડ પોતાની સંસ્થા ઉપરાંત બીજી સંસ્થાઓનું પણ પોષક નીવડયું છે.

શ્રી જૈન સહાયક ફંડ, સુરત.

આ ઉપરાંત સાધર્મિક બંધુઓની કોઈ પણ પ્રકારે ઉન્નતિ થાય, જગતમાં તેઓ પોતાની આનહાની મુજબ જીવન જીવી શકે, તેઓ નિશ્ચિંત જીવન વ્યવહાર સાચવી શકે, એ સૌ કોઈની પરચેષ્ટા હોયજ. પણ તેવું જીવન જીવવા જેટલાં સૌ શ્રીમંતો નથી હોતાં. કેટલાક તે એવી

મરીબાઈમાં સબડે છે કે તેમને પેટ પોષણના પણુ ફાંફાં મારવા પડે છે. તેનું નિદાન કરવું જ પડે છે.

આજ કારણથી સુરતમાં ઉપરોક્ત ફન્ડ સ્થાપાયું. સુરતના જાણીતા ઝવેરી રા. શાકેરચંદ ખુશાલચંદે પોતાના સદ્ગત બન્ધુ રા. અમીચંદ ખુશાલચંદના રમણાર્યે રૂ. ૨૫૦૦૦) હજાર જેવી નાદર રકમ અર્પી આ ફન્ડની શુભ શરૂઆત કરી. પાછળથી બીજી મદદો મલતાં રૂ. ૪૦૦૦૦) નું આ સંસ્થાનું ફન્ડ થવા પામ્યું છે.

આ ફન્ડનો ઉદ્દેશ સુરત અને સુરત જીલ્લાના યોગ્ય સાધર્મિ બન્ધુઓને નાણાની યોગ્ય મદદ આપી, તેમને ધંધા તેમજ નિર્વાહ માટે સગવડ કરી આપવાનો છે. આવા ઉચ્ચ ઉદ્દેશી મહાન કાર્ય માટે હજી આ ફન્ડને વધારવાની આવશ્યકતા છે જેથી તેના વ્યાજમાથી આ ભગીરથ કાર્યને રહેલાઈથી પહોંચી શકાય. તેના ઉત્સાહી કાયવાહકો આ માટે બનતું કરશેજ.

આ ફન્ડની વ્યવસ્થા કરવા એક વ્યવસ્થાપક મંડળ નિમવામાં આવ્યું છે જે પૈકી મુખ્ય કાર્યવાહકો નીચે મુજબ છે.

રા. શેઠ શાકેરચંદ ખુશાલચંદ ઝવેરી.

રા. શેઠ મોતીચંદ ગુલાબચંદ ઝવેરી.

રા. શેઠ નવલચંદ ખીમચંદ ઝવેરી.

રા. શેઠ ખીમચંદ કલ્યાણચંદ ઝવેરી.

આ ફન્ડને આગળ અને આગળ ધપાવે એજ મહેચ્છા.

કાયમી સાધર્મિ વાત્સલ્યો.

‘સુરતનું જમણુ અને કાશીનું મરણ’ એ લોકોકિત કાંઈ અર્થ શુન્ય નજ હોય. અને નથી એ સુરતના જૈનોના સાધર્મિવાત્સલ્યો જેણે નિહાળ્યા હશે તે સ્વમુખે સ્વિકારશેજ. સુરતના જૈનો જેમ જમવામાં કુશળ ગણાય છે તેમ જમાડવામાં પણ ખરા. પણ સાધર્મિ બંધુઓને જમાડવામાં એજ ઉમદા હેતુ સમાયો છે કે પોતાના સાધર્મિ બંધુઓ કોઈપણ ન્યાત જાતના લેહ ભાવ સિવાય પોતાને આંગણે પધારે અને તેમાંય શુદ્ધ સમકિતી ભવી જીવે. પોતાનું આંગણું પાવન કરે. એવા શુદ્ધ સમકિતી ભવી જીવે ઉચ્ચ આત્માઓ, ભાવી તિર્થંકરોના ભગ્યાત્માઓ પોતાને આંગણે પધારે એથી મહદ્ ભાગ્ય કયાં હોય ! આજ કાલે સાધર્મિ વાત્સલ્યનું બહુ માન જૈનોમાં છે અને રહેશે. એવા સાધર્મિ વાત્સલ્યો કાયમ થાય એવી પણ યોગ્ય સુરતે સ્વિકારી છે. એ પણ સુરતના જૈનોની વિશિષ્ટતા લેખાશે. સુરતમાં ત્રણ સાધર્મિ વાત્સલ્યો કાયમ થાય છે એક તો,

મહુમ શેઠ નગીનભાઈ વેલ્લાભાઈ તરફથી શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામિના દરેરાસરની વરસ ગાંઠના દિવસે વૈશાક શુદ્ધ છઠના દિવસે થાય છે. તે માટે રૂ. ૩૫૦૦૦)ની નાદર રકમ જુદી મુકાઈ છે. તેનું દ્રષ્ટકીડ પણ થયું છે.

બીજી શેઠ કુલચંદ કલ્યાણચંદ તરફથી લાઈન્સમાં
દહેરાસરની પ્રતિષ્ઠાની વરસ ગાંઠને દિવસે વૈશાક શુદ્ધ દશમના
રાજ થાય છે.

અને ત્રીજી શેઠ રૂપચંદ લલ્લુભાઈ તરફથી કતાર-
ગામ જે સુરત માટે તિર્થસ્થળ ગણાય છે ત્યાં પ્રતિષ્ઠાની
વરસ ગાંઠને દિવસે વૈશાક શુદ્ધ તેરસના રાજ થાય છે.
તેને માટે મુકાયેલી રકમનું ટ્રસ્ટડીડ પણ થયું છે.

આ રીતે સાધર્મિ વાત્સલ્યનું મહદ્ પૂન્ય સૂરતી જોને
ઉપાર્જન કરી રહ્યા છે ને અતિ હર્ષની વાત છે.

(લક્ષ બહાર હતું.)

ચોથું સાધર્મિ વાત્સલ્ય શેઠ નેમચંદ મેલાપચંદ
તરફથી તેમના બંધાવેલા શ્રી અનંતનાથજીના દહેરાસરની
વરસગાંઠને દિવસે જેઠ સુદ છઠ ને દિવસે થાય છે.

જાહેર જનસેવામાં જૈનોનો ફાળો

પ્રકરણ ૧૫ મું.

સુરત બહાર જનસેવામાં જૈનોનો ફાળો

શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદ

દાનવીર શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદના નામથી સાર્વત્રિક ગુજરાત તો શું પણ અખીલ ભારત તેમની દાનપ્રીયતાથી બાણીતું છે. સુરત-મુંબઈ-અમદાવાદ ઉપરાંત જૈનોના સર્વ જૈન તિર્થસ્થળોમાં તેમની દાનપ્રીયતાના સાહર નમુના મોજુદ છે. તેમના જીવનમાં નેવું લાખ જેટલી ગંભીર રકમ સર્વ ક્ષેત્રો પોષક પ્રવૃત્તિઓમાં તેઓશ્રીએ ખર્ચી છે, એજ તેમની મહત્તા સુચવવા બસ છે. સુરત તો તેમની માતૃભૂમિ, તેમનું વતન છે. એ દાન મશહૂર શ્રેષ્ઠીવર્યના પૂણ્ય સ્મરણે સુરતમાં હોયજ એ સ્વાભાવીક છે. તેઓશ્રી કેલવણીના અનન્ય ઉપાસક હતાં. જેમ અમદાવાદમાં 'શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદ ટ્રેનીંગ કોલેજ' તેમ સુરતમાં તેઓશ્રીના પૂજ્ય પિતાશ્રીને સંબોધાયેલી 'શેઠ રાયચંદ દીપચંદ કન્યાશાળા' છે. તેઓશ્રીની ઉદારતા મુજબ આ કન્યાશાળા સુરત બહાર જન સમાજના લાભાર્થે અર્પણ થયેલી છે. ગોપીપુરામાં આ મુંદર કન્યાશાળા તેઓશ્રીના સ્મારકરૂપે અદાપી મોજુદ છે. આ કન્યાશાળા સંવત ૧૮૬૪માં સ્થાપવામાં આવી હતી.

આ ઉપરાંત તેજ વર્ષમાં એટલે ૧૮૬૪-૬૫માં તેઓ-
શ્રીએ બંધાયેલી 'શેઠ પ્રેમચંદ રાયચંદ ધર્મશાળા' એ તેમનું
દ્વિતીય સ્મારક છે. આ ધર્મશાળા પણ જાહેર જન સેવાર્થે
અર્પણ થયેલ છે. આ ધર્મશાળાનું મકાન એક વિશાળ
આલેશાન બુવન છે. આ તેમના જાહેર કાર્યોના સ્મારકો
જેનોના ગૌરવ તરિકે લેખાય છે. આથીજ તેમની દાનપ્રીયતા
જેનોને અભિમાનનું કારણભૂત ગણાય એ સ્વાભાવીક છે.

ઝવેરી નગીનચંદ ઝવેરચંદ ઇન્સ્ટીટ્યુટ.

એક વખતના મોતીના તાજ વિનાના રાજ જેવા
સુરતના જાણીતા શેઠ નગીનચંદ ઝવેરચંદ ઝવેરીના નામથી
તો સૌ કોઈ જાણીતું છે. તેમની જાહેરલાલીના પૂણ્ય
સ્મરણરૂપે સુરતના નગરચોક તરિકે સુવિખ્યાત 'ઝવેરી
નગીનચંદ ઝવેરચંદ ઇન્સ્ટીટ્યુટ' અદ્યાપિ તેમની જાહેરલા-
લીનું સ્મરણ આપે છે. તેઓશ્રીએ ઉપરોક્ત ઇન્સ્ટીટ્યુટ
તરીકે જાળખાતો સુરતનો જાહેર 'ટાઉન હોલ' હજલે ને
વગલે જેનોની ઉદારતાનું સુરતમે જાન કરાવે છે. આ ઉપ-
રાંત જેનો ખાતે પણ તેઓશ્રીના કાર્યો ગૌરવવન્તા છે.
સુરતનું લાઈ-સનું લાંબ હડિસસર તેમના સાગીદાર તરફથી
રૂપીયા સવા બે લાખ ખર્ચે તેઓશ્રીએ બંધાવ્યું છે. ઉપ-
રાંત સુરતની જાહેર પાંચસપોળને પણ લાંબ આસ માટે

ફેટલાય ગામડાઓની જમીન અપાવી છે. આ સૌ કાર્યો તેમના પૂણ્ય સ્મરણો છે.

શેઠ નેમચંદ મેલાપચંદ નર્સીંગ હોમ.

સુરત વિક્ટોરીયા ગાર્ડન સામેનો આ નર્સીંગ હોમ જૈનોની બહાર જન સેવાનો નમુનો છે. બહાર સ્ત્રી વર્ગની સુવાવડો માટે સગવડતા આપવા અને નર્સેસે રહેવા જેવો સગવડ બરેલો આ નર્સીંગ હોમ હરહંમેશ જૈનોની વિશાળ દ્રષ્ટિનું સુરતને બાન કરાવે છે. આવાજ બહાર કાર્યોથી સુરતી જનતામાં જનો અગ્રસ્થાન ભોગવે છે.

શેઠ મગનલાલ ધનજીભાઈ હોસ્પીટલ.

આધુનિક જૈન સમાજની આરોગ્યતાની બળવણી અર્થે હોસ્પીટલો મુખ્ય સાધનો છે. પથારીએ પડેલાં મૃત્યુ સમીપ પહોંચેલા દર્દીઓને નુતન જીવન અર્પતા દવાખાનાઓ જનસમાજને ખરેખર ઉપકારક છે. આ હોસ્પીટલ સુરતના બાણીતા આગેવાન જૈનોની દાનપ્રીયતાનું જીવંત સ્મરણ છે. આ હોસ્પીટલ ઉભી કરવાને શેઠ ડાહ્યાભાઈ ધનજીભાઈએ પોતાના સદ્ગત બંધુ શેઠ મગનલાલ ધનજીભાઈના સ્મરણાર્થે રૂ. ૪૦૦૦૦) આલીસ હજારની નાદર રકમ અર્પી અને શેઠ નેમચંદ નાથાભાઈએ તેટલીજ કિંમતનું સુંદર મકાન તે માટે અર્પણ કર્યું, અને આ હોસ્પીટલ સુરત

જનસમાજના હિતાર્થે અર્પણ કર્યું જે ખરેખર સુરત જન સમાજને ઉપકારક નિવડ્યું છે.

ઝવેરી નવલચંદ હેમચંદ દેશી ઔપધાલય

સુરતના જાણીતા ઝવેરી ભુરાભાઈ નવલચંદ પોતાના પિતાશ્રીના સ્મરણાર્થે ઉપરોક્ત દેશી ઔપધાલય જાહેર જન સેવાર્થે ખોલ્યું છે. ગોપીપુરાનો સારાય લ-તો કોઇ પણ નાતજાતના લેદલાવ સિવાય આ સંસ્થાનો લાભ લ્યે છે. આ સંસ્થાનો ખર્ચ પણ શેઠ ભુરાભાઈ નવલચંદ તરફથી પુરો પાડવામાં આવે છે.

શ્રી સુરત પાંજરાપોળ

જૈનોની જીવહયાનો સંપૂર્ણ ખ્યાલ આપતી આ પાંજરાપોળ જૈનોનો 'અહિંસા પરમો ધર્મ' મહાન્ સિધ્ધાન્ત જન સમાજને સત્ય સ્વરૂપે ઓળખાવે છે. આ પાંજરાપોળ જાહેર પાંજરાપોળ છે છતાં તેમાં મુખ્ય હિસ્સો જૈનોનોજ છે. ઝવેરી મંડળ જેમાં મુખ્યત્વે સુરતી જૈન ઝવેરીઓજ છે તેના તરફથી આ સંસ્થાને દરવર્ષે રૂ. ૨૫૦૦૦) જેવી સુંદર રકમ મદદરૂપે અપાય છે. આ રકમ પાંજરાપોળના ત્રીજા ભાગના ખર્ચને પહોંચી વળે છે. અહિંસાની આ જીવન્ત પ્રતિમા જૈનોને જનસમાજમાં મુખ્ય સ્થાન અપાવે છે. આજ રીતે 'અહિંસા પરમો ધર્મ' નો દિગ્વિજય થાય છે.

જીવહયા ફન્ડ

જીવહયા-જીવહયા એ તો જૈનોનો પરમપ્રીય સિધ્ધાન્ત છે. આજ ભાવનાએ ઉપરોક્ત ફન્ડ સ્થપાયું છે. તેમાં મુખ્ય ફાળો જૈનોનોજ છે. આ ફન્ડ પણ સુરતના બાણીતા સ્વ. શેઠ નગીનચંદ કપુરચંદ ઝવેરીના સુપ્રયાસથીજ સ્થપાયું છે. છેલ્લા બે વર્ષ પૂર્વેજ તેમના સ્વ. સુપુત્ર શેઠ ચોતીચંદ નગીનચંદ ઝવેરીએ રૂા. ૫૦૦૦૦)ની નાદર રકમ આ ફન્ડને અર્પી. આ ફન્ડના વ્યાજમાંથી જીવો છોડાવવામાં આવે છે. આજે આ ફન્ડ ઢોઢ લાખનું થવા આવ્યું છે તેનું માન જૈનોનેજ ઘટે છે. તેના મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી તરિકે શેઠ ફકીરચંદ નગીનચંદ ઝવેરી ચલાવે છે.

વ્યક્તિગત સેવાઓ

આ ઉપરાંત બહેર જન સેવામાં સુરતના જૈનોનો ફાળો ગૌરવપ્રદ છે. સુરતના દરેક બહેર કાર્યમાં ભાગ લેતા સુરતના નગરશેઠ બાબુભાઈ ગુલાબચંદ એક સુરતના આજે-વાન અને જૈન સમાજ અને સુરત શહેરના નગરશેઠ છે.

સુરત અશક્તાશ્રમની ખીલવણી અને અભિવૃદ્ધિમાં મુખ્ય ફાળો આપનાર, તેની અહર્નિશ સાર સંભાળ રાખનાર તેના અવ્યુહચાર્યે સતત પ્રયત્ન કરનાર શેઠ હલીચંદ વીરચંદ

સુરતના અગ્રગણ્ય શહેરી અને જૈન સમાજના એક આગેવાન છે.

સુરતના રક્તપિત્તિયા આશ્રમને સેવા આપતા-જૈન અને જૈનેતર સાર્વજનિક કાર્યોમાં છુટે હાથે આર્થિક મદદ આપતા શેઠ નેમચંદ નાથાભાઈ સુરત જૈન સમાજના એક આગેવાન છે.

આ ઉપરાંત સુરતના દરેક સાર્વજનિક ન્હાના મ્હોટા કાર્યોમાં સુરતના જૈનોનો હિસ્સો ગૌરવવન્તો છે. આથીજ સુરતની જૈન જનતાનું સુરતમાં બહુ માન છે અને રહેશેજ.

સૂર્યપુરની પ્રાચિનતા.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

સૂર્યપુરનું પ્રાચિન અસ્તિત્વ.

સુરતના ગોપીપુરા અને નાણાવટનું અસ્તિત્વ ઘણું પુરાણું છે. સુરતના નાણાવટીઓ જેઓ મુખ્યત્વે જૈનોના હતાં તેઓ વસ્યા તે પરથી નાણાવટ નામનો લ-તો અસ્તિત્વમાં આવ્યો. એ નાણાવટીઓની ઓટલા ઝેન્કા જેવી દુકાનોના સ્મરણો અદ્યાપી મોબુદ છે જે પરથી સમજી શકાય છે કે નાણાવટમાં અસલથીજ જૈનોની જાહેજલાલી હોવી જોઈએ, અને આજના નાણાવટના રહીશ જૈનોની વંશાવલીઓ તે વાતને સત્ય ઠરાવે છે. ગોપીપુરા અને નાણાવટના લક્ષ્યો કઈ રીતે અસ્તિત્વમાં આવ્યા અને તેમના નામો કઈ રીતે અપાયા તે જણાવવા ગુજરાત સર્વ સંગ્રહના કર્તા પા. રજી-૨૭૮ લખે છે કે:—

‘નાગર જમીનદારની વિધવા પોતાના નાની વયના દીકરા ગોપીને લઈને માછલી પીઠની આસપાસ રહી હતી, તેવામાં કંચની સુરજ રાંદેરના નવાયતાની ઈતરાજીથી હજ કરવાના વિચારથી ઝાઝ ઉપડતાં સુધી ત્યાં રહી હતી. કંચની સુરજ જતી વખતે લાખખોનું ઝવાહીર ગોપીની માને સોંપી ગઈ

હતી. કંચની પાછી આવ્યા બાદ ગોપીની માએ તે જવાહીર પાછું મોંચું પણ તેણે તે લીધું નહિ. સુરજે મરતી વખતે પોતાની તમામ મીલકત ગોપીની માને બક્ષી કોધી અને કહ્યું જે ‘મારી નામદારી વધે તેવું કંઈ કરજે’ ગોપીના ઘરની આસપાસની વસ્તીનું નામ ગોપીપુરા પડ્યું અને નાણાવટીઓ વસ્યા તે નાણાવટ એમ નામ અપાયા ”

એવી કથા મલી આવે છે કે ગોપીએ સૂર્યપુરના તે સમયના બાદશાહને સુરજનું નામ કાયમ રાખવા વિનવ્યા બાદશાહે તે કબુલ કર્યું અને સૂર્યપુરને બદલે સુરજ નામ થયું, જે અપભ્રંશ થતા સુરત કહેવાયું અને ગોપી રહેતો તે લત્તાનુંજ નામ ગોપીપડ રખાયું. ઉપરનો ઉલ્લેખ તે વાતને સત્ય ઠરાવે છે.

છતાં ગોપીપુરામાં એકલાજ નાગરો રહેતાં કે બ્રાહ્મણો રહેતાં એમ નથી. એ લત્તામાં જૈનોનું સ્થાન પણ તે સમયથીજ હતું, અને તે પણ ઉચ્ચ અને ખાનદાન પ્રજા તરિખે. એટલે એ લત્તામાં પણ જૈનોનું ઉચ્ચ સ્થાન તે સમયથીજ હશે એમ નિચેના ઉલ્લેખ પરથી સમજી શકાય છે. ગુજરાત સર્વ સંગ્રહના લેખક પાને પરડ જણાવે છે કે:-

‘ગોપીપદ્મં ત્રીસ એકરની ઉંચી જમીનનું. એમાં સુરતનો મુરજબી ગોપી રહેતો. કેટલોક ભાગ મોટી આગથી બળી ગયેલો તે હજી બંધાયો નથી. ઘણાંક ઘર મોટા અને લોકડામાં ઠરેલી નકસીવાળા છે. છેડાપર કેટલાક મુસલમાન ગરીબો રહે છે. તે સિવાય એ ભાગમાં ઉંચી નાતના હિંદુ અને આવક, કાયસ્થ-પ્રાદાણા-વાણીયા વસે છે.’”

પ્રકરણ ૧૭ મું

સૂર્યપુરની પ્રાચિનતા અને જૈનોનું સ્થાન.

સુરત એટલે પ્રાચિન સૂર્યપુર. ‘સૂર્યપુરનું’ અસ્તિત્વ ક્યારનું તે કહી શકાય નહિ પણ ઘણું પુરાણું ધામ તો ખરૂંજ આજે લગવાન મહાવીરના નિર્વાણને અઠી હજાર વર્ષ થઈ ગયા. લગવાન મહાવીરના નિર્વાણના અઠીસો વર્ષ પછીથી સૂર્યપુરના ઉલ્લેખો મળી આવે છે. સૂર્યપુરમાં જૈનોનું સ્થાન તે સમયથીજ ગૌરવવન્તુ હોય એમ સમજી શકાય છે. નીચેના ઉલ્લેખો તે વાતને સત્ય ઠરાવે છે.

રાંદેર એક વખતનું પ્રાચિન નગર છે. ત્યાર પહેલાનું અથવા સમકાલીન સૂર્યપુર તો છેજ. રાંદેરના પુરાણા અસ્તિત્વ વિષે નીચેનો ઉલ્લેખ બસ છે. જે પરથી સૂર્યપુરની પ્રાચિનતા સમજી શકાશે. સંપત્તિ જેવા મહારાજા જે રાંદેરમાં ચાર ચાર દહેરાસરો ખંધાવે તે સ્થળની બહોળલાલી સહેજે સમજી શકાય તેમ છે. ગુજરાત સર્વ સંગ્રહમાં પા-૨૭૫ લેખક લખે છે કે,

‘લગવાન મહાવીરના નિર્વાણના ૨૭૧ વર્ષ બાદ સંપત્તિ રાજા હતાં. તેમના વખતમાં રાંદેરમાં ચાર દહેરાસરો ખંધાયા હતાં.’

આ સંપત્તિ મહારાજા જૈન હતાં. તેમણે હજારો જીન ખીમ્બો લરાવ્યા છે. તેમનું પૂનિત આગમન સૂર્યપુર અને રાંદેરમાં થયેલું એમ સ્પષ્ટ માની શકાય છે. સૂર્યપુરની પ્રાચિનતા આ પરથી સ્હેજે સમજી શકાશે.

ત્યાર પછી સૂર્યપુરની પ્રાચિનતાનો ઉલ્લેખ વસ્તુપાલ તેજપાલના રાસમાંથી પણ મળી આવે છે. આ જૈન રત્નો વસ્તુપાલ અને તેજપાલ બન્ને બન્ધુઓએ જૈન શાસનને દીપાવ્યું છે. તેઓ પણ તિર્યયાત્રા કરતાં કરતાં સૂર્યપુરમાં આવેલાં. તેમના રાસમાં લેખક જણાવે છે કે,

‘વસ્તુપાલ અને તેજપાલે સૂર્યાદિત્યપુરમાં ઋષભ પ્રભુનું ચૈત્ય કરાવ્યું.’

સુરતમાં જૈન દહેરાસરો, ઉપાશ્રયો અને ધર્મશાળાઓ પ્રાચીન જહોજલાલીના પૂણ્ય સ્મરણો છે અને તે આજકાલના નહિ પણ ઘણા પુરાણા. વળી એ બે પાંચ દહેરાસરોના ઉલ્લેખો નહિ પણ ચાલીસ ચાલીસ દહેરાસરોના ઉલ્લેખ છે. સુરત અમદાવાદ કે મુંબઈ નથી. લાખ દોઢ લાખની વસ્તી વાળું શહેર. તેમાં જૈનો તો ચાર પાંચ હજારની સંખ્યામાં છતાં ચાલીસ ચાલીસ દહેરાસરો એ સંપૂર્ણ જહોજલાલીનું સ્મરણ છે. સુરતના જૈન દહેરાસરો વિષે ગુજરાત સર્વ સંગ્રહના લેખક પાને પડર જણાવે છે કે:-

“શ્રાવકના બેતાલીસ હહેરાસરો છે. તેમાં મહાવીર સ્વામિનું અને આદીશ્વર ભગવાનનું એ બે હહેરાસરો મોટા છે. તે બંને ગોપીપુરામાં છે, ને દોઢસો બસો વર્ષના છે. ત્રીજું શાહપુરમાં ચિંતામણ પારસનાથનું છે.”

જેમ સુરતમાં જૈનોનું અસ્થિત્વ પુરાણા સમયથી છે, જેમ સુરતના જૈનોની બહોળલાલી પુરાણા સમયથી છે, તેમ સુરતના જૈનોની બહેર જનસેવા પણ પુરાણા સમયથી છે. આથીજ સુરતમાં જૈનો ગૌરવવન્તુ સ્થાન પ્રાપ્ત કરી શક્યા હતા, જે અઘાપી ચાલુ છે. અઠારમી સદીમાં ભણુ-શાલીજી અને ન્યાલચંદ કાકા જૈન આગેવાનો હતાં. લક્ષ્મી-વન્ત હતાં સાથે ઉદાર પણ હતાં. લક્ષ્મીનો સદ્વ્યય કરી બાણતાં. માનવ સેવા જેવું જૈનો નથી બાણતાં એમ આશ્લેષો કરનારને માનવ સેવાને જૈનો કેટલું અને કેવું સ્થાન આપે છે તે ભણુશાલીજી અને ન્યાલચંદ કાકાના જીવનો ખરાખર સમજાવે છે. તે વસ્તુની ખાત્રી આપતાં ગુજરાત સર્વ સંગ્રહના લેખક પાને ૨૯૦ જણાવે છે કે:-

‘સને ૧૮૦૪માં મોટો દુકાળ પડ્યો. ચોમાસું આવતાં સુધી એ દુકાળમાં ત્રિવાડી શ્રીકૃષ્ણ અર્જુનજી, ભણુશાલીજી અને ન્યાલચંદ કાકા વિગેરે શાહુકારોએ ઘણો ધર્મ કરી ગરીબોને જીવાડ્યા’. એ કુટુંબના વંશજો અઘાપી સુરતમાં

વસે છે. તેમના ઘરની આસપાસનો લ-તો ભણુશાલીનો ચકલો ઠહેવાય છે.

કાળનો કેર

આજથી ત્રણ ચાર સદી ઉપરનો ઇતિહાસ તપાસીએ તો જણાય છે કે સમસ્ત હિંદભરમાં લુટ-ઘાડ-અને અરાજક-તાનાજ ભણુકારા સદૈવ સંભળાતાં. એ સમયે સૌને પોતાના પ્રાણ બચાવવાની મોટી પીડા હતી. સૌ ત્રાહી ત્રાહી પોકારતાં. ઇતિહાસ ભાષે છે કે કેટલાક મુસલમાન બાદશાહોએ ધર્માન્ધ-તાને કારણે હિંદુઓને વટલાવ્યા, હિંદુઓના મંદિર તોડી નાંખ્યાં, હિંદુઓની જુની પુરાણી સંસ્કૃતિ પાણીમાં નાખી અને જૈન સમાજ પણ એથી વંચીત નથી. જૈન સમાજના અનેક ઠહેરાસરો જ્ઞાનભંડારો-અને બહેર પવિત્ર મકાનો એ ધર્માન્ધતાથી ધુળ લેગા થયા છે. કેટકેટલીય મૂર્તિઓના નામ નિશાન નથી રહ્યા. શીલા લેખો જે જૈન સમાજનો સાચો જવલન્ત ઇતિહાસ હતો તે પણ આ રીતે વિચિત્ર થયો. એ શીલા લેખોને ઉધા નાખી સંડાસ વિગેરેમાં ગોઠવવામાં આવ્યા છે. જૈન સમાજને તેના પૂર્વજો તરફથી મળેલ વારસો આમ કાળને લોગ થયો છે. એથીજ જૈન સમાજનો કેટલોય સાચો ઇતિહાસ મલી શકતો નથી તેનો દોષ કોઈનો નહિ. એ કાળનો કેરજ સમજી લઈએ. આ વાતને સત્ય ઠરાવતી હકીકત નિચેના ઉદ્દેખ પરથી મલી આવે છે.

ગુજરાત સર્વ સંગ્રહના લેખક પાને ૨૭૫ જણાવે છે કે

“કેટલાક આરશપહાણના પથરા (કેટલાક થોડી નકસી-વાળા પણ) શ્રાવકના દહેરામાં હોય છે તેવા મસીદના પગથીયામાં ચણી લીધા છે ને રાંદેરના મુસલમાનો કહે છે કે મૂર્તિઓને અને લેખના પથરાઓને ઉંધા નાખી ઓટલાના અને સંડાસના પગથીયા બનાવ્યા છે. કુંડવધારી હોજ કરેલાં અને દહેરાની મોટી મૂર્તિઓના ગોખલાઓ જે મુસલમાનોએ રહેવા દીધેલાં તે હજી છે. લેખના પથરાં ચણી લીધેલાં એટલે દહેરાં બંધાયાના વર્ષ ક્યાંથી જાણવામાં આવે ?”

આ ઉપસંત સુરત શાહપુરમાં શ્રી ચીંતામણી પાર્શ્વ નાથનું દહેરાસર છે. એ ચીંતામણી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની અમત્કારી મૂર્તિ વિષે સુરતના જૈન વૃદ્ધો કહે છે કે અત્યારે જે મેરઝા સામેની મસજિદ છે તે પહેલાં જૈન મંદીર હતું. ત્યાં આ ચીંતામણી પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ હતી. એ મૂર્તિ કેવી રીતે લબ્ધ થઈ અને કેવી રીતે શાહપુરનું ચીંતામણી મંદીર અસ્તિત્વમાં આવ્યું તે વિષે કહેવાય છે કે જ્યારે મુસલમાનો દહેરાસર તોડવા આવ્યા ત્યારે દહેરાસરના દરવાજા બંધ થઈ ગયા. રાત્રે એક ગરીબ શ્રાવકને સ્વપ્ન આવ્યું કે ‘ચીંતામણી પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ કુવામાં છે. ત્યાંથી મૂર્તિને ખહાર કાઢી એક દહેરાસર બંધાવી તેમાં પથરાવો’ આ શ્રાવકે

પોતાના સ્વપ્નની વાત એ બખતે સુરતમાં જે યતિજી હતા તેમને કરી, સાથે જણાવ્યું કે મારી પાસે કાંઈ મુડી નથી. માત્ર એક રૂપીયો અને કોડી છે. યતિજીએ ગમે તે બળે પણ શ્રાવકને કહ્યું ‘કે આ કોથળીમાંથી તારે જેટલાં રૂપીયા જોઈતાં હશે તેટલાં મળશે અને તું દહેરાસર બંધાવ’ પણ એક શરત કે, ‘આ કોથળી કદી ઉંધી વાળી ઠાલવીશ નહિ.’ પછી કુવામાં તપાસ કરી તો મૂર્તિ મલી આવી અને આ દહેરાસર બંધાવ્યું. આજે એ કુવો દહેરાસરજીમાં મોજુદ છે. પેલી કોથળી અને કોડી પણ મોજુદ છે. એ પ્રાચીન દહેરાસર સંબંધી પણ ઉલ્લેખ મલી આવે છે. ગુજરાત સર્વ સંગ્રહના કર્તા પાને પૃથ્વી જણાવે છે કે,

‘મેરઝા સામેની મસજીદની કબર ૧૫૪૦માં ખુદાવીંદ ખાને બંધાવી છે. કબરની પાસેની લાકડાની મસજીદ છે. તે શાહપુર મોહલ્લામાં જૈનનું દેવળ હતું. તે તોડીને તેમાંના સામાને બંધાવી.’

આ ઉપરથી આ ચીન્તામણી પાર્શ્વનાથનું દહેરાસર પંદરમાં સૈકાનું તો હોવુંજ જોઈએ. તે સાથે જૈનોની કેટ-કેટલી સમૃદ્ધિ ઇતિહાસ અને સંસ્કૃતિ કાળને લોગ થઈ પડી છે તે સ્પષ્ટ સમજાશે.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

વસ્તી પત્રક.

વસ્તીના સંબંધમાં નીચે લખેલા ઉદ્દેષો મધ્યા છે તે અક્ષરશઃ નીચે મુકીએ છીએ.

Population of Surat District.

In	1872	1881	1891	1901	1911
	107855	109844	109229	119306	114868

Males among the population.

In	1872	1881	1891	1901	1911
	55279	56392	56074	61653	59634

Females among the population.

In	1872	1881	1891	1901	1911
	52576	53452	53155	57653	55234

Education.

Surat Taluka

Census (1911)

Jains = 9821

Population of Surat Taluka = 571745

Among the population 92178 able to read and write

Among the population 6846 able to read and write in English.

population of Literates (Jains)

Population =9821

Among them 5248 Males and 4573 Females.

Literate	Males	Females.
4598	3821	777

Percentage of Literate to total population.

Total	Males	Females
47	73	17

Gazetteer of the Bombay Presidency volume II
B Published 1914.

Population of district.

In the census of 1872 Hindu population was 541733 among them, Jain population was 11332.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

જૈન મેઘદૂત શું કહે છે ?

કવિશ્રી ન્હાનાલાલ કહે છે તેમ ગોપીપુરામાં સુરતી જૈનોની જાહોજલાલી આજકાલની નહિ પણ જૈન મેઘદૂતો રચાયા ત્યારની છે, તે વાસ્તવિક છે. સુરતમાં ગોપીપુરા જાહોજલાલીની ટોચે ગણાય છે. તેમાં જૈન સમાજ સૌથી વિશેષ સંપત્તિશાલી છે. શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી વિનયવિજયજીએ ઈન્દુદૂતમાં સુરતના ગોપીપુરાના 'વૈભવોત્તમ' આકર્ષક વર્ણન કરેલું છે તે નીચે મુજબ.

પ્રથમ સુરતના શ્રાવકોનું વર્ણન છે તેમાં ઉપાધ્યાયજી મહારાજ જણાવે છે કે:—

યત્ર શ્રાદ્ધાસ્તતસુમનસો વિશ્વમાન્યા વદાન્યાઃ
સંખ્યાતીતા અમિતવિભવાઃ પ્રૌઢશાસ્ત્રાગ્રશાસ્ત્રાઃ ।
કુબ્રાવ્યાદ્યાદ્યરક્તજનિતાઃ સંસ્થિતાઃ કલ્પવૃક્ષાઃ
પ્રાદુર્ભૂતાસ્તપગણપતિપ્રૌઢપુણ્યાનુભાવાત્ ॥ ૧૧ ॥

ભાવાર્થ:—સુરતના શ્રાવકો શ્રદ્ધાળુ તેમજ સારી બુદ્ધિવાળા છે. જગત્ને માનનીય અને હુશીયાર છે. તેઓ ઘણા વૈભવ શાળી છે. તેમનો વિસ્તાર કલ્પવૃક્ષ સમાન મોટો છે. ઉપરનો વૈભવ તપગચ્છના અધિપતિ વિજયપ્રભસૂરિના પૂન્યનો પ્રતાપ છે. (૬૬)

મધ્યે ગોપીપુરમિદ મહાન્ શ્રાવકોપાશ્રયોઽસ્તિ
કૈલાસાદ્રિપ્રતિભટ્ટ ઇવ પ્રૌઢલક્ષ્મીનિધાનમ્ ।

અન્તર્વર્ત્યાર્હતમતગુરુપ્રૌઢ તેજોભિરુચ્ચ-

જ્જ્યોતિર્મધ્યસ્થિતમઘવતા તાવિષ્ણોપમેયઃ ॥ ૧૦૧ ॥

ભાવાર્થ:—

ગોપીપુરામાં શ્રાવકનો એક મોટો ઉપાશ્રય છે. તેમાં વસતા શ્રાવકો કૈલાસ પર્વતના જેવા મોટી લક્ષ્મીના ભંડારો વાળા છે. તેમના હૃદયમાં વિતરાગ પ્રભુના ઉત્તમ માર્ગને વિષે અને ગુરુઓ માટે અભિરૂચી છે. આકાશમાં જેમ ચંદ્ર શોભે છે તેમ ગોપીપુરામાં આ ઉપાશ્રય શોભે છે. (૧૦૧)

મિતૌ મિતૌ સ્ફટિકસરુચૌ કુટ્ટિમે કુટ્ટિમે ચ
સહક્રામંસ્ત્વં સુભગ મવિતાસ્યાત્તલક્ષ્યસ્વરૂપઃ ।

યુક્તં ચૈતત્તરણિનગરોપાશ્રયસ્યાન્યથાશ્રી-

દ્રષ્ટું શક્યા ન ક્ષલુ વપુષૈકેન યુષ્માદૃશાપિ ॥ ૧૦૨ ॥

તસ્ય દ્વારાજ્ઞાનભુવિ ભવાન્ સ્થૈર્યમાલમ્બ્ય પશ્યન્

સાક્ષાદેવાનિવ નૃજનુષો દ્રક્ષ્યતિ શ્રાદ્ધલોકાન્ ।

હસ્ત્યારૂઢાનથ રથગતાન્ સાદિનશ્ચાર્થપૌર-

વ્યથાન્ શ્રોતું રસિકહૃદયાન્ શીઘ્રમાટીકમાનાન્ ॥ ૧૦૩ ॥

ભાવાર્થ:—ઉપાશ્રયની ભિંતોમાં સ્ફટિક જેવાં છે. અને કોટડીમાં સ્ફટિકનો પ્રકાશ પડે છે. તે ઉપાશ્રય ખરેખર જેવા લાયક છે. (૧૦૨)

તે ઉપાશ્રયના ઠરવાબની ભૂમિ આગળ શ્રાવકોના
અનેક રથો-હાથી-ઘોડાં-પાયદળ હાજર હોય છે કારણ
શ્રાવકો એ સૌ વાહનોમાં તૈયારી કરી ઉપાશ્રયમાં વ્યાખ્યાન
સંભળવા આવે છે. (૧૦૩)

ત્યાર પછી ઉપાધ્યાયજી મહારાજ વ્યાખ્યાન મંડપનું
વર્ણન કરતાં લખે છે કે,

मध्ये तस्याः श्रमणवसतेर्मण्डपो यः क्षणस्य
सोऽयं कान्त्याऽनुहरति सभां तां सुघर्मां मघोनः ।
मुक्ताचन्दोदयपरिचितस्वर्णमाणिक्यभूषा-
श्रेणीदीप्ते विविधरत्नारराजितस्तम्भशोभी ॥ १०५ ॥

ભાવાર્થ:—

તે ઉપાશ્રયની મધ્યમાં સિંહાસન છે. ત્યાં આગળ
સભા મળે છે. આ સભા સુધર્માધન્દ્રની સભાની કાન્તીને
હરી લાવી હોય તેમ દેખાય છે. મુક્તાક્ષ યંત્રોદયમાં
મેતી માણેક સોનું વિગેરેથી ભરપુર હોય છે, અને થાંભલાં
વિવિધ રચનાથી શોભાયમાન છે. (૧૦૫)

ઉપર મુજબના શ્રીમદ્ ઉપાધ્યાયજી વિનય વિજયજીના
ઉદ્દેશ્યથી તે સમયની જાહોજલાલી કેવી હશે તે વાંચક
સમજી શકશે.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

હિંદ અને યુરોપમાંથી દેશોમાં જેન કાલિત્વના મંદાન પ્રચારક તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલાં સ્વ. સુપ્રસિદ્ધ આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી મહારાજ સંશોધીત ‘પ્રાચિન તિર્થ-માલા સંગ્રહ લાઘ ૧લામાં’ સુરતની પ્રાચિન ચૈત્યપરિપાટીઓ આપવામાં આવી છે તે અક્ષરશઃ અત્રે આપીએ છીએ:—

સુરત:—

શહેરનાં મંદિરોનું વર્ણન કરનારી ઉપરની તીર્થમાળાઓમાં જે તીર્થમાળાઓ છે. એક કટૂકમતીય લાઘાશાહે વિરચિત ‘સુરતચૈત્યપરિપાટી’ અને બીજી ઉપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજી વિરચિત ‘સુર્યપુરચત્યપરિપાટી.’ લાઘાશાહે આ ‘સુરતચૈત્યપરિપાટી’ સં. ૧૭૬૩ના માગશર વદિ ૧૦ ના દિવસે સુરતમાં ચોમાસુ રહીને બનાવી છે. કવિ લાઘાએ સુરતના દેરાસરોનાં નામોજ માત્ર નથી

૧ આજ લાઘાશાહે ત્રિ. સં. ૧૭૯૫માં શિવચંદ્રજીનો રાસ બનાવ્યો છે. આ રાસમાં કવિ પોતાને ગચ્છના ગચ્છપતિ તરીકે પોતે જાળખાવે છે:—

“કુટુબમતિ ગચ્છપતિ સાદજી લાઘો કવિરાયઃ

તિથે રાસ રચ્યો એ સુચુત ભણત સુખ માય ”

(મારી પાસેના પ્રચરિત સંગ્રહમાંથી)

આખ્યાં, પરન્તુ પ્રત્યેક દેરાસર કયા કયા પુરામાં આવ્યું તે, પરામાં કેટલાં મહોટાં દેરાસરો અને કેટલાં ઘર દેરાસરો છે તે, અને પ્રત્યેક દેરાસરની પાષાણુ અને ધાતુની મર્તિયોની, પંચતીર્થી, પટ, પાટલી અને સિદ્ધચક્ર વિગેરેની પણ સંખ્યા બતાવેલી છે. કવિએ પ્રત્યેક ઢાળની અંતે બે દ્વિ આખી એક એક ઢાળમાં વર્ણવેલ મંદિરો, ઘર દેરાસરો અને જિનખિંઓની સંખ્યા આપી છે. એવી રીતે ત્રણ ઢાળોમાં કવિએ સુરતમાં—સુરત અને પરાંનાં મંદિરોનું વર્ણન કર્યું છે. છેવટે ત્રીજી ઢાળની અંતમાં કવિ મંદિરો, ઘરદેરાસરો અને ખિંઓની કુલ સંખ્યા આ પ્રમાણે આપે છે:—

“સુરતમાંહે ત્રણ ભૂયરાં દેહરાં દશ શ્રીકાર;
દોયસય પણ્ણતીસ છે દેહરાસર મનોહાર. ૧

સરવાણે સરવે થઈ ખિંબ સંખ્યા કહું તેહ;
ત્રીન હજાર નવસે અધિક ખોહોતેર પ્રણમું તેહ. ૨

(પૃ. ૬૭)

એટલે કે—૧૦ મહોટાં દેરાં, ૨૩૫ ઘરદેરાસરો અને ૩૬૭૨ જિન ખિંઓ સુરતમાં હતાં.

ચોથી ઢાળની પાંચમી કડીથી કવિએ જિનખિંઓ વિગેરેની સંખ્યા જેમ બહુ સ્પષ્ટ રીતે આપી છે, તેવી રીતે તીર્થમાળાની અંતમાં ગદ્યમાં પણ સંખ્યા બતાવી છે. તે આ પ્રમાણે:—

“ શ્રીસૂરત મધે દેહરા ૧૦ છે, દેરાસર (ધરદેરાસર) ૨૩૫, ભૂયરાં ૩, પ્રતિમાં એકેકી ગણુતા ૩૯૭૮, પંચતીરથીની ૫, થોવીસવટાન્ની ૨૪, એકલમલ, ૫૮, પાટલી, સિદ્ધચક્ર, ઔમુખ સર્વે થઇને ૧૦૦૪૧ છઇ.” (ભૂઓ પૃ. ૬૬)

ઉપાધ્યાય વિનયવિજયજીએ ‘સૂર્યપુર ચૈત્ય પરિષાટી’ સં. ૧૬૮૯માં બનાવી છે. ઉપાધ્યાયજીએ આ પરિષાટી એકંદર ૧૪ કડિયોમાં પૂરી કરી છે. જેમાંની પ્રથમની અગ્નિચાર કડીઓમાં સૂરતનાં અગિઆર દેરાસરોનાં નામો આપ્યાં છે. પ્રત્યેક કડીમાં દેરાસરમાં ખિરાજમાન મુખ્ય ભગવાનનું નામ—જેના નામથી દેરાસર પ્રસિદ્ધ હોય તે ભગવાનનું નામ—આપી સ્તુતિ કરી છે. તે ઉપરાન્ત મૂર્તિયોની સંખ્યા કે એવી બીજી બાબત કંઈ બતાવી નથી. બારમી અને બેરમી કડીમાં રાનેર, વલસાડ, ગણુદેવી, નવસારી અને હાંસોટમાં ખિરાજમાન પ્રભુની સ્તુતિ કરી ૧૪ મી કડીમાં પોતાનો પરિચય આપ્યો છે. જેમાં વિજયસિંહસૂરિના શિષ્ય કીર્તિવિજય અને તેમના શિષ્ય વિનયવિજયે આ કૃતિ કર્યાનું જણાવ્યું છે. આ ઉપાધ્યાયજીએ સૂરતનાં જે ૧૧ દેરાસરોનાં નામો ગણાવ્યાં છે તે અનુક્રમે આ છે:—૧ ઋષભદેવનું, ૨ શાન્તિનાથનું, ૩ ધર્મનાથનું, ૪ પાર્શ્વનાથનું, ૫ સંભવનાથનું, ૬ ધર્મનાથનું, ૭ અભિનંદનનું, ૮ પાર્શ્વનાથનું ૯ કુંથુનાથનું, ૧૦ અજિતનાથનું અને ૧૧ ચિંતામણિપાર્શ્વનાથનું.

ક કમતાયલાધાસાહિરિચિસ

મૂ ત વત્યપા પાલ.

પ્રથમી પાલ નિષ્કંદનાં ચરણકમલ ચિત લાપ;
રચના ચૈત્યપ્રવાહની રચસુ મુગુર પસાય. ૧

મુરતખંદીરથે અછે નિહાં નિહાં જિનવિહાર;
નામ ઠામ કહી દાવવું તે મુણજ્યો નરનારિ. ૨

ઢાલ પ્રથમ.

સતુર સનેહી મોહના, એ દેશી.

મુરતનગર સોહામણું સોહમણા જિનપ્રાસાદો રે;
ગોપીપુરામાહે નિરખંતા ઉપનો અધિક આલ્હાદો રે. ૧
શ્રીજિનખંભ જોહારીયે ધારીયે જિનમુખ ચંદો રે;
તારીયે આતમ આપણા વારીયે ભવદુખકંદો રે. શ્રીજિન૦ ૨
પ્રથમ નમું આદિનાથને દેહરે ચૈત્ય ઉદારો રે;
ખિંબ ચૌદ આરસમેં ધાતુમય ચિત ધારો રે. શ્રીજિન૦ ૩
એકલમલ પંચતીરથી પાટલી નેં પટ જાણું રે;
સર્વ થઈ શત દોય નેં જોહોત્તર અધિક વપાણું રે. શ્રીજિન૦ ૪
બીજે શ્રીશાંતિનાથને દેહરે શ્રીજગદીસોરે;
દ્વાદસખિંબ પાપાણુમેં પંચતીરથી ત્રીસોરે. શ્રીજિન૦ ૫

એકલમલ પટ પાટલી એકતાલીસ વિરાજેરે;
 બ્યાસીખિંબ સર્વે થઈ જિનમંદીરમાંહે છાજેરે. શ્રીજિન૦ ૬
 ત્રીજે શ્રીધર્મનાથને દેહરામાંહે સુણો સંતોરે;
 સુરજમંડલ પાસણ બૂચરામાંહે લગવંતોરે. શ્રીજિન૦ ૭
 ચોવીસખિંબ પ્રાણાણમે સાત રતનમે દીપેરે;
 એકસો સીતેર ધાતુમે નિરખંતા નયન ન છીપેરે. શ્રીજિન૦ ૮
 ચોથે સંભવનાથને પ્રાસાદે પ્રભુ ભેટયા રે;
 એકવીસખિંબ પાણાણમે પૂજંતાં પાતક મેટયારે. શ્રીજિન૦ ૯
 ચોવીસવટા પંચતીરથી એકલમલ પટ બણોરે;
 એકસો ઇકોતેર ધાતુમે સર્વ સંખ્યાયે પ્રમાણોરે. શ્રીજિન૦ ૧૦
 પાંચમે શ્રીમહાવીરણ ભૂવનખિંબ અતિ સોહોરે;
 પાંચ પ્રભુ પાણાણમે નિરખંતા ભવિમન મોહોરે. શ્રીજિન૦ ૧૧
 એકલમલ પંચતીરથી પાટલીયે પ્રભુ ધારો રે;
 એકતાલીસ સર્વે થઈ ધાતુમય સુવિચારો રે. શ્રીજિન૦ ૧૨
 શ્રીધરધર દેરાસરતણી હવે કહું સંખ્યા તેહોરે;
 સુરા રતનના ધરથકી પંચોતેર છે જેહો રે. શ્રીજિન૦ ૧૩
 ત્રિહાં નિજખિંબ સોહામણા ધાતુમે પાણાણોરે;
 સર્વ થઈ સવાપાંચસે વાંદો ચતુર સુભણોરે. શ્રીજિન૦ ૧૪
 હાલ પ્રથમ પૂરી થઈ પુરા કહ્યા પાંચ પ્રસાદોરે;
 આહાણ લાઘો કહે નિત્યપ્રતે રણુઅણુ ઘંટાનાહોરે. શ્રીજિન૦ ૧૫

ફુંહા.

પંચ્યોતેર દેરાસરે દેહરા પાંચ વિસાલ;
સંવાતેરસે ખિંબને વંદન કરૂ ત્રિકાલ. ૧

ખપાટીયાચકલાતણા દેહરાસર છે જોહ;
અભિનંદન જિન દેહરે હવે હુ પ્રણમુ તેહ. ૨

ઢાલ બીજ.

મુતી માનસરોવર હંસલો, એ દેશી.

ગોપીપુરાથકી પાધરા ચાલો ચતુર મન લાયો રે;
ખપાટીયેં ચકલે જઇ વંદો શ્રીજિનરાયો રે. ૧

શ્રીજિનખિંબ જોહારીયેં વારીયેં કુમતિકુસંગો રે;
મોહમિથ્યાત નીવારીયેં ધારીયેં જિનગુણ રંગો રે. શ્રી૦ ૨

પ્રથમ નમુ જિન દેહરે અભિનંદન જિનચંદો રે;
છયાસી ખિંબ પાપાણુમેં ભાવસુ ભવિ વંદો રે. શ્રી૦ ૩

ધાતુમેં સંખ્યા કહું દોયસત નેં અડસદો રે;
પાંચ રતનમેં સર્વે યઇ તીનસયા ગુણસદો રે. શ્રી૦ ૪

ઘર ઘર દેરાસરતણી સંખ્યાયે ચાવીસો રે;
એકસો ખ્યાસી ખિંબનેં પ્રણમીજે નિસદિસો રે. શ્રી૦ ૫

તિહાથી કેલાપીઠે જાઇયેં સરાસુધી સુખણો રે;
ઉગણીસ દેરાસરતણી ખિંબસંખ્યા હવે જાણો રે. શ્રી૦ ૬

દોયસયા પાંચ ઉપરે પ્રભુમી કર્મનિકંદો રે;
 કૃષ્ણજી વર્ધમાનને ઘરે પાસ ચિંતામણી વંદો રે. શ્રી૦ ૭
 તિહાંથી વડાચૈટાલણી જઇ જિનબિંબને વંદો રે;
 વાઘજી વીલંદાની પોલમેં ભેટયા અજિતજિણુંદોરે. શ્રી૦ ૮
 એકાદસ પાપાણુમેં ધાતુમે તેર ધારો રે;
 દેહરે શ્રીજિન પ્રભુમતાં પામીજેં લવપારો રે. શ્રી૦ ૯
 સાહુ કેસરીસંઘને ઘરે દેહરે એક વિસાલો રે,
 મૂલનાયક પ્રભુ વાંદીયેં અજિતજિણુંદ ત્રિકાલો રે. શ્રી૦ ૧૦
 એસી બિંબ પાપાણુમેં ધાતુમય હુવિ સુણીયેરે;
 ત્રણસે ત્રયાસી બિંબને પ્રભુમી પાતક હણીયેરે. શ્રી૦ ૧૧
 વાઘજી વીલંદાની પોલથી વડે ચૌટે આવી રે;
 નાણાવટ સાપુરતણાં દેરાસર નમો ભાવી રે. શ્રી૦ ૧૨
 સંખ્યાઇં સર્વે થઇ દેરાસર ગુણસદ્દો રે;
 બિંબ સંખ્યા સર્વે મલી છસયને અડસદ્દો રે. શ્રી૦ ૧૩
 નેમીસર જિન દેહરે પારેષ પ્રેમજીને પાસે રે.
 ઉપરે સાંતિ સોહામણા પ્રણુમુ અધિક ઉલાસે રે. શ્રી૦ ૧૪
 અધ ઉરધ સર્વે થઇ આરસમેં બિંબ પંચો રે;
 ઝુમોતેર પ્રભુ ધાતુમેં તેહમાં નહી પલપંચો રે. શ્રી૦ ૧૫
 ઢાલ બોજીમાંહે એ કહ્યાં દેહરા ચ્યાર પ્રમાણો રે;
 દેરાસર સર્વે થઇ એકસો ને દોય જાણો રે. શ્રી૦ ૧૬

કુંજી:

સરાયકી સાહાયુર ભગેં ત્રિષુ જિનભૂવન ઉદાર;
 એકસો દોય દેરાસરે વાંદો જગ આધાર. ૧
 ધાતુમેં આરસમેં બિંબ અછે તિહાં જેહ;
 સાહાજી લાખો કહેં દોયસહસ્ર ભાવસું પ્રાણુસુ તેહ. ૨

લાલ ત્રીજી.

નવમી નિરજરા ભાવના ચીત ચેતો રે, એ દેશી,
 નાણાવટ સાપુરયકી ભવિ વંદો રે ચાલો ચતુર નરનારી; ભવિં
 સોનીફલીયામાંહે જઈ ભં કીજિન(બિંબ) જોહાર. ભં ૧
 લાલભાઈના ડેલા તાંઈ ભં દેરાસર છે ઇગ્યાર; ભં
 એકસો સતાવન બિંબને ભં પ્રણમંતાં જયજયકાર. ભં ૨
 તિહાંથી વિલંદાવાઠમાં ભં દેહરાસરમાંહે દેવ; ભં
 સંખ્યાઈ ચાહ સોહામણા ભં કીજેં નિત્યપ્રતેં સેવ. ભં ૩
 બિંબ આરસના ધાતુમેં ભં એકસોને અડવીસ; ભં
 સરવાલે સરવે થઈ ભં લેડયા ઓજગદીસ. ભં ૪
 તિહાંથી અમલીરાણુમેં ભં ગંધરપ ફલીયા મુઝાર; ભં
 આઠ દેરાસર અતિભલા ભં યાત્રા કરો નરનારિ. ભં ૫
 બિંબ ઇકોતેર જિનતણા ભં નિરખંતા આણુંદ થાય; ભં
 જિનમતિમા જિન સ્નાદીષો ભં પૂજંતા પાપ પુણાય. ભં ૬

- સૂરત શહેરના ચૈત્યની લાં યુધ્ધ પુરણ જિનયાત્ર; લાં
તિહાંથી પુરામાંહે જઈ લાં યાત્રા કરો ગુણપાત્ર, લાં ૭
- નવાપુરામાંહે દેહરે લાં સોલસમાં શાંતિનાથ; લાં
ભૂયરામાંહે પ્રભુ ભેટીયા લાં મૂલનાયક જગનાથ. લાં ૮
- ત્રણ્ય બિંબ પાપાણુમેં લાં ધાતુમેં નવ સાર; લાં
દ્વાદસ બિંબ જોહારતાં લાં ઉપનો હરખ અપાર. લાં ૯
- સૈયદપુરાને દેહરે લાં હિદરપુરામાંહે જેહ; લાં
એકાદસ દેરાસરે લાં જિનપ્રતિમા ગુણ જેહ. લાં ૧૦
- સંખ્યાઈ સર્વે યઈ લાં બિંબ એકસો વીસ; લાં
નગરથી બાહિર પુરાતણા લાં ભેટીયા ત્રીભોવન ઈસ. લાં ૧૧
- સૂરતથી મનમોહસુ લાં જઈ રાનેર મુઝાર; લાં
શ્રીજિનબંબ જોહારીયે લાં તે સુણજો નરનારિ. લાં ૧૨
- ભૂયરૂ એક અછે તિહાં લાં ચૌદ દેરાસર સાર; લાં
એકસો ત્રહતાલીસ બિંબનઈ લાં પ્રણુમીજો બહુ વાર. લાં ૧૩
- સોનીના કૂળીયાથકી લાં જિનમંદિર છે એક; લાં
અઠાવન દેરાસરે લાં રાનેર તાંઈ છેક. લાં ૧૪
- ઠાલ ત્રીજીમાંહે એ કહી લાં બિંબ છસેય એકત્રીસ; લાં
સાહાજી લાઘો કહે સમરીયેં લાં લાવસુ નિસદિસ. લાં ૧૫

દુંડા.

સૂરતમાંહે ત્રણ ભૂયરા દેહરા ઠસ શ્રીકાર;
દોયસય પણતીસ છે દેહરાસર મનોહાર. ૧

સરવાલે સરવે થઇ બિંબ સંખ્યા કહું તેહ;
તીન હજાર નવસે અધિક બોહતેર પ્રણયું તેહ. ૨

ઢાલ ચોથી.

કનકકમલ પગલા ઠવે, એ દેશી.

યાત્રા સુરત સહેરની એ કીધી અધિક ઉહલ્લાસ,
ભવિજન સાંભલો એ;

રાનેરતાંઈ ભાવસું એ પોહોતી મનતણી આસ. ભ૦ ૧

દેહરે દેરાસરતણી એ જિનપ્રતિમા છે જેહ; ભ૦

રચના ચૈત્યપ્રવાડની એ સંખ્યાયે કહી તેહ. ભ૦ ૨

એકીકી ગુણતાં થકાં એ પ્રતિમા ચ્યાર હજાર; ભ૦

સરવાલે સરવે થઇ એ સૂરત નગર મુઝાર. ભ૦ ૩

બિંબ પાષાણ ને ધાતુમેં એ રતનમય છે જેહ; ભ૦

વિગતેસું હવે વર્ણવું એ નરનારી સુણો તેહ. ભ૦ ૪

પાંચસે બિંબ પાષાણમેં એ માંહે રતનમય સાર; ભ૦

એકસો એક ચોવીસવટા એ ચૈામુષ પટ ચિતધાર. ભ૦ ૫

નવસેં દસ પંચ તીરથી એ પટ અઠયોતેર બાણ; લ૦
 નવસેં ખ્યાસી પાટલી એ નવ તિહાં કમલમંડાણ. લ૦ ૬
 એકલમલ છે ઇંધ્યારસે એ અધિકી સડતાલીસ; લ૦
 સિધ્ધચક્ર કદા દોયસે એ ઉપરે ગુણ્યાલીસ. લ૦ ૭
 ચોવીસવટાની ચોવીસગુણી એ પંચતીરથીની પંચ; લ૦
 અઠાણગણી કમલની એ ચામુષે ચોવીસ સંચ. લ૦ ૮
 એકલમલ સર્વે થઈ એ સહસ દસ એકતાલ; લ૦
 સૂરતમાંહે જિનખિંબને એ વંદન કરૂં ત્રિણકાલ. લ૦ ૯
 જિનપ્રતિમા જિન સારીષો એ સૂત્ર ઉવાઈ મુઝાર; લ૦
 રાયપસેની ઉવાંગમાં એ સૂરીઆલને અધિકાર. લ૦ ૧૦
 નિશ્ણેપા ચૈા જિનતણા એ શ્રીઅનુયોગદુયાર; લ૦
 ઠવણુસત્ય જિનવર કહેં એ ઠાણાંગે મુવિચાર. લ૦ ૧૧
 શ્રીજિનપૂજા ચાલતી એ ભાષો ભગવઈઅંગ; લ૦
 જ્ઞાતાસૂત્રે દુપદી એ જિન પૂજે મનરંગ. લ૦ ૧૨
 ઇંધ્યાદિક સૂત્રે ઘણા એ જિનપ્રતિમા અધિકાર; લ૦
 સમકિત નિરમલ કારણી એ સિવસુખની દાતાર. લ૦ ૧૩
 ઉથાપક જિનખિંબના એ તેહનો સંગ નિવાર; લ૦
 સંકા કંખ્યા પરિહરી એ જિન પૂજે નરનારિ. લ૦ ૧૪
 ચોથી ચૈત્યપ્રવાડની એ ઠાલ થઈ સુપ્રમાણ; લ૦
 સાહાજી લાધો કહે જેહ લણે એ તસ ઘરે કોડ કલ્યાણ. લ૦ ૧૫

કુહા.

જેણી રીતે જિમ ચાલતું સંખ્યા કીધી તેહ;
અધિકુ ઉંઘુ જે હોય મિચ્છાકુકડ તેહ. ૧

સતરસેં ત્રાણુલગેં યાત્રા કરી મનકોડ;
વર્તમાન જિનખિંખની યુગતે કીધી ભેડ. ૨

ઢાલ.

રાગ ધન્યાસી.

ધમ ધનો ધણને સમજાવે, એ દેશી.

યાત્રા સૂરતખિંદીર ફેરી કીધી સેસી સેરી જી,
ટાલી લવોલવ ભમની ફેરી સિવરમણી થઇને રીજી જી.

ઈણીપરે શ્રીજિનખિંખ ભેદાર્યા દુરીગતના દુષ વાર્યાજી;
આતમગુણ અનુલવસુ વિચાર્યા એ પ્રભૂ તારણુદારાજી ઇં ૨

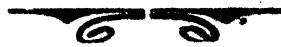
સમકિત સુદ્ધ દસા આરોપી કુમતિલતા જડ કાપીજી;
કીરત તેહની જગમાં વ્યાપી જેણે જિનપ્રતિમા થાપીજી. ઇં ૩

આગમ અધ્યાતમના અંગી સ્યાદવાદ સતસંગીજી;
નય પ્રમાણુ બાણે સમભંગી તે જિનપ્રતિમા રંગીજી. ઇં ૪

જિનપ્રતિમા જિન સરીધી બાણી ભાવસુ પૂજે પ્રાણીજી;
સીવસુખની સાચી સહિનાણી ભોધી ગુણુધર વાણીજી. ઇં ૫

જિનગુણ સમ નિજગુણ અવધારી જિનપ્રતિમા સુખકારીલ;
 ઉપાદાનમાહે' સુવિચારી નિમત્ય સખલ ઉપગારીલ. ઇં ૬
 કટુકગછે' કલ્યાણિ વિરાજે સાહા લહુછે શુભ્યંદાલ;
 ચોભણસી તસ પાટ પ્રભાવિક પંડિતમાહે દિણ્દાલ; ઇં ૭
 સંવત સતર ત્રાણુયા વરસે' રહી સૂરત ચોમાસેલ;
 માગસિર વદિ દશમી ગુરૂવારે રચીઉ સ્તવન ઉલ્લાસેલ. ઇં ૮
 તપગછનાયક સુજન સુલાયક વિજયદયાસૂરિરાજેલ;
 સાહા લાલચંદતણા આગ્રહથી રચના અધિક વિરાજેલ. ઇં ૯
 અધિકુ' ઉછ જે હોય એહમાં શુષ્ક કરજ્યો કવિરાયાલ;
 સાહાલ લાધો કહે સૂરતમાંહે હરપસુ જિનગુણ ગાયાલ. ઇં ૧૦

ઇતિ શ્રીસૂરતનગરની ચૈત્યપ્રવાહની સંખ્યાનું સ્તવન
 સંપૂર્ણ સર્વગાથા ૮૧ શ્રીસૂરતમધે દેહરા ૧૦ છે દેરાસર
 ર૩૫ ભૂયરા ૩ પ્રતિમા એકેકી ગણતા ૩૬૭૮ પંચતીરથીની
 ૫ ચોવીસવટાની ૨૪ એકલમલ ૫૮ પાટલી સિદ્ધચક્ર કમલ
 ચોમુષ સર્વે થઈને ૧૦૦૪૧ છઈ.

વિનયવિજયોપાધ્યાયવિરચિત.

સૂર્યપુરચૈત્યપરિપાટી.

પૂજ્યે પૂજ્યે પ્રથમ તિથંકરૂ એ,
 ત્રિભુવન ત્રિભુવન દીવક દેવ તો;
 સેવ કરૂં મન રંગસ્યું એ,
 સૂરતિ સૂરતિપુર સિંહુગાર કે;
 પૂજ્યે પ્રથમ તીથંકરૂ એ.

ત્રુ૦

પૂજ્યે પહિલું પ્રથમ જિનવર ભુવન દિનકર જગિ જયો,
 જિન રૂપ સુંદર સુશુભ મંદિર ગાયવા ઉલટ થયો;
 સવિ નીતિ દાષી મુગતિ ભાષી આપ જગ સાધી થયો,
 રસરંગ ચાષી દુરતિ નાષી અપયસુષ સંગમ લયો. ૧

સોલમા એ સોલમા એ સાંતિજિણેસરૂ એ,
 સૂરતિ સૂરતિપુર સિંહુગાર કે;
 અચિરાકુંઝર શુભુનિલો એ,
 વિશ્વસેન વિશ્વસેન રાય મહ્દાર તો;
 સોલમા સાંતિ જિણેસરૂ એ.

તુ•

સોલમા શાંતિજિણુંદ પામી કુમતિ વામી મઈ સહી,
હવિં ભજું સ્વામી સીસ નાંમી અંતરજામી રહું ગ્રહી;
મલપરિં કમલા સખલ છાંડી પ્રીતિ માંડી મુગતિસ્થું,
જિનરાજ કમલા વરી વમલા પુણ્ય પ્રભુનું ઉલ્લસું. ૨

ધર્મ એ ધર્મ એ જિણેસર વંદિઈ એ,
આપઈ એ આપઈ ધર્મ ઉઠાર કે,
પત્તરમેા પરમેશ્વર એ,
વિશ્વ એ વિશ્વતણો આધાર કે;
ધર્મ જિણેસર વંદિઈ એ.

તુ•

વંદિઈ ધર્મજિણુંદ જગગુરૂ નયર સૂરતિમંડણો,
ભવ કષ્ટવારણ સુગતિકારણ પાપ તાપ વિહંડણો;
અનુભવી પદવી જેણછે અનુપમ ધર્મ ચક્કીસરતણી,
મુઝ પ્રુણ્ય તરૂંઅર ફલ્યો પામી સ્વામી સેવાસારણી. ૩

વામા એ વામા એ સુત સોહામણો એ,
સિવપુર સિવપુર કરો સાથ કે;
નાથ જયો ત્રીભુવનતણો એ,
સૂરતિ સૂરતિમંડણ નામ કે;
વામાસુત સોહામણો એ.

૧૯૨

ધ્રુ૦

વામાંતણો મુત સદા સમરથ સેવકાં સાધાર એ,
જજસૂવ મંદિર થંભ થોભણુ નોધારાં આધાર એ;
સસિ સૂર નૂર સમાન કુંડલ મુકુટ મોટો મનહરઈ,
વલિ હાર હીરાતણો હિખડઈ તેજ તિહુઅણિ વિસ્તરઈ. ૪
સેના એ સેના એ નંદન જિનવરૂ એ,
સંભવ સંભવ સુષકાતાર કે;

સાર કરઈ સેવકતણી એ,
હયવર હયવર લાંછણુ પાય તો;
સેના એ નંદન જિનવરૂ એ.

ધ્રુ૦

સેના એ નંદનતણી સેના મોહના મદ અપહરઈ,
પ્રભુતણુઈ ચરણુઈ રહ્યા સરણુઈ અમર અતિ કલિરવ કરઈ;
પ્રભુતણી વાણી સુધાદાણી રસ સમાણી જાણીઈ, ૫
ભવ તાપ ભાળુ દૂરિ જાઈ જિન દવાનલ પાણીઈ.
સેવું એ સેવું એ ધર્મ જિણેસરૂ એ,
પન્નર પન્નરમો જિનરાજ કે;
આજ સદલ મુઝ ભવ થયો એ,
લાધો એ લાધો એ કરુણાવંત કે;
સેવો એ ધર્મ જિણેસરૂ એ.

તુ૦

સેવીએ ધર્મજિજ્ઞાસ જેહનક નમઇ સુરપતિ સુંદરી,
 ગુણ ગીત ગાતી કરઈ નાટક ચરણિ નેઉર ધૂધરી;
 કંસાલ તાલ મૃદંગ બાંબા તિવિલ વેણુ બજાવતી,
 કરિ શસ્ત્ર હસ્તક નમી મસ્તક પુણ્યપૂર ગજાવતી. ૬
 સૂરતિ એ સૂરતીબંદિરમાહઈ કે,

સોહઈ એ સંઘ સુહંકરૂ એ;

ચોથા એ ચોથા એ જગજાધાર કે,

અલિનંદન મોરઈ મનિ વસ્ત્રા એ;

સંવર એ સંવર એ કુલ સિણુગાર કે,

સોહઈ એ સૂરતીબંદિરઈ એ.

તુ૦

સૂરતીબંદિરમાહિં સોહઈ સુગુણ ચોથો જિનવરૂ,
 સિદ્ધારથાનઈ ઉચર સરવરિ પ્રભુ મરાલ મનોહરૂ;
 કલ્યાણ કમલા કેલિમંદિર મેરૂ ભૂધર ધીર એ,
 મુઝ ધ્યાન સંગિ રમો સામી તરૂઆરિં જિમ કીર એ. ૭
 પાસ એ પાસ જિણેસર રાજીઉ એ,

ભાસ એ ભાસ વિમલ જસ રાસિ કે;

ત્રીભુવનમાંહઈ ગાજીઉ એ,

ઉંબર ઉંબરવાડામાંહઈ કે;

પાસ જિણેસર રાજીઉ એ.

સુ૦

રાજીઉં પાસ જિણુંદ જયકર અપયસુષ આવાસ એ,
 હરિસણુઈ જેહનિં નાગ પામ્યો નાગરાજ વિલાસ એ;
 ધરણિુંદ પદમાવતી જેહનાં ચરણ સેવઈ ભાવસ્યું,
 તસ પાય સુરતરૂ તલઈં રંગઈં વિનય મન સુખભરિ વસ્યું. ૮
 સૂર જે સૂરતણો સુત સુંદર એ,
 સત્તર સત્તરમો ભગવંત કે;

કુચું નમું આણુંદસ્યુ એ,
 સોહ એ સોહએ સૂરતિમાંહિ કે;
 સૂરતણો સુત સુંદર એ.

સુ૦

સુત સૂર કેરો સોહઈં સૂરતિમાંહિં સૂરતિ સાર એ,
 પ્રભુતણી સૂરતિ દેધો મૂરતિ હોઈ હર્ષ અપાર એ;
 મૃગમાનમોચન સ્વાસિદ્ધોચન દેધિ મુઝ હઈડું ઠરઈં,
 મકરંદભર અરવિંદ દેધો ભમર જિમ જિલટ ધરઈં. ૯
 બીજા એ બીજા એ વિજયાકુંઝર એ,
 ગજપતિ ગજપતિ લંછણ સ્વામિ તો;
 નામિસયલસુષ સંપજઈં એ,
 જિતસત્રુ જિતસત્રુરાય મદદાર તો;
 બીજા એ વિજયાકુંઝર એ.

૩૦

બીજા તે વિજયાકુંઘર જિનવર નયર સૂરતિ સોહ એ,
 પ્રભુતણી મૂરતિ કળ્પ ચૂસતિ ભવિકનાં મન મોહ એ;
 જિનવદન સુંદર સુર પુરંદર દેષિ મનિ આણુંદ એ,
 જિમ કમલ વિકસર્ધે દેષિ દિનકર કુમુદ જિમ નવચંદ એ. ૧૦

વંદુ એ વંદુ એ પાસ ચિંતામણી એ,
 દિનમણી દિનમણી તેજાનધાન કે;

ધ્યાન ધરું સ્વામીતાણું એ,
 સુખ ઘણું સુખ ઘણું પ્રભુનર્થ નાંમિ કે;
 વંદુ એ પાસ ચિંતામણી એ.

૩૦

ચિંતામણિ શ્રીપાસ વંદુ આણુંદુ સાહેલડી,
 પ્રભુવદન ચંદ અમંદતેજર્ધ કલ્પી મુઝ સુખવેલડી;
 અતિ કૂટર્પ પ્રભુ કલ્યામંડલ દેષિ મુઝ મન ઉલ્લસર્ધ,
 ઘન ઘટાડંબર દેષિ હહહિસિ મોર જિમ હર્ષડર્ષ હસર્ધ. ૧૧

તીરથ તીરથ સૂરતિ બંદિરર્ધ એ,
 જુહારિયાં જુહારિયાં એકુ ઇગ્યાર કે;

દુરગતિનાં દુષ વારીઆં એ,
 ઊપનો ઊપનો અતિ આણુંદ કે;
 સૂરતિ તીરથ જુહારીયાં એ.

નુ૦

જીહારિયાં તીરથ સહા સમરથ હરધ અંકટ લલિતણું,
એ તવન ભણુતાં ભાત્ર કેરાં દીધં ફલ રલીઆમણાં;
ઘનસાર અંદન સાર કેસર કુસુમચંદ્રેરી ભરી,
પ્રભુચરણ અંચી પુણ્ય સંચી ભાવપૂજા મેં કરી. ૧૨

આવો એ આવો એ રાનેર ભાઈએ,

પૂજીયં પૂજીયં રાજુલકંત કે;

સમરથ સામી સામલોએ,

લેટીએ લેટીએ ઋષણ નિષ્ણંદ કે;

આવો એ રાનેર ભાઈએ.

નુ૦

રાનેર ઇણિપરિ જિન જીહારી વલી મુઝ મન અલજયુ,
વડસાલિ જીરાઉલોસ્વામી વીરજિન લેટણિ ગયો;
ઘણદીવિ ચિંતામણિ જીહારી નવસારી શ્રીપાસ એ,
હાંસોટ ભગવર્ધ દેવ પૂજી ફલી મનની આસ એ. ૧૩

તપગચ્છ તપગચ્છ હીર પટોધરૂ એ,

જેસિંગ જેસિંગ ગુરૂ ગચ્છ સ્તાંલ કે;

રૂપાઈ સુત તસ પટઈ એ,

વિજય એ વિજયદેવસૂરિંદ કે;

તપગચ્છ હીર પટોધરૂ એ.

તપગચ્છિ હીર સમાન ગણધર વિજયસિંહસૂરિંદ્રએ,
 તસ ગચ્છભૂષણતિલક વાચક કીર્તિવિજય સુખકંદ એ;
 તસ ચરણ સેવક વિનય ભગતઇ થુણ્યા શ્રીજિનરાજએ,
 સસિકલા સંવત વર્ષ વસુનિધિ કલ્યા વંછિતકાજ એ. ૧૪

પ્રકરણ ૨૧ મું.

પ્રતિમાલેખો.

[સુરત-કલ્યાણ પાર્શ્વનાથનું દેરાસર, વડાચૌટા.]

[રા. રા. ડાહ્યાભાઈ ખાતીચંદ B. A. L. L. B. વકીલ અને
 રા. પોપટલાલ પુંજભાઈ પરિખ.]

૧ સં. ૧૫૦૮ વર્ષે અષાઢ સુ. ૧ શુક્રે શ્રી શ્રીમાલ સાતીય
 મં. વીરમ ભાર્યા મેઘી તયોઃ સુતેન મં. ચંદ્ર નામ્ના ભા. સૂહવદે
 સુતમં પ્રથમા મં. સ્નારાણાદિ કુટુંબયુતેન નિજ શ્રેયસે શ્રી શાન્તિનાથ
 બિમ્બં કારીતં નાગેંદ્ર ગચ્છે શ્રી ગુણસમુદ્ર સ્મરિભિઃ પ્રતિષ્ઠિતં
 શુભં ભવતું.

૨ સંવત્ ૧૫૬૫ વર્ષે માઘ સુદિ ૫ ગુરૌ ઉકેશવંશે સો. પના
 ભાર્યા જીખાઈ પુત્ર પુણ્યપાલ ભાર્યા કદુ નામ્ના સુતા પાર્વતી પૌત્રયુતયા
 શ્રી શીતલનાથ બિમ્બં કારાપિતં પ્રતષ્ઠિતં શ્રી તપાગચ્છે શ્રી
 ચંદ્રનદિસ્મરિભિઃ શ્રીસ્તુ. શ્રીઃ શ્રી અહમ્મદાવાદ દૌહિત્ર ચાંપસી
 શા. હલુમા. પેટી સુયતા કદુ નામ્ના કારિતં.

૩ સંવત્ ૧૫૩૪ માઘ સુદ ૫ શુક્રે શ્રી શ્રીમાલ જ્ઞાતિય શ્રી
જેસા ભા. ગદ્દ સુત પિટ બડૂયા માર નાઈ સુત હાખા જૂઠાભ્યાં પિટ
શ્રેયસે શ્રી અરનાથ બિમ્બ કારિતં. શ્રી પૂર્ણિમા પક્ષીય શ્રી
સાધુ સુંદર સૂરિનાં ઉપદેશેન પ્ર. વિધિના:

૪ સંવત્ ૧૬૪૫ વર્ષે વૈશાખ સુદિ પંચમી સોમે આશવાલ
જ્ઞાતિય આઠદિણા ગોત્રે સાંકું સાયં સાં શ્રીપાલ ભાર્યા સીતાદે પુત્ર
શા. ચાંપસી ભાર્યા ચાંપલદે સુત સાં ગાવા ભાર્યા મુહલુદે સુત સા.
શીવદત્ત ભાર્યા. સંમદેશ યુતેન શ્રી આદિનાથ બિમ્બ કારિતં શ્રી
ખરતર ગચ્છે શ્રી જિનસિંહ સૂરિ પદ્મે શ્રી જિનચંદ્રસૂરિભિઃ
પ્રતિષ્ઠિતં.

‘ સિદ્ધિ ’ અભાઈ ૪૨ પાતિસાહુ શ્રી અકબર જલાલ-
દિ(ન) રાજ્યે.

૫ સંવત્ ૧૫૩૧ વર્ષે માઘ વદિ આઠમ સોમે શ્રીમાલ જ્ઞાતિય
મં. વાચ્છા સુત મં. પૂંજ ભાર્યા લીલુ સુત મં. હીરા ભાર્યા હકુતયા
સુશ્રેયસે શ્રી અજીતનાથાદિ પંચતિર્થા આગમ ગચ્છેશ શ્રી
દેવરત્નસૂરિ ગુરુપદેશેન કારિતા પ્રતિષ્ઠાપિતા.

૬ સંવત્ ૧૫૮૬ શ્રી શાન્તિનાથ સેવિક ભા. લીલુ સુત
છાંછા કંસારી.

૭ સંવત્ ૧૫૫૬ વર્ષે વૈશાક સુદિ ૩ શ્રી પ્રાગ વાટ જ્ઞા. વાં
વિલા ભાર્યા મનીસુત વા. (વ્ય) હેમા સંધા હેમા ભાર્યા હેમાદે પુત્ર
દેવદાસ યુતેન સ્વ શ્રેયસે શ્રી આદિનાથ બિમ્બ કાં પ્રં લપાગચ્છ.
નાયક ભ. શ્રી હેમવિમલ સૂરિભિઃ શ્રી.

૮ સંવત ૧૬૬૪ વર્ષે જ્યેષ્ઠ સુદિ ૫ સોમ વદ શ્રી શ્રીમાલ જ્ઞાતિય સા. રામજી સુત મારતા ચંડ સુત સા મલજી નામના સ્વ શ્રેયસે શ્રી પાર્થનાથ બિમ્બ કાં પ્ર૦ તપાગચ્છ ભદ્રારક શ્રી વિજયસેન સૂરિભિ:

૯ સંવત ૧૮૮૧ શાકે ૧૭૪૭ (પ્રવર્તમાને) શ્રી અંબલ ગચ્છ શ્રીમાલા જ્ઞાતિય લીલ ખુમીયાઈ શાન્તિનાથ બિમ્બ કારાપિતં પ્રતિષ્ઠિતં ભ, આણંદસોમ સૂરિભિ:

૧૦ સંવત ૧૫૧૬ વર્ષે ફા. શુ. ૩ શુક્રે શ્રી શ્રીમાલ જ્ઞા. મં. કુળ. ભાર્યા ગોમતી પુત્ર ચાંપાકેન કુટુંબ યુતેન સ્વ શ્રેયસે શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામિ બિમ્બ કા. શ્રી સાધુ૦ પૂર્ણિમા પક્ષે શ્રી પુણ્યચંદ્ર સૂરિજ્ઞા મુ. પ્રતિ૦ શ્રી વિજયચંદ્ર સૂરજ્ઞાં વિધિના માતર વાસ્તવ્ય.

૧૧ સંવત ૧૪૭૦ (અક્ષરો ધણા ઝાંખા છે. ઉકલતા નથી માટે લખ્યા નથી.) શ્રી આદિનાથ બિમ્બ શ્રી ગુણસાગર સૂરિજ્ઞાં પ્ર૦

૧૨ સંવત ૧૫૬૪ ચૈત્ર સુદિ ૫ શુક્રે શ્રી શ્રીમાલ જ્ઞા. મં. ડાહીયા સુ૦ સારંગ ભા૦ અન્ન સુ૦ ડામર રંગાબ્યાં પિતૃમાતૃ શ્રેયાર્થમ્ શ્રી પદ્મપ્રભસ્વામિ બિમ્બ કારાપિતં પ્ર૦ શ્રી ભ. શ્રી વિદ્યાશેખર સૂરિભિ પ્રતિષ્ઠિતં નાદિડા વાસ્તવ્ય.

૧૩ સંવત ૧૫૨૭ માઘ વદિ ૫ પ્રાગવાટ સં. મેઘા ભા. સામ્યુ સુત સ૦ શિવા ભા૦ શિસયાદે સુત જીજુદત ભા૦ રંગાઈ સુત પુંગકેન પિતામહી શ્રેયસી શ્રી સંભવ બિમ્બ કા. પ્ર. તપા શ્રી લક્ષ્મિ-સાગર સૂરિભિ: ચંપકનગર વાસ્તવ્ય.

૧૪ સ્વરિત શ્રી સંવત્ ૧૫૧૩ વર્ષે વૈશાક સુદિ ૨ સોમ શ્રી પ્રાગવાટ જ્ઞાતિય મં. વરસીંગ ભાર્યા બાઈ મનુ પુત્રાદા૦ પુત્રેણ દો. કાચીયા નામ્ના ભાર્યા શ્રી હીરસુત દો. અદાસદા માણીક શ્રીપતિ પ્રમુખ સ્વ કુટુમ્બ યુતેન શ્રી આદિનાથ બિમ્બ શ્રી વૃહત તપાગચ્છે ભ. શ્રી વિજયધર્મ સૂરિપદે શ્રી વિજયસેનસૂરિભિઃ પ્રતિષ્ઠિતં.

૧૫ શ્રી સુરત સંવત ૧૯૫૪ ના શ્રાવણ વદિ ૪ વાર શુકરે જ્ઞા. કસ્તુરચંદ હરખચંદની વતી ભાર્યા બાઈ જણાવે આદિનાથ બિમ્બ ભરાવી.

૧૬ સંવત ૧૬૯૭ વર્ષે કા. સુદ. ૫ સાનમા...જી નામ્ના શ્રી આદિનાથ બિમ્બ કા. પ્રતિષ્ઠિતં. શ્રી વિજયસેન સૂરિભિ શ્રીમાલ.

૧૭ થાવર શ્રી શાન્તિનાથ શ્રી વિજયદાનસૂરિભિઃ

૧૮ સંવત ૧૮૭૫ જ્યેષ્ઠ સુદિ ૧૦ રવૌ શ્રી. શા...શ્રી રામ-કુવરના શ્રેયસે સુવિધિ બિમ્બ કારાપિતં પ્રતિષ્ઠિતં વિજય-લક્ષ્મિ સૂરિભિઃ

૧૯ શાહ શિવચંદ મંચુભાઈની વહુ બેનકારના નામની સંવત ૧૯૫૧ પોષ સુદિ ૧૩ વાર બુધે.

૨૦ સંવત ૧૮૬૬ વર્ષે વૈશાક સુદિ ૭૪ પોરવાડ જ્ઞાતિ વાદિદેવ.

૨૧ સંવત ૧૬૯૭ વર્ષે ફાગણ સુદિ ૫ સા. ધનજી ભા. ફૂલાં નામ્ના શ્રી પાશ્વનાથ બિમ્બ કા. પ્ર. શ્રી વિજયસેન સૂરિભિ શ્રીમાલ.

૨૨ સંવત ૧૮૮૧ ચૈત્ર સુદિ ૨ દેવસૂર જન્મે કવલબાઈ કારાપિતં ભ. આણંદસોમ સૂરિભિઃ પ્રતિષ્ઠિતં.

૨૩ સંવત ૧૮૨૨ વર્ષે સા ક...સા. હતેન... પદ્મપ્રભ બિમ્બ પ્ર. શ્રી પોશાલગચ્છે.

૨૪ સંવત્ ૧૮૮૧ શાહ તિલકચંદ...કપુર કરાપિતં આણુંદમોમ.

૨૫ શા. સીવચંદ મચ્છુભાઈ સં. ૧૮૫૧ ના માગસર શુદિ ૩.

૨૬ સંવત ૧૮૮૫ શુદિ.

૨૭ શ્રી શ્રીમાત્રી વિશા જાતિય સુરત પોતાની ભાર્યા બાઈ
કશનાએ ભરાવી અનંતનાથ ૧૮૫૦ વૈશાક સુદિ સાતમ શુકરે શુભમ.

૨૮ ભરચ બાઈ ખીમકોર શા. કલ્યાણચંદના ધણીયાણી.

૨૯ બાઈ ડાહી સંવત સંવત ૧૮૫૫ ના ફાગણ સુદિ બીજ
રવેક. શાહ કીકાભાઈ.

૩૦ સંવત ૧૮૫૧ ના શ્રાવણ સુદિ ૧૦ ખુદે ચંદનપ્રભુજીની
પ્રાંતણ કરાવી શાહ નવલચંદ લખમીચંદ શ્રીમાલી જાતિય.

૩૧ દીપચંદ ગુલાબચંદ (પાર્શ્વનાથ)

૩૨ વખતચંદ્રેણ અજીતનાથ.

૩૩ વખતચંદ્રેણ સંભવનાથ.

૩૪ સંવત્ ૧૮૫૭ જ્યેષ્ઠ સુદિ ૧૦ રવૌ શ્રીમાલી જાતિય...પ્રતિ-
ષ્ઠિતં શ્રી વિજયલક્ષ્મિ સૂરિભિઃ ચંદ્રપ્રભ બિમ્બં કરાપિતં.

૩૫ સંવત ૧૮૮૧ વૈ. શુ. ૬ દેવસુર ગમ્હે શાહ પ્રેમચંદ
કપુરચંદ કરાપિતં.આણુંદ સોમ સૂરિભિઃ પ્રતિષ્ઠિતં (શ્રી વિમલ ભાષ્ય.)

૩૬ સંવત ૧૭૪૬ વૈશાક વદિ બીજ દિવ્ધોકે ૦ ગાં સ.
ડાયકરણ ભાર્યા બાઈ હમુ નામના શ્રી કુંથુનાથ બિમ્બં કા. પ્ર.
તપા-શ્રી વિજયસૂરિભિઃ

૩૭ સંવત ૧૬૬૪ વર્ષે જ્યેષ્ઠ સુદિ ૫ વૃદ્ધ ઉદેશ સ્નાતિય બાધ માનબાધ નામના શ્રી પાર્થનાથ બિમ્બ કા. પ્ર. તપાગચ્છે વિજયસેનસૂરિભિઃ

૩૮ સંવત ૧૬૬૧ વર્ષે વસીતય સોમ બલાશર વાસ્તવ્ય પ્રાગવાટ સ્નાતિય વૃં નાનજકેન શ્રી પાર્થનાથ બિમ્બ કા. પ્ર. તપાગચ્છે ભ. વિજયસેન સૂરિભિઃ

૩૯ સંવત ૧૮૫૭ જ્યેષ્ઠ સુદિ દ્રશમ બેન કુવરના પ્રતિષ્ઠિત ભ. શ્રી વિજયલક્ષ્મિ સૂરિભિઃ સુમતિ જ્ઞનબિમ્બ કારાપિતં.

૪૦ વિનયવિજય ભાં માકજનામ બાં ૧૭૨૦ કારિત શાન્તિ બિમ્બ પ્રતિષ્ઠિતં ચ તપાગચ્છે.

૪૧ સંવત ૧૮૨૨ માહ વદિ ૫ શ્રી વિજય ઉદયસૂરિભિઃ પ્રતિષ્ઠિતં શા. આશાજી વિરાડા ભરાપતિં પાર્થનાથમ્.

૪૨ સંભવનાથ બિમ્બ કા. પ્રતિષ્ઠિતં તપાગચ્છે વિનયવિજય.

પ્રકરણ ૨૨ મું.

નગરશેઠાઈ પણ પ્રાચિન, તે પણ વળી જૈનનીજ.

સુરતના હાલના નગરશેઠ શ્રીચુત બાબુભાઈ ગુલાબભાઈ સુરત શહેરના એક આગેવાન છે. તેઓ જૈન છે અને સુરતની નગર શેઠાઈ પેઢીદર પેઢી તેમના કુટુંબને મળતી આવી છે. તેઓ જૈન હોઈ તેમના કુટુંબ સાથે જૈનોના ઇતિહાસ અને જૈનોની પ્રાચિન જાહોજલાલીનું સ્મરણ જળવાઈ રહ્યું છે. લગભગ ૧૬મી સદીથી તે તેમનો જવલંત ઇતિહાસ મલી આવે છે. આથીજ તેઓશ્રીનું કુટુંબ જૈનોનું ગૌરવ છે. જૈનોની પ્રાચિન જાહોજલાલીનું સ્મરણ તેમના કુટુંબ સાથે જળવાઈ રહ્યું હોવાથી તે ઇતિહાસ જાહેરની જાણ માટે આપવો ઉચિતજ લેખાશે:—

અત્યારના નગરશેઠ શ્રીચુત બાબુભાઈ ગુલાબભાઈની આઠમી પેઢીએ લાલદાસ વિકલદાસ થયાં, તેઓ એક મોટા ફલાલ હતાં. ઇસ્ટ ઇન્ડીયા કંપની પંદર સોળ સૈકામાં પ્રથમ સુરતમાં આવી અને પોતાનું થાણું નાખ્યું ત્યારથીજ લાલદાસભાઈનો સંબંધ કંપની સાથે જોડાયો અને તેઓ કંપનીના ફલાલ નિમાયા. આ રીતે કંપની સાથેનો તેમનો સંબંધ શરૂ થયો.

લાલદાસભાઈના પુત્ર જગન્નાથભાઈ થયા. જગન્નાથ ભાઈની કારકિર્દી ચશસ્વી છે. તેઓ મહાપુરૂષ હતાં. બુદ્ધિ અને શક્તિ ઉભય તેમને વ્યાપ્ત હતાં. નગરશેઠ તરિકેની સાચી બહોજલાલી તેમના સમયથીજ શરૂ થઈ. પાછળથી સત્તામાં આવતાં કંપનીએ જગન્નાથભાઈને સોનાનો ચાંદ આપ્યો અને ૩૦૦૦ ઘોડેસ્વારની સુબેદારી અર્પી અને તે સાથે તેમની નગરશેઠ તરિકેની નિમણુક કાયમ રાખી.

એ સમયે સુરતમાં દિલ્હીના બાદશાહની આજ્ઞા વર્તતી દિલ્હીથી નિમાયેલા નવાબ રાજ્ય ચલાવતાં, પણ જો એ નવાબ બુલ્લી હોય અગર નાલાયક હોય તો તેમને ખરતરફ કરાવવાની સત્તા સુરતના ચાર આગેવાનોને આપવામાં આવી હતી. તેમાં નગરશેઠ જગન્નાથભાઈ અને લણુશાલીજી મુખ્ય હતાં. તેઓ બન્ને જૈનો હતાં. આથી પણ જૈનોની બહોજલાલીની પ્રાચિનતા સમજાશે.

જગન્નાથભાઈને સત્તા હતી અને એ સત્તા દાખવવા જેટલી શક્તિ પણ હતી. તેમની શક્તિ સમજવા એક ઉલ્લેખ મલી આવે છે. નર્મગદ પાને ૨૮૪ લેખકે જણાવે છે કે:—

‘એક દંતકથા જણાવે છે કે નવાબ અરયનના વખતમાં સુરતમાં એક જગન્નાથ કરીને શેડીયો હતો, તે એક વખત નવાબને મળવા ગયો ત્યારે નવાબે મસ્કરીમાં તેને કહ્યું કે તને કદાચ હું હમણા પકડી

મારી નખાવું તો તારં આ જગ્ગોએ શું ચાલે ? તે વખતે જગ-
ન્નાથે પોતાની કમરમાંથી એક પીસ્તોલની જોડ કાઢી બતાવી ને કહ્યું
કે મારી પાસે આ ગોળી બરેલાં બે હથિયાર છે તેથી એવી વખતે
મારનારને એકવાર મારું અને પછી મરું. નવાબે એ વાત મનમાં રાખી
મુકી અને હસીને બીજી વાતો કરવા માંડી. જ્યારે જગન્નાથ ઉઠ્યો
ત્યારે પછવાડેથી અરબો પાસે તેને પકડાવીને વહાણમાં ચઢાવી દીધો.
તે વેળા જગન્નાથની સાથે એક મેઘો કરીને ચાકર હતો. તેના હાથની
શ. ૨૦૦)ની વીંટી વહાણમાં અરબોને તેણે ઉતારી આપીને બંને જણ
છુટા થઈ તાપીમાં પડી તરતાં પેલેપાર નીકળ્યાં અને સુવાળીમાં એક
વેરાળીને ત્યાં સંતાયા. પછી તેઓ ત્યાંથી વડોદરે જઈ રહ્યાં. જ્યારે
નવાબને ખબર પડી કે જગન્નાથ વડોદરે છે ત્યારે ત્યાંથી પકડી મંગા-
વવાની તગબીર કરી. જગન્નાથ પુણે જઈ પેશ્વાને મળ્યો અને પછી
તેની સુરતમાં ચોથ ધસાવી. પુણેથી દયારામ ચોથીયો સુરતમાં આવ્યો
ને હાલ જે દયારામ ઝરેરીની હવેલી કહેવાય છે તે તેણે બંધાવી છે.

તેમણે કંપની સાથેના સબંધ સારી રીતે વધાર્યો
તે સાથે સુરતમાં પણ તેમની પ્રતિષ્ઠા અને લાગવગ જખ્ખર
હતાં. મુગલ બાદશાહ તરફથી નગરશેઠ તરિકે તેમની
નિમણૂક થઈ, એજ જૈનોની બહોજલાલીનું પ્રત્યક્ષ સુચન છે.

આ સમયે સુરતમાં બીજી પરદેશી કંપનીઓ ફ્રેન્ચ,
પોર્ટુગીઝ, વલંદા વિગેરેની પણ હતી. વેપારની હરિકાઈ માટે
એવી અફવા શહેરમાં ફેલાઈ કે ઇસ્ટ ઇન્ડીયા કંપનીને
નાણાની ખેંચ છે. લેણદારોનો એ અફવા સાંભળી દરોડો

પડયો. તાત્કાલીક કેઈ પણ ઉપાય તે સમયે કંપનીના હાથમાં ન હતો. આવા કટોકટીના સમયે ઈસ્ટ ઈન્ડિયા કંપનીના એજન્ટે નગરશેઠ જગન્નાથભાઈને યોલાવ્યા અને પરિસ્થિતિ જણાવી. આથી જગન્નાથભાઈએ કંપનીને મદદ કરવા જણાવ્યું કે ‘તમે મારા પર દરરોજ બાર વાગે લેણુ-દારોને હુંડીઓ લખી આપજો ! કંપનીના એજન્ટે ચાર દિવસ સુધી ઉપરા ઉપરી હુંડીઓ લખી આપી. એજન્ટને વિચાર થયો કે ‘નગર શેઠ આ રકમો કેમ આપી શકશે ?’ આથી એજન્ટ પોતે નગર શેઠના ઘેર આવ્યા અને નાણાની ભરપાઈ માટે પૂછ્યું. જગન્નાથભાઈએ કશું પણ છુપાવ્યા સિવાય સત્ય હકિકત જણાવતાં કહ્યું કે ‘તમારે ત્યાંથી બાર વાગે જે હુંડીઓ લખાય તેના નાણા મારે ત્યાંથી સાંજે ચાર વાગે અપાય. પણ મારા ઘર પછવાડી તળાવ અને પીઠાઓ છે. (આ તળાવનું નામ નિશાન આજે નથી પણ ભાગાતળાવના લત્તા નામે ઓળખાતા ભાગમાં તે તળાવ હતું.) આથી સાંજના નાણા લઈ જવા એ લોકો માટે જોખમકારક હોઈ નાણા કેઈ લઈ જતા નથી અને તે સૌ રકમો મારે ત્યાંજ જમા થયેલી છે.’ પણ આ રીતે જગન્નાથ ભાઈએ પોતાની પ્રતિષ્ઠા-લાઝવગ-અને બુધ્ધિથી કંપનીની પ્રતિષ્ઠા બાળવી. આ ઘટના જૈનોની તે સમયની સત્તાનું સ્મરણ છે.

આ પરથી રાજ્યવહિવટમાં જૈનોની થું સત્તા હતી તે પણ સમજાશે.

આ જગન્નાથભાઈને ત્રણ ભગીરો મલી હતી. શનીયા અને પાલની એક ભગીર, બીજી ધમડાછાની અને ત્રીજી પુના કુમારીયાની જે વેશ્યા અને અંગ્રેજ સરકાર વચ્ચે ખાલસા થઈ. ઉપરની બે હજી કાયમ છે.

જગન્નાથભાઈના પુત્ર નારણદાસ અને નારણદાસના પુત્ર લક્ષ્મીદાસ થયાં. બળેવનો તહેવાર જે સારાય હિંદમાં પુનમને દિવસે ઉજવાય છે તે દિવસે જૈનોની ક્ષયતિથિ હોવાથી પુનમને બદલે એકમના દિવસે બળેવ ઉજવવાનો રિવાજ આ લક્ષ્મીદાસના વખતમાં શરૂ કરાવ્યો જે અઘાપી ચાલું છે. બહેર પ્રજામાં જૈનો પોતાનું મહત્વ કેટલું બળવી શકતાં તે આ પરથી સમજાશે. નગરશેઠાઈ તેમના સમયમાં પણ ચાલું રહી.

લક્ષ્મીદાસના પુત્ર નરસીદાસ થયાં. તેમના વખતમાં સુરતમાં કુતરાનું હુલ્લ થયું હતું જે તેમણે સરકાર અને પ્રજા વચ્ચે રહી સમાધાન કરાવ્યું હતું.

નરસીદાસના પુત્ર નરોત્તમદાસ થયાં તેમના વખતમાં લાયસેન્સ ટેક્ષ માટે સુરતમાં જખખર હીલચાલ થઈ હતી, જે માટે બીજા આગેવાનો સાથે તેમના નેતૃત્વ નિચે પ્રજા અને સરકાર વચ્ચે સમાધાની થઈ હતી.

નરૌતમદાસના પુત્ર ગુલાબભાઈ થયાં. નગરશેઠાઈ પેઢીદર પેઢી ચાલુ રહી. ગુલાબભાઈના પુત્ર તે આજના નગર શેઠ અને જૈન કેામના સંઘપતી શ્રીચુત બાબુભાઈ છે.

શ્રીચુત બાબુભાઈ પણ પોતાના વડવાઓની પ્રતિષ્ઠા બાળવી રહ્યાં છે, સુરતની પ્રજાના તેમજ જૈન કેામના બહેર હીતના કાર્યોમાં પોતાનો આગેવાની લયોં કાળો આપી રહ્યાં છે. સુરત જન સમાજમાં લાંબા સમયથી ચાલ્યો આવતો ઝગડો પતાવવા તેઓ ઘણા ઈન્તેજાર હતા. તે દૂર કરાવવામાં તેઓશ્રીએ આગેવાની લયોં ભાગ લીધો હતો. હમણાંજ છેલ્લા હિંદુ મુસ્લીમ હુલ્લહમાં પણ તેઓશ્રી હિંદુ કેામના આગેવાન તરિકે પોતાનો કાળો આપી પોતાની પ્રતિષ્ઠાને સ્થાભાવી રહ્યા છે.

આ રીતે સુરતના નગરશેઠ અને જૈન સંઘપતીના કુટુંબનો ઐતિહાસીક વૃતાન્ત છે. જૈન કેામ સહેજે તે માટે મગરૂર થઈ શકે તેમ છે.

પ્રકરણ ૨૩ મું.

ઉપસંહાર.

પ્રિય વાંચક,

સામાજિક સંસ્થાઓના નિવેદનો પૂર્ણ આ પુસ્તકને ઉપસંહાર શું હોઈ શકે? અને હોય તો એટલું જ કે બન્ધુ, તું શ્રીમાન્ હો. વા રંક, યુવાન્ હો. વા વૃદ્ધ, સમાજ સુધારક હો. વા રૂઢી ચુસ્ત, ત્યાગી હો. વા ભોગી, પ્રગતિકારક હો. વા તેને અટકાવનાર, નવિન યુગનો વિચારક હો. વા જીનવટનો રક્ષક હો, ગમે તે હો, પણ આ પુસ્તક તને કોઈ પણ કર્તવ્ય ક્ષેત્ર માટે કાંઈને કાંઈ સંતોષ અને વિચાર, વિચાર નહિ તો સલાહ, સલાહ નહિ તો સુચના, સુચના નહિ તો મહત્વાકાંક્ષા અવશ્ય આપશે. માનુષી પ્રત્યેક કૃતિ હરહંમેશ અપૂર્ણાજ હોય છે અને રહેવાની. આથીજ આ પુસ્તકને અંગે પણ રહેલ દોષોને ક્ષતવ્ય નજરે નિહાળી તેમાં રહેલ વસ્તુના આશયને, તેના ઉગ્ગ્ર હેતુને બન્ધુ! તું અવશ્ય સ્વિકારજે.

લેખક વાસ્તવિક લેખકે નથી, ઉંડો વિચારકે નથી, સમાજ સુધારકે નથી, તેમાંનો કાંઈ પણ હોવાનો લેખકનો દાવો નથી. લેખક અને પ્રકાશકે કેવળ સેવા ભાવથી સમાજના હિતાર્થે અલ્પ પ્રયત્ન સેવ્યો છે. બાળકના કાલાં

ઘેલાં વચનોમાં પણ શુદ્ધ સમાચારો હોય છે એજ રીતિએ આ પુસ્તક પણ તને અવશ્ય કાંઈને કાંઈ વિચારવાનું, સમજવાનું, આચરવાનું આપશે, તે તું સ્વિકારે એજ અમારી મહેચ્છા.

અન્તમાં બન્ધુ ! તું સમાજનેતા હો વા સુધારક, સેવક હો વા સેવાલિલાધી ગમે તે હો, હો તે હો, પણ સમાજના આ સૌ કર્તવ્ય ક્ષેત્રો પૈકી ગમે તે ક્ષેત્રમાં, જ્યાં જ્યાં તારો નિવાસ હોય ત્યાં ત્યાં યથાશક્તિ સેવા અર્પવાને નિશ્ચય કરે એજ આ પ્રયત્નની સફળતા લેખાશે.

અને યુવાન મિત્રો,

તમે તો આ પુસ્તકને કોઈ સંસ્થાનો રિપોર્ટ માની ફેંકી ન દેતાં આ પુસ્તકમાં જ્યાં ત્યાં તમારાજ વિચારોને પડઘો પાડવા, તમારીજ મહેચ્છાઓ આલેખવા, તમારીજ ભાવનાઓ સમાજના વડીલો પાસે રજુ કરવા અદ્ય પ્રયત્ન સેવાયેલો દેખાશે તેથીજ ઉપસંહારમાં તમને કાંઈક કહેવાની ફરજ સ્વીકારું છું અને તે,

મિત્રો,

તમે મહાશુજરાતના ગમે તે શહેર વા ગામડામાં વસતા હો પણ તમારે ત્યાં ઉપરના કર્તવ્ય ક્ષેત્રો તમારી સેવાની રાહ જોતાંજ હશે. આથીજ તમારે હૃદય હોય,

તમારામાં ભાવના બળ હોય, તમે સેવાના મહાન્ સૂત્રમાં માનતાં હો, તમે સમાજનો કોઈ પણ પ્રકારે અભ્યુદય વાંછતાં હો, સમાજમાં પ્રવર્તતી ત્રુટિઓથી તમારું હૃદય કંકળતું હોય, તો તો તમારે જરૂર ખૂદા આવવું ઘટે.

સમાજમાં ઝીણી નજરે નિહાળશે તો યુવાનો માટે અનેક સેવાના ક્ષેત્રો નજરે ચડશે પછી તે કેળવણીના હો. સાહિત્યોપધારના હો, ચૈત્યોપધાર વા તિર્યોપધારના હો, અગર તો સમાજ સુધારણાના હો.

આથીજ બન્ધુઓ, તમારે હવે વિચારવાનોય સમય નથી, શ્રેણીવાનોય 'સમય નથી, તમારે તો દોડવાનું છે. જ્યાં જ્યાં સેવાનું સ્થાન મળે, જ્યાં જ્યાં સમાજની ત્રુટિ જણાય ત્યાં ત્યાં તમારે પહોંચી વળવાનું છે. સમાજનું સાચું નેતૃત્વ તમારાજ ભાગ્યે લખાયેલું છે તે સ્પષ્ટ સાબીત કરવા તમારે ખૂદા પઠવાની અનિવાર્ય અગત્ય આવી પડી છે અને તે તમારે સ્વીકારવીજ ઘટે.

અને સુરતના યુવાન મિત્રો,

તમારા ગૌરવનો તો આ ઇતિહાસ છે પણ એ ગૌરવ તમે પ્રાપ્ત કરેલું નહિ. એતો પૂર્વજોના વારસામાં મળેલું છે. એ વારસો સંભાળવો હોય, પૂર્વજોના સાચા પુત્રો કહે-વડાવવું હોય, તો પૂર્વજોના કીર્તિ-મંદીર પર કળશ ચડા-

વવા એટલે મળેલાં ગૌરવમાં વૃદ્ધી કરવા આ સૌ કર્તવ્ય ક્ષેત્રોમાં યથાશક્તિ ફાળો આપવા બહાર પડવું જોઈએ. આ સૌ સંસ્થાઓ તમારી છે. તમારાજ પૂર્વજોની લક્ષ્મીનો તેમાં સદ્વ્યય થયો છે. અલખત આ સૌ સંસ્થાઓમાં કાંઈને કાંઈ ન્યુનતાઓ નજરે ચડશે પણ તે સહાય અને સદ્લાવથી મીટાવી શકાય તેમ છે. આથીજ તમારી શક્તિ, વિચાર, સાહસ, બળ, અને લક્ષ્મીનો તેમાં સદુપયોગ કરવો જોઈએ. તેથીજ મિત્રો ! આ સૌ કર્તવ્ય ક્ષેત્રો પૈકી તમને જેને પસંદ હોય તે તે સ્વિકારી તેમાંજ તમારી શક્તિઓ સમર્પિત કરો એ અભ્યર્થના સાથે લેખક વિરમે છે.

